

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:	KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
Szerkesztők:	DEMÉNY PÉTER (esszé)
	LÁNG ZSOLT (kritika)
	SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap)
	VIDA GÁBOR (próza)
Tördelőszerkesztő:	MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor:	SZÓCS KATALIN
Tipográfia:	BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT
	IRSAI ZSOLT

TARTALOM

SZÉTLÁTÓ

BALÁZS IMRE JÓZSEF:

Láthatósági gyakorlatok ■ 5

SZABÓ R. ÁDÁM:

Szabó Róbert Csaba – Az elkésett forradalmár ■ 7

LÁNG ORSOLYA:

Íródeák-paródiák ■ 9

FARKAS WELLMANN ÉVA:

Verskényszer ■ 15

MAGYARI TIVADAR:

Bodor Ádám – Marhovina verebei ■ 17

ZUH DEODÁTH:

Márton László – Átkelés a csatornán ■ 25

VASS BARNA:

Konkáv Andrew Francis ■ 27

LÁSZLÓ NOÉMI:

Romániai magyar átváltozások ■ 29

MAGYARI TIVADAR:

Demény Péter – Visszaforogtatás ■ 36

MESTERHÁZI MÓNIKA:

Kaf-nak, egy megtörtént szomorú esemény alkalmából ■ 38

LÁSZLÓ SZABOLCS:

Vida Gábor – A nagy Houdini és a revízió ■ 39

VÁRADI NAGY PÁL:

Balázs Imre József – Vidrológiai gyakorlatok ■ 44

NAGY MIKLÓS KUND:

Szerkesztők limerickben ■ 46

MÁRTON EVELIN:

Frenézia ■ 48

ZSIGMOND ANDREA:

Talált szöveg ■ 53

MIHÁLY EMŐKE:

Látó-estek a sajtó tükrében ■ 57

NÉZŐTÉR

VARGA GÁBOR:

Kályhabúcsúztató (Színpadi megelevenítés hat képben) ■ 60

FÓRUM

LŐCSEI PÉTER:

Magyar Csillag (Horváth István: *Szerkesztő a vészkorszakban*) ■ 86

TÉKA

CSOMOR KATA:

Metropolisz (Tamás Dénes: *Honfoglaló esszék*) ■ 92

KIRÁLY KINGA JÚLIA:

Énleválás – Szörnyteremtés (Péntek Orsolya:

Az Andalúz lányai) ■ 94

KLIKKREC

DEMÉNY PÉTER – LÁNG ZSOLT:

Ott van (Gergely Tamás: *Vadmalac és a kitartott magas Cé*) ■ 105

TALÁLT VERSEK

SZILÁGYI DOMOKOS:

Lászlóffy Aladár: Gamma; Székely János: Évek;

Farkas Árpád: Honn ■ 107

NÉVJEGY

DEMÉNY PÉTER ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

Balázs Imre József

LÁTHATÓSÁGI GYAKORLATOK

A PÁLCIKAEMBER ÚJABB ÉLETEI
LÁNG ZSOLT-TOVÁBBGONDOLÁSOK

A MEGOLDÁS

A Pálcikaember nem szerette a vacsorázásokat. *Vacsorázás*, gondolta dőlt betűkkel, milyen *főlösleges*.

Egyszer Lizavetával sétált, és hosszan fejtegette neki ezt, újabb dőlt betűket is szótt a szövegébe, járkáltak fel és alá a Maros partján, lassan beesteledett, és a Pálcikaember épp a legfontosabb résznél tartott, annál, hogy a szavak hangzása voltaképpen egy-egy áramkör, amelyben akkor kezd keringeni az áram, ha lenyomod a hozzá tartozó billentyűt, vagy egy csengettyű, amelyik rövid időre megcsendül, ha valaki kinyitja a szó ajtaját, na pont ilyen az is, hogy *vacsorázás*, mondta éppen, amikor megkordult a Lizaveta gyomra. Tudták mindketten, hogy nincs más megoldás, most enni kellene valamit, az egyik fa tövében egy kebabárus bódéja világított, a Pálcikaember pedig egyre kevésbé lendületesen gesztikulálva és egyre lassabban ejtette ki a dőlt betűket.

I'd really like to have dinner with you, Je t'invite à dîner avec moi, vette végül át a kezdeményezést Lizaveta, és ez egészen más volt.

AZ INTERJÚ

A Pálcikaembert nyolcvanéves korában meginterjúvolta egy diák, aki a szakdolgozatához gyűjtött anyagot.

- Hogy érzi, mi a különbség a *Késő* című történet hologramadaptációja és az eredeti írott szöveg között?
- Az eredeti valahogy tapinthatóbbnak tűnt – felelte a Pálcikaember.
- És a Fűszál együttes nagyzenekarra írt Pálcikaember-oratóriumáról mi a véleménye?

– A Lászlóffy Csilla Beatrix által vezényelt változatban van egy zseniális rész, a bemutató koncertfelvételén látható is, hogy egy szúnyog éppen akkor repül át a pálcát tartó kéz fölött, amikor ő beinti a fúvósokat, és a kiáramló levegőalagútban a szúnyog mintha táncba kezdene. Akkor, ott ő egy zenei elemi részecske, egy cisz-dúr neutrínó.

– Köszönöm szépen a beszélgetést.

KULISSZÁK KÖZT

KAF-motívumokra

Kulisszák közt nőtt tekintet
Gumiszál fölött repítget

Hegy-völgy hívja s torrent habja
Edward Lear s a nonszensz hangja

Karneváli maszk-kalandor
Vagy nervali halk aranypor

Partizánpír, izomfétis
Az, ki átír, írjon bét is

SANZON

Demény Péter-motívumokra

Az ábécében vannak még nevek –
Hát mit is írhatnék, mondd, még neked?
Egy másik név mögé rejtlek ma el,
Legyél most Bernadette, vagy Danielle,
Vagy Másenyka és Olga, Szolvejg dallama,
Egy zűrzavarral végződő, vad ballada.
Veled töltöm ma meg a Facebookom falát,
És hallgatom a hattyúk bús dalát.

SZABÓ RÓBERT CSABA

AZ ELKÉSETT FORRADALMÁR

A forradalmár késésben volt. A Facebook-esemény hétre volt meghirdetve, de neki egyéb elfoglaltságai akadtak (halaszthatatlanul meg kellett írnia előre a jövőendő forradalom történetét egy ártatlan, bűntelen gyermek szempontjából), és csak fél nyolckor tudott felkerekedni szürke tömbháznegyedéből a történelmi főtér felé. Kegyetlen volt hozzá a város, öt perc várakozás után sem jött a busz, a forradalmár viszont annál türelmetlenebb volt, mint hogy hajlandó lett volna az izgatottságtól remegő lábakkal tovább várakozni a lepukkant városszéli buszmegállóban, úgyhogy némi tépelődés (és összesen hét perc álldogálás) után sportcipőbe (mozgékony akart lenni a forradalom alatt) bújtatott lábai már a központ felé szelték a métereiket.

És félreértés ne essék, részt akart ő venni az eseményekben, a félórát sem azért késte, mert nem akart volna, tényleg dolga volt, és plusz két percig a buszmegállóban is csak azért várakozott, mert közben egy csapat bőrbe öltözött bőrfejű egy cigány gyereket csúfolt az út túlsó feléről, a forradalmár pedig kötelességének érezte, hogy csendes támogatása jeléül a cigány gyerekekhez közelebb húzódjon egy métert. Működött, a bőrfejűek továbbálltak (véltetően azért, mert látták, hogy ő bizony beszállna a „buliba”), úgyhogy úton a központ felé már nyugodt lelkiismerettel futott a forradalom felé.

Hogy közben se lopja a napot, már a következő írásán gondolkozott, az előbb történt eseményekből táplálkozva, a kezdőmondatot („Pajesz már napok óta nem evett semmit, de ehhez már hozzászokott, gyomra csak akkor rándult igazán görcsbe, amikor a bűdöscigány felkiáltás elhangzott, és ha tüdőrákban szenvedő édesanyja nem várta volna otthon a gyógyszerét, biztosan rögtön hazafutott volna.”) és a novella szerkezetét is nagyjából kitalálta a buszmegállótól a sztriptízbárig. Húsbavágó lesz, mélyenszántó, és annyira elgondolkodtató, hogy többször is el kell majd olvasnia mindenkinek, és akkor talán (talán!) egy kicsit jobb lesz a világ, a következő cigány gyereket nem fogják elküldeni a bűdös francba, amikor egy darab kenyeret

kér. Ő is igazán odaadta volna most a szendvicsét, de hát a barátnője pakolta, és ragaszkodott hozzá, hogy a forradalom után egye majd meg, ki tudja, mennyire ki lesz merülve addigra. Egy novella úgyis többet ér, mint egy teljes pékség.

A sztriptízbárból éppen egy férfi jött ki, öltönyben, hosszú kabátban, és beszállt a közelben parkoló Dacia Logenjébe. E csodálatosan emberi kép láttán a forradalmár máris tervezni kezdte következő regényét, amelyben egy lecsúszott, de értelmes táncosnő és egy kőgazdag, feleségét elhagyó alkoholista fickó találkoznak, az elején csak dugnak (már el is tudta képzelni a bátor, vad szexjelenetek hosszú leírását, amelyben a két ember szinte állattá változva nyög, tol és húz, ugat és morog), aztán pedig szép lassan egymásba szeretnek. A végén pedig a lány ártatlanul meghal, a férfi pedig öngyilkos lesz, Mercédeszével halálosan berúgva teljes sebességgel egy fának hajt. Igen, ez jó lesz. S majd hazafelé talán be is nézek végre először a sztriptízbárba, gondolta, szigorúan csak a tapasztalat miatt persze. Ja, és ha nem lesz túl késő (10-re ígérte, hogy hazamegy).

Mire a zárómondatot fejben megírta („... a hullámok pedig tovább mosták a partot, és csak itt-ott keveredett a tengervíz kékjébe egy-egy vörös csepp.”), már meg is látta a Főteret, a Főtér közepén pedig az összegyűlt tömeget. A forradalmár meglepődött, hiszen zsvajra, ordibálásra, skandálásra várt (talán könyvégetésre, amivel, attól függően, hogy mit égettek, egyetértett volna vagy nem), helyett vihar előtti, vészjósló csend honolt, a tömeg hallgatott. Egy hatalmas kivetítőn néztek egy dokumentumfilmet, itt-ott kikandikált ugyan néhány nemzeti színű zászló, de amúgy az alig ötven ember egykedűen nézte a vásznat.

A forradalmár nem értette, hogy mi van itt, hiszen már lassan egy órája ki kellett volna törjön a forradalom. Egy ideig tanácstalanul álldogált, majd a tömeg szélén álló középkorú, csodálatosan hétköznapi arcú, lenyűgözően emberi emberhez sétált.

- Elnézést...?
- Igen, fiam?
- Meg tetszik mondani, mikor lesz a forradalom?
- Arról már lekéstél, fiam.
- Tényleg? Pedig alig félórával indultam később.
- Ja, nem úgy. Huszonöt év. Annyival késted le. Most csak a filmet vetítik.

A kis tömeg pedig csendben hullámozott tovább, és csak itt-ott keveredett a zászlók kékjébe néhány sárga és piros folt.

Láng Orsolya

ÍRÓDEÁK- PARÓDIÁK

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

ALÁ TÓ

Pirulva sül szem le... elkurvult a világ,
bedől, amint e század a G pontjára hág,
élvez, majd vajúdik, medencéje tágul,
s maga-mása kel ki a matrjoska-bábbul.
Vídulj, gyászos elme-gyógyintézet: lesz még,
akit szétcincálnak veszett ordas eszmék.

Donkihóték napja rég leáldozóban,
Száncsó az örök sztár a valóságshow-ban.
Nemzetek, országok, hódoljatok neki!
Pellengér a csürhe uralkodó széki.
Aki érdemrendbe lépik be manapság,
felszenteli menten a nemzeti papság.
Vetik a keresztet, ültetik a csippet,
míg a valóságnak csak a helye viszket:
kómás altatásban faragták le rólunk.
Majd csak kárpótolnak, ha mégis csalódunk.
Maguk közt osztoznak a kitüntetésen,
a megosztott tömeg kint tüntet a téren –
lázás diák? rozzant ötvenhatos? csöves?
vagy a légerekből visszatérő Köves? –
önélzetes latol! nem látja: szeretjük?
pedig búzló múltját is jól eltemettük!
Sok lény él *a magyar változó ég alatt*
(zömével mutat a tátongó lék halat):
s ha egy Földön kívül mutatkozna éppen,

majd egy frontemberünk szól az érdekében.
Színes kavalkádot mutat itt a körkép:
félíg óriások, vagy egészen törpék –
jurtacölöpből lesz emlékműtalapzat.
Él(et)járadékkal jobban teljesít a magzat.
Szívcsakránk rágcája, boldogságpasztilla!
Vészmadár vagy, Dávid. Dugulj el, Sibylla.

Már a haza is csak kínai utánzat,
árából nem épít árulója házat...
Il faut laisser? Kit-kit merre visz a lába
kívánságkosárnak minden irányába:
északra honvágyni, délre epret szedni
(csak az a Malév – *csak azt tudnám feledni!*)
bőrre tetoválva, matricára nyomva
– sávoknak divatja, sujtások szezonja –:
így mállik le rólunk pállott szabadságunk...
jót álmodunk benne, és belecsinálunk.

Akárhogyan is lesz, így fest itt a fertály.
Ha nem tudsz cselezni, inkább ne is szerválj.

EGYED EMESE

A LÁTÓHOZ

Ki vagy te, ki így szólsz: „vidulj, gyászos elme!”?
Kit emel sorunkból hitének kegyelme
fölénk, mintha hárfa húrjának hangjára
emelkedne szívünk, távlatokkal játszva?
Adieu, jó Batsányim! hűlt helyed hevítem,
egyedül dalolok, nincsen földi hívem.

Ó, te! megfelelni korunk óhajának
nem tudsz, feelve kérdések hadának:
hol van a szabadság, amelyért feleltél,

s amelyről oly dicső hangon énekeltél?
A koronás főkről lekerült a dicsfény,
népek civakodnak királyaik kincsén,
s kik azelőtt hármass jelszóra ugrottak,
szlogensujtásoktól kólintva kullognak.
Ész és Erkölc – mondod. Ma egyik sem érdem,
leplezésükre int a féltő szemérem
a két világban, mely egymást majmolja,
egymás igazságát tiporva a porba.
Törvény? Büntetőjog. Egyenlőség? Vakság.
Szemellenzőnk éppen a híres Szabadság,
melyért világégések perzselték a földet,
s a hamvakon győzelmi indulókat szőttek.
Gyász és vidámság itt épp úgy helyt találnak,
ahogy helye van élőben a halálnak,
századok fordulnak nagy pálfordulással,
a nagy idő nem számol egyen-elmúlással –
leáldozott már a Héroszok korának,
itt a hősök inkább áldozattá válnak,
embervér nem hullik önfeláldozásból,
könnyek regélnek nyomorról, pusztulásról.
Nézz vissza, jövőd, légy kegyes irántunk,
javítsd ki, Teremtő, amit elhibáztunk,
szüless újjá, lelkünk takarékos lángja.
Tisztító tűz fénye jusson el szobánkba.

Emelkedne szívünk, távlatokkal játszva
fölnk, mintha hárfa húrjának hangjára.
Hitünknek kegyelme sorsunkból emelne.
Ki vagy te?

Szólítlak:

Vidulj, gyászos elme!

(Fénynek ott az árnyék. Fehérnek fekete.
Nem lesz semmitől sem egyedi e mese,
örök ismétlés szül örökös változást.

Adjon Isten nekünk békés álmodozást.)

DEMÉNY PÉTER

A LÁTÓ

A Látó*, az különös.
Szögletes és gyönyörű,
csodaszép és csodajó,
nyitható és csukható.
Egyszerű és nagyszerű,
friss és üde, mint a fű,
s legcsodásabb érdeme,
hogy benne élek én vele.

Látszom én, mint sok dolog,
érzek én és gondolok.
Mélázok e poros koron,
ha Iancuznak Monostoron,
beérkeztem – Kolozs vár még –
rám kacsint a vén kaján vég.
Nézz fel, drágám, nincseimre!
(Elnézőn tekintsen Imre**...)
Látom, fájó értelemmel:
nagyobb menő, aki szlemmel.
Számomra, míg szerelem ver,
– gyáva ember, akit nem ver –
nincs fogalmazásgátló szer.

E két kedves pici szemmel
nézdegelek, sírdogálok,
éldegelek, s írdogálok
(a lelki szem az látószerv?),

* A *Látó* 2008 januárjától az addigitól eltérő grafikai arculattal, a sárga kartonborítón a dombornyomásos technikával készült, mintegy láthatatlan, vakírás-ként kitapogatható @ logóval, egészen más tördelési képpel és havonta változó mellékletekkel került az olvasók kezébe. A borító- és tördelési terv Irsai Zsolt és Birtalan Zsolt munkája.

** Balázs Imre József, költő, irodalomkritikus, szerkesztő, D. P. barátja

s ujjongólag így kiáltok:
„éljenek a kiskirályok:
éljen soká a Látó szerk.!”

VISKY ANDRÁS

S., A LÁTNOK

kamarett hangokra és jelenlétre, színpadi instrukciókkal

(Nem mintha valaha is tervbe lett volna véve e szerény, de súlyos üzenetet hordozó mű színpadra állítása, de föltehetőleg mégsem hiába született. A teremtés hiábavalóságának gondolata ugyanis létrehozza azt a vákuumot, amelyben a dolgok értelme (és küldetésük értelmezhetőségének árnyéka, ahogy azt az újartaudiánus Kazimov állítja) úgy levítál, akár az örökkévalóság megváltó esszenciájának alávetettsége: a gravitáció magánya. És az Angyal ilyenkor némán levegő után kap.)

„Vidulj!
S., előbb
zengj
valakinek.”
S.: „Valaki
még...”

Ó ti!
Ím,
ím...
(*dőlnek*)
„– Melyek...”
„– Annyi...”
„– Ama...”
„– Mely!”
(S. *Melynek*
mutatja:
az ember
Délre)

S. míg...
„Hozzánk
álljon!”
Nemzetek!
Uralkodjék
törvény:

a Föld.
*(S. látja
a letapodtatott
csontjaiból,
rémülve
a vérre:
Ők.
Csak.)*
S.: „– Kiknek
oly...”

„Vidulj!
S. előbb.”

MARKÓ BÉLA

KÉRDÉS A LÁTÓHOZ

Szabad vagyok, vagy
csak a szabadság rabja –
ez itt a kérdés.

VÁLASZ A LÁTÓTÓL
És?

VERSKÉNYSZER

Markó Bélának

Nekem a versírás
nem kényszer, nem kényszer,
nem próbáltam ugyan
elégyszer, elégyszer,

a politika is,
nem értem, mit képzél,
írnám a szonettet,
csöngetnek: intézd el,

kisebbség-ügyekben
a kormány nem félszeg,
magyarság van itt csak,
ponttal s nem kérdéssel,

aztán meg otthon is
Anna csak mind kérlel,
rossz ez a porszívó,
vinném el, vinném el,

viszem a hírét én,
nem egyszer, nem kétszer,
felező hatosba,
jambusba szótt ékszer,

én hoztam össze a
tengert a medrével,
kertet a bogárral,
tücsköt a cirpével,

kérdem a világot:
egy kertben mint férsz el,
ha be nem segítek,
biztosan elvérzel,

kérdem a halált is:
belőlem mit kérsz el,
meg nem írt beszédet
s verseket mind nézz el.

BODOR ÁDÁM

MARHOVINA VEREBEI

(Peter Zsiwan)

Nikodim Kokorjuk negyedszer próbált eljutni a Brajku-telepre, hogy elhozzon onnan egy nőtény kanárimadarat. A gépház és a völgy lakóit egy Gösser nevű, piszkossárga hím kanári terrorizálta fülrepesztő párzási énekével, mert nem volt nőténye.

A madár fent lakott a gépház toronyszobájában, ahol a nyikorgó csigákon a kötelek fordultak. Ott dolgozott Angel Buszujok a kötelek mellett, ott aludt, legtöbbször ott is evett. Basztárdu doktor, aki állatorvos is volt a telepen, azt mondta, nőtény kell Gössernek, akkor elhallgat.

Hajnali négyre rendeltük a gépházhoz az öreg Nikodim Kokorjut, hogy indítsuk a Brajku-telep felé. Kiálltam az utcára, Nikodim Kokorjuk ne lássa a nézésemet a sötétben, amikor indul a többnapos útra, hogy még a hó lehullása előtt elhozza a madarat. Más dolga most nincs neki, a munkája tavaszig szünetel a gépházban. Ha a hó miatt nem jönne vissza már, nekem vagy Basztárdu doktornak kell a Vlasnyica egyik sejtelmesen párázó lékjében a jeges vízbe fojtani a piszkossárga, sipítózó madarat.

Felnéztem a toronyba, a gyér ködben láttam, amint Angel Buszujok ablakán a leszaladó páracseppek a poros üvegen barna csíkokat húznak. A csíkokon kiszivárgott egy félig elégett fénycső rezgő világa, tejfölösre festette az ablak előtti ködöt. Angel Buszujok most éppen nem aludt, bizonyára ellenőrizte a köteleket. A torony málló oldalán Andrej Ifrim, a bolond mászott fel lassan, be akart nézni a Buszujok alatti emeleten a gépház ottani részébe, ahonnan a kötelek elágaztak. Az ő dolga volt ellenőrizni hajnaltájt az elágazást. Mindig a falon mászott fel, mehetett volna a lépcsőn is.

Angel Buszujok lepattogott zománcú, kiégett cserépkályha melegével szárította az egyre nyirkosabb köteleket. Tiszták voltak, fényesen sárgák, mint a sörény, ám megbújt bennük a gép kerekeinek olajos bűze, onnan párolgott ki a nedvességgel a langybüdös toronyszobában.

Nikodim Kokorjuk csoszogva jött, talpa csikorgatta a novemberi éjtől dermedt sarat, ami így fagyosan is kecskeszagú volt, pedig már évek óta nem utaltak ki nekünk kecskét. A szolgálati tarisznya a hátán lötyögött, abba kellett tenni a szalámit, a hideg puliszkát, a lesózott medvehagymát és a tárnicspálinkát, amit előző este Eliza Raiffeisen boltjában utaltattam ki számára.

Odafent a toronyszobában visító énekbe fogott a kanárimadár, kihallatszott, ahogy Angel Buszujok vigasztalni próbálja. Ursus nevű kutyám előjött, felnézett a madárhangra, és idegesen vonított. Mikor láttam, hogy a vénember már közel van és észrevesz, amint várom, felzörgettem Eliza Raiffeisent.

Eliza álmosan és, az ablakon át már a bekecséről láttam, hogy bűdösen jött le a boltja feletti emeletről. Gyenge, sárga villanykörtét gyújtott, belülről nyitotta a boltot. Dohos gabona és silány fajtájú feketebors fuvallata illant ki a kecskeszag közé. Megismertem rajta a bűdös bekecsét: a fiáé. A húszéves Aron Raiffeisen a lendkerék felügyelője volt. A lendkerék a legfontosabb, egyben a legbűdösebb alkatrész a gépházban. Láttam, a bekecs alatt Elizán egy feslett drapp hálóing van, a nyakánál a bő bekecs nem takarta azt a vonalat, ami lefelé vezet. Más nőknél ez a mellek választóvonal. Eliza Raiffeisennél nem tudni, hova vezet, emlőihez vagy egyenesen arra a hepehupás holdbeli tájra, amit neki a hasán a szalonna alkot. Ihor Krvprvenko vallott erről a tájról a fagyhalála előtt: ő látta ezt a hasszalonnát, amikor egyszer meghágta Eliza Raiffeisent a raktárban, tenyerével hágás közben határozottan fogta a holdbeli tájat. Hogy ne higgye, hogy ezeket gondolom róla, amint nézem őt, rámutattam a bekecsre:

A fiad nem kelt még fel?

Nem. Az este meghalt. Miért nem jössz be?

Maradok itt. Nem akarok az öreg Kokorjukkal a világosságban beszélni. Utolsó útjára indul. A fiadnak a szíve?

Nem tudom.

Mégis beléptem, ha már ez történt az este. Kérdeztem, mit adott neki enni tegnap. Eliza bosszúsan vállat vont, ahogy lassan szeletelte a szalámit, s szemrehányóan kipillantott rám: őt ne vádoljam. Álmosan kezdte felkockázni a dermedt puliszkát. Kihoztuk a csomagot a ház elé.

Kokorjuk megállt előttünk, nyikkant egyet. Akkor a Sztresina Gyábolulu felől egy hegyes fuvallat kikavarta a gyér ködöt a völgyből, és a hold ellenfényében az öszvérforma Nikodim Kokorjuk feketén állt, térdből kicsit görbén, hosszú, keszeg árnyéka végighasított a gépház mállott falán, a

torony felett kék pamacsok szálltak el magasan, déli irányba, átfurakodtak a telehold és a Sztresina fenyői között, ott ugrándoztak könnyedén ágról ágra, aztán tovaszálltak, eltűntek valahol ott, ahol az a sejtelmes, bozótos szélű szakadék nyílik, amit a hegyen túliak úgy hívnak, hogy Pricsina Puli. Alján állítólag meleg vizű csermely szivárog, izzadó vörös kövek között. Most, hogy belevilágított a holdfény a szemembe, amint Nikodim Kokorjuk-ra néztem, mondtam neki:

Maga már soha nem jön vissza erről az útról.

Egy mohával, zuzmóval és harasztal bélelt fadobozt is adtam az öregnek, három kis lyuk volt a tetején, abban hozza el a madarat. Fordultam, mentem Dreher karbantartó mesterhez, Ursus kutyámmal a nyomomban, hogy rendezsem Eliza Raiffeisen fiának a temetését. Előtte még odaszóltam Elizának, hogy amikor kivilágosodik, segíték neki az egyik munkaszünetben Andrej Ifrimmel halat tisztítani. Eliza nagy jégtömbökben tartotta a halat, meleg vizes dézsában olvasztotta ki a tömböket, azután lehetett lefejezni, zsigerelni.

A sárga kanárit az egyik évi ellenőrzés alkalmával hozta magával Heineken mérnök. Mindig hárman jöttek az évi ellenőrzésekre, Heineken mérnök, Tobia Krecsmer, a töltőtoll és a malacorrú Haralambe, a rendőr. Mi is rendszerint hárman vártuk őket, Angel Buszujok, én és Hravéka, a titkárnőnk. Az ellenőrök soha nem tették be a lábukat a gépházba, hogy megnézzék a berendezést, a munkát, nem mentek fel a felső szintekre, ahol a kötelek elágaztak, fordultak. Kint a nedves ablakpárkányon, amit Hravéka sebtében letörölt, írták alá a nekünk kiutalt holmiról szóló papírokat, láttamozták azokat a kiutalásokat, amiket mi adtunk át nekik. Tobia Krecsmer, az ellenőrök titkára rakosgatta az iratokat. Nagy, ócska Waterman töltőtolla volt, ugyanolyan színű feketéskék öltönyt viselt, amitől ő is olyan, mint egy töltőtoll. Ott írtuk alá az átvételi elismervényeket mindarról, amit még november előtt a Nadezsda Ptyizdi néven ismert vörös sziklaoszlop alatt kanyargó rossz úton egy rozsdás teherkocsi nekünk elszállított. Egyszer az ellenőrök maguk hoztak valamit. Már majdnem indultak vissza, amikor Heineken mérnök a fejéhez kapott, intett, és Tobia Krecsmer egy rongyokkal bélelt bükkfadobozt vett elő.

Ki veszi át a maguknak kiutalt kanárimadarat?

Angel Buszujok más jelentkező híján vállalta. Aláírtak vele egy papírt, hogy átvett egy, azaz egy darab sárga, zöld pettyes hím kanárit. Zárójelben az állt, hogy Gösser névre hallgat, különös ismertetőjele: olyan, mintha szárított petrezselyemlevéllel szórtak volna be egy penészes citromot.

Mit csináljunk vele, Heineken úr?

Mindenki kapott. A Brajku-telepre kettőt is kell vigyünk. Nekik két nőtényt utaltak ki. Mert így jött ki a lépés.

Dreher mester kalitkát csinált fából a madárnak, a kalitka felkerült a gépház tornyába Buszujokhoz. Itt lakott a macskája is, akit az utolsó tanító hagyott ránk fagyhalála előtt. A macskát Pilsner névre keresztelte még a tanító. Pilsner ügyet sem vetett a madárra. Egy leltári priccs és egy asztal is volt oda beszorítva a nyirkos, olajbűzös kötelek közé, hogy Angel Buszujoknak mindene meglegyen munka közben. A kalitka az ablakpárkányra került.

Az ellenőrök akkor hoztak magukkal egy fiatal katonát is. Vigyorgott. Később tudtuk meg, hogy Peter Zsiwan a neve. Ez a fiatalember lett Hravékának utóbb a férje, és, majdan, fagyhalála utáni özvegye. Angel Buszujok megkérdezte, vele mi legyen, amikor látta, hogy Heineken, Tobia Krecsmer, a töltőtoll és malacorrú Haralambe, a rendőr indulnak, de a katonát nem vitték volna. Az csak állt, és kedvesen vigyorgott.

Itt hagyjuk, a madárral hoztuk. Ő lesz a verebes a kanári mellett. Kell? Ha nem, velünk visszajöhet, halnivaló ügyis.

Láttuk, amint a fiatal katona nézi Eliza Raiffeisent, látja Elisa alakját, a marmagasságát, már nem vigyorog, és nem szívesen maradna, ezért azt választottuk, hogy nem kell, tőlünk elmehet.

A következő évben vissza akartuk adni Heineken mérnöknek a petrezselymes kanárit, mert egyre fülsértőbben énekelt. Kismadár korában gőzgépek között nevelkedett, az éles sípolást ott vette át szólamába, ilyesmi ez egyes énekesmadaraknál előfordul. Először mindig egy csendes perregéssel kezdte a madárdalt, a felfújt begye rezgett, aztán egyre hegyesebb füttyre váltott, végül elnyújtva visított fent a toronyban, s akkor bolondul nekirepült a kalitka oldalának. Odalént Ursus vonítani kezdett, ezek a danák betöltötték a Marhovinát. Kihasított az éles hang tőlünk a katlanból és visszaverődött a Nadezsda Ptyizdi oldaláról. Éjjel is ez szólt, mivel Angel Buszujok akkor is világított a szobában, fél órákra feküdt csak le, a forduló köteleket rendezte. A kanári se aludt, azt hitte, hogy itt az örök nyár, az örök nappal, s a párját hívta, egy sípoló gőzgép hangján.

Az ellenőrök a következő alkalommal nem vették át a megunt és használt madarat. Basztárdu doktor azután mondta: kanos, azért kiáltoz, mert a párját hiányolja. Vagy nőtényt szerzünk neki, vagy hozunk engedélyt, hogy egy szép napon kiherélje a madarat. A másik orvos, Racotzi doktor erre azt mondta, csak akkor ér valamit a herélés, ha az a kanári süldőkorában tör-

ténik. Mert utána, ha egyszer megérezte a nőstény kloáka illatát, hiába herélik, mivelhogy a probléma addigra átkerült az agyába. Angel Buszujok határozott volt, azt üzenté Heineken mérnöknek: ha nem találnak megoldást, Basztárdu doktor vagy én a tél folyamán vízbe fojtjuk a hisztérikus madarat. Sztratonik pópának éppen útja volt a Nyimecki Dolinán túl, visszajövet a Nadezsda Ptyizdi felőli úton jött, hozott engedélyt a herélésre Heineken irodájából.

Hravéka nem engedte, hogy Basztárdu doktor megműtse Gössert. Májusban egy kiküldetés során magammal kellett vinnem Hravékát. Egész úton könyörgött: ne heréljük a madarat. Mentünk a Pricsina Puli szoros felé, majd kiérve a Jevrejszka Pole mögötti erdő szélén megpihentünk, ott egy kellemesen orrfacsaró boglya tövében, a harmaton összecsiholtuk szeméremcsontunkat. Hravéka megszorított, amikor beléhatoltam, nem engedett mozdulni:

Ígérd meg nekem, Tihamér, hogy nem vágjátok fel a madarat!

Kiszabadítottam magam a szorításból, csak pár perc múlva nyögtem fölébe, ígérem, nem heréljük ki a petrezselymes madarat, inkább szerzünk nőstényt neki. Addigra már úgyis tudtam, hogy nem kell herélni: Racotzi doktor mondta, csak akkor érdemes, ha a kanári még süldő.

Heineken mérnök üzenté Sztratonik pópával: ha nem tudjuk elhozni a Brajku-telepről az ottani felesleges nőstény kanárit, akkor útnak indítja hozzánk a Nadezsda Ptyizdin át a fiatal, vigyorgó katonát, a verebest, az majd segít. Mást nem tehet. És arra kér minket, utána többet ne zaklassuk őt ezzel a madárral.

A Brajku-telep a legtávolabbi hely volt, ahova valamiért érdemes volt a Marhovinát elhagyva elmenni, a Sztresina Gyábolulu felé, a gerincen túl, a Vlasnyica völgyében, ahol örök vattacukrok lebegnek a folyó felett, mindenféle színű, de főleg szürke vagy merevlila. Ha süt a nap, akkor kezdenek emelkedni a gerinc felé, kissé megsárgulnak, elnehezednek, csepegnek, úgy sírnak a vattacukrok. Nikodim Kokorjuk akárhányszor indult neki, soha nem jutott túl a völgyön, elérte az első hó még a Sztresina Gyábolulu inenső lejtőjén, s eddig még mindig vissza tudott onnan fordulni. Az idén korábban tudjuk őt nélkülözni a gépházban, s negyedszerre talán el fog érni a Brajku-telepre, de vissza már nem tud jönni. Odáig is kínlódva kaptat fel a Sztresinán, kínjában megrakott, fiatal öszvérnek gondolja magát, a fejében magának patahangokat hallat, hogy ennek ütemére tegye lassan a lábait, míg felér. Vagy ott marad tavaszig Brajkuéknál, vagy meghal valahol a Vlasnyica mellett. A Vlasnyica megárad, ellepi a kimagasló köveket,

kitápáskodik a mellette futó ösvényre, feltölti az egész völgyet, eltűnik az út. Nikodim Kokorjuk a meredek oldalon kísérel haladni, öszvérként is megpróbálja, de az omló oldalról a négy lába folyton belecsúszik a vízbe, kapcája szétmállik patái körül, aztán valahol, kegyelemből hirtelen nagy zúgó víz éri utol, elborítja a nőstény énekesmadárral együtt.

A gépház mögött Dreher mester fényes szemmel nekifogott koporsót készíteni Aron Raiffeisennek. Lenéztem az alagsorba, szóltam feleségének, a vigyorgó Nataliának, aki a lenti fogaskerekeket vigyázta folyamatosan, hogy sajnos vállalnia kell a halott mosását és öltöztetését. Natália ült a kisszéken, egy sáros gumicsizmát tisztított a hideg víztől lila kézzel. Megkérdezte:

Ez is fagyhalál?

Nem. Valami más. Nem tudom. Basztárdu doktor majd leírja.

Visszamentem a kapcsolószekrények fülkéjébe a munkámhoz, aztán amikor nem volt semmi dolgom, lefeküdtem, az ágyam is ott volt, egy koszos függöny választotta el a villogó kapcsolószekrényektől. A szekrényen mindenféle színű kapcsoló volt, még barna is.

Egy hónap múlva, karácsony előtt egy ilyen másfél órás álmomat aludtam éppen, amikor dörömböltek az ajtón. Sztratonik pópa jött meg több-hónapos vándorútjáról. Együttal elhozta zsákokban az égből nekünk szánt csipkebogyót és berkenyét. Kinyitottam, a pópa ott állt a hófúvásban, mögötte két kísérője, zsákokkal a hátukon, két zúzmarás szakállú staropramen, bűzösen párologtak.

Sztratonik pópa letett egy mohával, zuzmóval és harasztal bélelt fado-bozt, benne két kan veréb teteme. Megismertük Angel Buszujokkal és Dreher mesterrel: ez az a doboz, amit november elején Nikodim Kokorjuk vitt magával, amikor a nőstény kanáriért indult. A pópa és a staropramenek elmesélték: holttestét a Sztresina Gyábolulu túlsó lejtőjén találták meg, de nem a Brajku-telep felé vezető úton, hanem a Pricsina Puli bejáratánál. A két szén téletű staropramen és a pópa énekelve eltemette a hóban, hánccsal keresztet kötöttek össze neki két ágból.

Találgattuk, miért térhetett le az útról a vén öszvér, miért adtak neki verebet kanári helyett a Brajku-telepen, miért adtak két kan verebet egy női kanári helyett. Ezt bizony jelenteni fogjuk Heineken mérnöknek.

A mérnök már tudhatott róla: tavasszal, amikor a Nadezsda Ptyizdi felől az első kerge bárányfelhőkkel együtt megjött a rozsdás teherkocsi, kiküldte vele Tobia Krecsmert, a töltőtollat. Vele volt a fiatal katona, Peter Zsiwan.

Kirendeltük maguknak ezt a gyermeket mint verebest – mutatott rá a töltőtoll.

A fiatal jövevénynek kiürítettünk egy lomos helyet a gépház mögött. Hravéka és vigyorgó Natália asszony kitakarította.

Mit fogsz te itt csinálni? Te fogod csitítgatni a madarat? Téged fog megkakasolni?

Peter Zsiwan vigyorgott.

Hozzuk ide neked a kalitkát?

Nem kell. Megvárjuk az estét, s kérek egy zseblámpát.

Jó. Megvárhatjuk az estét, mert az érkezés napja szabadnap szokott lenni annak, aki ide érkezik. Addig jöjj, segíts halat tisztítani Eliza Raiffeisennek.

A halakat Eliza óriási jégtömbbe fagyasztotta. Kemény ezüst tömeg, alig látszott rajta, hogy tenyérnyi halak vannak jégbe préselve. Eliza meleg vizes dézsába tette a tömböt, hogy felengedjen, a döglött halak egyenként elúsztak, üveges szemmel, okosan néztek, átmelegedve a víztől. Amelyik nem nézett okosan, az nem volt friss áru, azt Elis Raiffeisen odaadta Pilsnernek.

Mondtam a fiatalembernek: levesszük a fejüket, és kibelevesszük őket.

Peter Zsiwan elhúzta a száját ettől a munkától. Kést kért: levágni a halak fejét.

Úgy reggelig nem lesz meg, gyermek. Egyetlen mozdulattal lefejezzük és kibelevesszük. Kés nélkül, kézzel. Így kell: megfogod a hüvelykujjad és mutatóujjad közé a nyakát, itt a kopoltyújánál. Hátról előre letéped a fejét. Ugyanazzal a mozdulattal a középső ujjadat a nyaka alatt benyomod, végigszakítod a hasát, s akkor így az ujjad kihúzza a belső részeit.

Peter Zsiwan kivett a dézsából egy átmelegedett halat, kipróbálta, elvigorodott.

Na, látod? Mihez hasonlít?

Amikor az ujjad begye a piccsa puha és meleg, nedves ajkai közé kerül.

Látom, tudod.

Estére szereztem egy rozsdás zseblámpát, megdrótoztuk, esett szét, az elemek savai szétrágták. Peter Zsiwan feltette a katonasapkáját, mezítláb felmászott a bükkfára. Néztük Hravékával, Andrei Ifrimmel és Ursus-szal, hogy mi fog történni. Peter Zsiwan a fán alvó verebeket megvilágította, kinyújtotta a kezét feléjük, a verebek kikapták a fejüket a tolluk alól, néztek a semmibe, nem mozdultak. A fénycsőva szélén volt számukra a világvége. A fénycsőában táncoló ködcseppek voltak nekik a látomásaik: az

istenek. A bóbiskoló állatok közül leszedett egyet, sapkájába tette. Odaadta Andrej Ifrimnek, vigye fel a toronyba. A dermedt verebet odatették Gösser kalitkája elé. A kanári lelapította a tollait a fején, ettől megnyúltabb, soványabb lett, elhúzódott a kalitka túlsó végébe. Többet aznap nem énekelt.

Angel Buszujok minden délután kiengedte az ablakon, több-kevesebb sérüléssel a feleszmélő verebet, és a fiatalember minden este fogott egy friss példányt.

Peter Zsiwan, a verebes azon az őszön megkérte Hravéka kezét. Angel Buszujok adta össze őket, neki volt anyakönyvvezetői jogosítványa Heineken mérnöktől. Sztratonik pópa megáldotta a fiatal párt, a két staropramen bődülve énekelt, végigzengett a templomi ének az egész Marhovinán, kajánul mosolygott a távolban a Nadezsda Ptyizdi égbe törő vörhenyes szirtje.

MÁRTON LÁSZLÓ

ÁTKELÉS A CSATORNÁN

A Londoni Tudós Emigránsok Társaságának 1925-ös létrejötte minden kétséget kizáróan egy fonetikus fordításból fakadó sikamlós félreértésnek volt köszönhető. De lássuk, hogy kik voltak a félreértők. A jogász Gróf Brillenstein-Bezericzky Ágost, az egyetlen, aki elkísérte Károlyi Mihályt, amikor az még a háború előtt egy szerelmi ügyét elintézendő megszökött a Bécs felé tartó vonatról, és így elmulasztotta a kormány által ráruházott követi feladatát teljesíteni – de segített elsimítani az ügyet egy olyan Hugo Grotius-idézet ismerete révén, amit csak ő bírt a teljes felsőbb jogi grémiumban. A gróf védte egy tyúkperben az egyik alaptagot, a mérnök Hollán Frederiket, aki Ráth György lányának volt gyermekkori barátja, a Ráth-ház állandó vendége, és többek között komoly hadjáratot folytatott amellett, hogy Lechner Ödön kapja az Iparművészeti Múzeum építész megbízatását (a pályáztatás már akkor sem számított teljesen áttekinthető ügynek, mondják sokan, és Hollánnak amúgy is házi selyemsapkagyára volt a Szövőszék utcában, Budán – nézzünk csak meg egy képet Lechnerről, és tudjuk, honnan fúj a szél!), mert ő volt annak a tervezőhivatali testületnek az igazgatója, amely a legendai magasságba emelt 207-es paragrafus révén ellenőrző hatalommal bírt a Budapesti Közmunkák Tanácsában. Társaság-alapító volt Repsz Gyula, erdélyi régész is, aki a honfoglaló magyarok koponyalékelésének kontrafaktuális érvelésen alapuló elemzésével kimutatta, hogy ha a hunok nem hozzák magukkal egy perzsiai türk nép orvosi ismereteit, akkor Géza fejedelem tulajdonképpen epilepsziában halt volna meg körülbelül 28 éves korában, vagyis soha nem tudott volna Quedlinburgban lemondani Linzről a bajor választófejedelem javára. Repsz protezsáltja, a kis közösség benjáminja, Bacsányi Elemér Irén premontrei tanító (Repszet a Királyi Pázmány Egyetem központi könyvtárából ismerte, ahol a tanár úr egyszer egész egyszerűen eltévedt, ő meg útba igazította), akinek édesapja a költő nevét vette fel, de sem annak családjával, sem életművével a

legminimálisabb kapcsolatba sem került életében, és ez nagyban hatott a kis Elemér Ireneusszá válására, aki a rossz időkben a Német Birodalom által orosz exportra szánt termékek cirill termékleírását szövegezte meg jópénzért. Kétségtelen, hogy az 1918-as események kicsit átírták ennek a kereskedelmi machinációnak a forgatókönyvét, és az idők még ennél is rosszabbra fordultak. Ne feledkezzünk meg Heiligengeist Béla filozófusról sem, aki elsősorban arról volt híres, hogy egyszer majdnem interjút adott Komlós Aladárnak, de még inkább arról, hogy írt egy könyvet Kierkegaardról, amit soha senki nem olvasott végig. A maga nemében egyedülálló Kosztolányi Henrik is, aki később letagadta szabadkai születését csak azért, nehogy összekeverjék a Kosztolányi–Csáth-ággal, és ezen keresztül egy szerinte borzalmas író és egy őrült pszichiáter-orvos munkásságával mocskoldjon be a neve. Ezen elhatározásának, tekintve a név daczból és családi lojalitásból való megtartását, nem sok sikere volt, és ne feledjük, hogy Henrik Úr egyetlen novelláját nem adta ki a *Nyugat*, orvosi felfedezéseit pedig kéretlen maximalizmusból nem publikálta, és a praxisában halt meg a mai Heathrow repülőtér helyén levő kis faluban, emigrációban. Tehát vele kapcsolatban felmerülhet bizonyos telhetségtelenségből fakadó frusztrációnak a gyanúja. Végül és utolsó sorban pedig a kiváló Rátonyi Zénó, aki Nagyenyedről szökött át 1918-ban, amikor a kémiai kísérleteinek sikertelensége és egy időben egy Apafi-kódexet tartalmazó szekrény felrobbantása miatt bocsátották el a kollégiumi tantestületből, de kényszerű távozását mindig szocialista érzelmeivel magyarázta, nehogy fény derüljön a malheurre. Csupa különleges származású és mérhetetlen tudású férfiú. Ezért is érthetően, hogy a „*Hypothesis non fingo*” hangzatú Newton-idézet értelmezésében kötelességüknek érezték, hogy az emigráns magyar közösség segítségére siessenek, és nyilvános előadássorozatot szervezzenek. „A hipotézisekről halványlila szellentésünk sem lehet”, hirdette az első címe, mely arról tanúskodik, hogy az üzenetet nem sikerült sem megérteniük, sem átadniuk. Nagyjából ez meg is magyarázza, hogy miért nem tettek szert nagyobb ismertségre a nemzetközi tudományosságban. Az előadás viszont szórakoztató volt.

Vass Barna

KONKÁV ANDREW FRANCIS

gyarapodván fogy a domború

EZ NEM AZ, AMI

Hosszanti ó, te ó, s két rövid nyöglet!
A vers, ó, mily tüzes nyelvi pornó,
Ha poétapenna diktál, s néha bök be
Papírnyi húsba egy nemző tinta ót.
És ó, te poézisvágy, te versviagra,
Rímpotencia e feszes intimtorna textjén;
Szemérmes múzsák dombjait ki lakja,
Ha vonaglik megannyi síkosító lexém?
Lompos bohém s lumpen cerka létünk,
Gatyába trottyan egyszer minden amoróz.
De addig is költünk és éljenzünk:
Éljen Lear, Villon, Don Juan!
Éljen minden káma-szútra póz!
S míg költészetünk taurindús koktél,
Red bull bikája felszarvaz, ab ovo.
Hát szarvazz fel te is, ó, ha szétpezsegtél,
Mert ez ám a vers, tüzes nyelvi pornó!

A NIRGENDWOHAVENI KARAOKE EST

kámpicsor bajazzók meg persziflátorok
dallni jöttünk vagy tán tévedek?
halláskárosult szirének sellők matrónák
weint bornyikál a nép s berrekviem
e nyöszörgő hanghántás handabanda tán
hantázók tana dublőröké? avec plaizsír

induljon a párbaj s a karaokezsúr
vivátozzon mind: piperkőc féreg tapstapír!

s a diszkográfusok is jegyzeteljenek!
a tinituszkolástól lesz ám bonn a parti
egy versnyi hírnév bárkinék kijár ma
szétlátó babér nívódíj-dzseki
ellenferik áriáznak pisszeg a karzat
az örökös jelenből átszítál egy sanzón
ó fergeteg csicser ó szép vitorladal
ma trubánk is kifúlt hát durr neki

bár balkán polisz vagy tán sarki pólus
nirgendwohaven mint énekelt valótlan
migráns migrének mennek új hazát keresni
mi meg kámforgunk e karaokezsúrban
lemondana a díjról mindahány bajazzó
szívest hazatérne e seregnyi membrán
ha olvad a hírnév és vele az ének
s a tisztelt közönség is mint fűtőtesten marcipán

ROMÁNIAI MAGYAR ÁTVÁLTOZÁSOK

I.

Kedves barátom, el kell mondanom:
Erdélyben rekedt ismét Bogdanov.
Könyvtárszobáját sírja vissza folyton,
kísértik ezüst mívű pisztolyok,
s egy pompás ívű, görbe török szablya,
nagyatyja mellett függött a falon,
ó, érte mennyi bús sírámot ontok!
Vodkában ázó, szőrös lovagom,
ki többet írtál versben, mint Oroszhon
összes koszorús poétája együtt,
s prózában Solohovon túlteszel,
mi monológod más miatt szeretjük:
van benne Amerika, Monte-Carlo,
Mandzsúria, Chopin, Ladoga-tó,
ahogy betűzzük, a Titanic süllyed,
s elszenderül a nyájas olvasó.

II.

Előjön néha Keszköszé tanár úr,
a szemüvege mögül szigorú
szemekkel fürkész, hogy' s mi lett belőlem,
van-e még bennem derűre ború,
vagy csak rutinos szónok hozza fel
múltunk bányáiból a szürke ércet,
s amíg az erdmagyart gatyába rázom,
mit verselek, remekművet vagy fércet?
És nézem én is ifjúkorom
hajlíthatatlan katedrakirályát,
és azt hiszem, kabátom, kalapom
hibátlan eleganciáján átlát,
látja mögöttük fázó férfilelkem,
amint az esti kertet kémlelem,

és kutatom a fűszálak között:
hová hajolt az égi szerelem.

III.

Egy régi reptér romos terminálján,
tudod, ahonnan kihagytad magad,
mackósan álltál, és csak kicsit árván,
és csak kicsit zavart farkasnyakad,
nem láthattad, mi gyúl ki ott fölötted,
csak álltál csöndben, neonszínű dresszben,
nem jöttek repülők, s nem jött az ihlet,
nem volt csak eben leben, lieben, essen,
nem volt csak bálna, zsálya, zsírpapír,
s egy túlexponált fénykép síri bája,
a ballada már mozdulni se bír,
mert megfeküdte gyomrát a homálya,
bár homály helyett neked más dukál:
csörgés, zörgés, sürgés, forgás, vivát,
lábadhoz hozzák Kínát, Afrikát,
és tányérodiban homár, kaviár.

IV.

A nő legyen kemény, morális férfi,
ki mindnél jobban érti önmagát,
rettegni tud és jogait kikérni,
s ha leterítik, nem mondja: Nahát!
A nő legyen zongorafényű este,
szögletes ólom, aszfalthegedű,
ne fitogtassa, még ha van is teste,
és meg ne lágyítsa a honderű,
a nő legyen edzett tudós, az ám,
hogyan feleljen, mikor kérdezik:
szeretnék. Ahogyan, az a hazám.
A többi majd biztos megérkezik.
És egyen, ha nagyon muszáj, a nő,
igyon, ha tud, és beszéljen, ha kell,
még akkor is, ha elszáll az idő,
s a bölcsesség senkit sem érdekel.

V.

Én nem vagyok sem Arany, sem Petőfi,
és még kevésbé Dsida, Ali, Szisz,
volnék inkább Asztrov, René, Fabullusz,
szelíd vizeken ringó Kavafisz.
Vonnék e táj fölé feszes vitorlát,
mely más világokat vetít ide,
keleti dallamot, nyugati eszmét:
bűlbülmadár, és nem fülemüle,
füge és méz, és csésze tintakávé,
de gomb és csat, nem pogány paszománt,
selyem és csipke, paróka és álca,
mikor az ihlet dús keblére ránt.
Szavak, sorok szabályos nyáresője,
hímporos kottapapír, menüett:
sóvárgó lelkem fényes legelője
zord birkanyájak martaléka lett.

VI.

Kis falumban, ahol nem születtem,
almafácska lombja ring felettem,
madár rajta, nézem, fecsk-e, fürj-e,
és odébb, fent, az a méla, szürke,
az volna a híres székelő ég?
S én volnék a fájin székelység?
Szűkszavú, mint déd- és ükapám,
földbe vágom táltos kiskapám,
hagyma, fok- és veres, sarjadoz,
mint dalban a felező hatos,
nyugszik lelkem: minden az, ami,
jöhetne rózsám ekét tartani.
De nem, nem jön, enyém édes rózsám,
pedig szóvirágom mind elébe szórnám,
maradok hát némán, bivaly-konokul:
habár fölül a gályá, én vagyok alul!

VII.

A szavak súlya szokatlan ma újra,
a szivárvány egy harmatcseppbe bújt,
de volt időm tizenhat haikura,
s hogy pengettem a hamvas-hangú húrt,
eszembe ötlött, mennyit éjszakáztunk
míg bőszenek voltunk, bátrak, éberek,
elvontak is, és attól volt csak frászuk,
hogy Éva-néni vizsgánk közeleg,
mert csürni-csavarni hiába tudtuk
s bogozni hajnalig a cifra szót,
Rilkét, Hölderlint hiába ragoztuk,
ha nem bírtuk a *magábanvalót*,
ha szétszéledtünk időnk viharában,
az Origótól majd' mind elszakadtunk,
s csak nézzük, hogyan vergődik a vízben
egykori szebb jövőnk, alattunk.

VIII.

Na, én aztán nem félek semmitől:
a *l'art pour l'art* engem nem öldököl,
nem riaszt vissza egy-két ékezet,
ha hölgynek versben csókolok kezét,
vagy lábat, vagy puhább gömbölyt akár,
mit nekem strófa, sor- vagy korhatár!
Én inkább gáláns és bohó vagyok,
a vágyak útján versgaloppozok,
mindig van egy-két csillagocska nálam,
kit érdekel, hol és miként találtam!
Mindenki azzal ragyog, azzal hódít,
amivel tud, s ha ez a fiú lódít,
hát hadd lódítson, kinek árt vele?
Jó, földi örömöket oszt keze,
hadd írja hát víg eszközét, a verset,
még ha belenyerít is egy-egy nyerset.

IX.

A szárnyas idő árbocomra szállt,
Borgest majmoltam Transylvániában,
bifláztam Foucault-t, Lacant, Derridát,
s a más lábán egészen jól megálltam.
Ott volt Gregor, Kafkától igazoltam
magamhoz át egy spagetti után,
amikor olcsó fűszertől és bortól
abszurdkeserű ízre lelt a szám.
Verseltem vérről, szarról, szerelemről,
volt Vlagyivosztk, Marburg és La Mancha,
köteteim redundáns halmazáról
nem mondta senki: csupafolt halandzsa.
Alakítottam görcsös gumi-énem
dús asztalok díjtálai szerint,
a nyelv s a térd elmés alkalmazása
babérokat hozott nekem megint!

X.

Item, vágykozmas bünlebernyegem
reád hagyom, mert palotámból láttam,
hogy orcádon dicsőség nem terem,
és szíved szőrösebb, mint gödrös állam,
sanyarú sorsom, úgy látom, tenéked
hiába sírom el, nem ládikót
fordítsz felém, érméssel, de fenéket,
item, hagyok terád fényes bitót
és pávatollas, kiadós tivornyát,
mely csak és kizárólag *odaát*
csiklandja gyomrod és gégevitorlád
és ont temérdek csemegét terád,
úgyhogy gondolj rám, amikor a gyomrod
utószor még önkéntelen ürít,
mert azután egyáltalán nem rontod
az átszellemült levegőt te itt.

XI.

A versben csendesen beér a szó,
leszek majd egyszer én is víg, szabad,
nem kínoz rím, asszociáció,
ki nem szelet vet, nem vihart arat.
Rágom majd bételem, a levegőt,
mint vadhordák a néma, zsenge húst,
és talán kidőlök, még mielőtt
kritikusokkal égháborúst
kellene játszanom az akadémiák
rogyásig rakott arénaiban.
Álmomban vidra leszek, vagy virág,
vagy buszsofőr, akinek tele van
a szolgálattal hócipője mára,
pedig a lét egyszerű őre ő,
fittyet hányván az akadémiára:
végállomás, ajtók csukód, adieu!

XII.

Ha tudtam volna, kedves, amiről
tegnap még nem tudtam, ma már tudok,
bár gondolhattam volna – csak megöl
minden nyomorult fél-egész titok –
szóval ha akkor tudtam volna, hogy
veled vagy nélküled engem soha
öröm nem ér, hogy gyáván futamodj,
engedtem volna, jussál bárhova,
de bennem, lásd, oly lassan alakul
az önmagában érő gondolat,
hogy lelkem érzésben üt ki, balul,
hát menekülj, szívem, hordd el magad,
nyomás, amerre nyílik hét határ,
amerre tágas – noha szűk – a lét,
mielőtt el nem önt az eszmeár,
s fejedbe húzom a rökamiét.

XIII.

Lelkem hiába szép, fausztí tó,
ha sorsom dagonyás faúsztató,
hiába hivatkozom rangra, rendre,
csak araszolva evickélek benne,
holott, mint akit Zeusz ringatott,
karommal szelném vadul a habot,
csigás fürtökkel, hullámozó ajakkal
versenyt ragyoghatnék a déli nappal,
s hangom, mit Apollón is irigyel,
szárnyalna lelkem verstüzeivel,
oszlana orcámról a pallor mortis,
röpítne rím, e nyájas unikornis,
s teríteném, rongyos világ, terád,
mágus-szavak aranyló zászlaját,
alatta kezdő költő egy se fázna,
és engemet mind hálásan magázna!

XIV.

A főtér és királya én vagyok,
mindenki más huncut, rabló gazember,
hazudnak, csalnak, lopnak a nagyok,
mit kezdjek itt zsványos életemmel?
Kék, zsenge szirmú szívem hova rejtsem,
hogy vadregényes közepét ne lássák,
hogyan ne legyek avantgarde a versben,
ha mord szeszek szép májam sírba ássák?
Ha nagy türelmem bíboros palástját
páncélos testű, vad pályáztató
tépázza egyre, pótlások hevében,
de az idegsejt nem pótolható!
Egyszeri ő, mint én, s pótolhatatlan,
s a csőcselék mind számon kéri majd,
mint kényszerzubbony, feszül a lét rajtam,
s ha nincs, csinálom ízibe' a bajt!

DEMÉNY PÉTER

VISSZAFORGATÁS

Minden ott kezdődött, hogy alvó szívem meggyulladott, s jól emlékszem, pont azután történt, hogy égő pipám kialudott, és ha már erről kezdtem mesélni, talán vissza kell kanyarodni egészen addig, hogy befordultam a konyhára, rágyújtottam a pipára, azaz rágyújtottam volna, ha az már nem *égett* volna, a pipám javában égett, ma már azt is tudom, akkor nem foglalkoztam ezzel, az ember *olyankor* nem *foglalkozik* ilyesmikkel, hogy nem is mentem én avégett: azért mentem, mert megláttam, hogy odabent egy szép leány van, és alvó szívem meggyulladott, de ez egy kicsit később lehetett, mert először az *történt*, hogy tüzet rakott Eszemaadta, lobogott is, amint rakta, hát még a két szeme párja?!, neki mind a két szemének volt párja, az egyiknek is, a másik szemének is, és akkor gyorsan követték egymást a dolgok: én beléptem, ő rám nézett, aligha meg nem ígézett, szóval a pipám, ahogy mondtam már, az javában égett, amikor befordultam a konyhára, úgyhogy nem is mentem én avégett, azért mentem, mert odabent egy szép leány van, de nem is tudom, miért mentem volna, mert *eleve* nem mehet az ember avégett, hogy *valahol* odabent egy szép leány van, mert ezt *nem tudhatja* addig, amíg *meg nem látja*, és ha akkor én őt, ott, a konyhában, vagy inkább még jóval a befordulás előtt, tehát nem a konyhában, hanem a konyha előtt nem látom meg, hiába van ott, hiába rakja, hiába lobog, amint rakja, hiába a két szeme párja és nagy a lángja, én se nem fordulok be a konyhára, se nem gyújtok rá a pipára, azaz rá nem gyújtottam volna úgyse, mert a pipám javában égett, avégett végképp nem mentem volna, és, mondom, ha nem láttam volna meg, hogy odabent egy szép leány van, én nem beléptem volna, ő nem rám nézett volna, sem aligha meg nem ígézett volna, de, röviden szólva, megláttam, és akkor már ilyenkor nálam mese nincs: befordulok, rágyújtok, még akkor is, ha javában ég, de akkor ott én nem is avégett, röviden mondva: rakott, adta az eszem, lobogott is, a szeme párja, nézett, meg nem ígézett, aligha, alvó szívem meggyulladott: de ez csak azután következett, hogy az égő pipám kialudott, viszont nem pusztán attól gyulladott meg az alvó szívem, hogy az égő pipám kialudott, mert az

életben egy alvó szív csak *annyitól* nem gyullad meg, hogy *közvetlenül* előtte egy égő pipa kialszik, hát egy *dolog* különben is mindig akkor gyullad meg, amikor mellette egy másik dolog *javában* ég, és nem akkor, amikor az *javában* kialudott, szóval nem ettől gyulladott meg, ahhoz még valami másnak is meg kell történnie, nem?!, ez lehetett talán az aligha meg nem ígérés, szóval, még egyszer, most már utólag, higgadtan, végiggondolva mindezt: alvó szívem meggyulladott, égő pipám kialudott, aligha meg nem ígézett, én beléptem, ő rám nézett, annak volt ám nagy a lángja, hát még a két szeme párja?!, lobogott is, amint rakta: tüzet rakott *eszemadta*, hogy odabent egy szép leány van, azért mentem, mert *megláttam*, nem is mentem én avégett: a pipám *javában* égett, hogyha már nem égett volna, azaz rágyújtottam volna, rágyújtottam a pipámra, befordultam a konyhára.

———— Mesterházi Mónika

KAF-NAK, EGY MEGTÖRTÉNT SZOMORÚ ESEMÉNY ALKALMÁBÓL

Költő, ihlet ha hozna
oly kínba, hogy hagyod
feltett szándékodat
s fazekadat a lángon,
kívánom, hogy ne várjon
ebéd helyett ma kozma
öles kondérba', bot.

VIDA GÁBOR

A NAGY HOUDINI ÉS A REVÍZIÓ

Werner Lukács iratai között talált, angol nyelvű levél egy bizonyos Ehrich Weiss számára. Cím: Amerikai Egyesült Államok, Hotel Waldorf Astoria, 301 Park Avenue. Kelt: Kolozsvár, 1925. június 4. Eme kevesek által ismert, fiatalon elhunyt erdélyi értelmiséginek a hagyatéka Bartha Kálmán festőművész jóvoltából 1938-ban a Kolozsvári Református Kollégiumhoz került, majd onnan a második világháború után az Akadémiai Könyvtárba. A dokumentum leírása: jól kiolvasható, apró betűs írás, fekete tinta, a New York Szálló fejléces lapjain, 11 oldal, 216 mm x 279 mm. Fordította és közreadja: László Szabolcs.

Mélyen Tisztelt Ehrich Weiss Úr!

Tudatában lévén, hogy kilétem minden bizonnyal felettébb homályos lehet az Ön számára, továbbá pedig gyanítván, hogy naponta százával kaphat rajongással tolakodó, avagy pimaszul fenyegetődő leveleket ismeretlen fajankóktól és szélkötőktől, igyekszem hát minél előbb bemutatni jámbor személyemet és részletezni levélbeli kérésem indokait, azon reménykedve, hogy kedvező meghallgatásra találok – és ezt becsületes szavamra, bárminemű hízelgő túlzás nélkül merem állítani – minden idők legnagyobb és legtanultabb bűvésznél.

Hogy mindjárt a közepébe vágjak a dolgoknak, felvilágosításként máris elmondhatom, hogy én amannak a – most már, fájdalom, megboldogult – Werner Sándornak vagyok a Lukács nevű fia, akivel Ön egy igen csak fura véletlen folyamán méltóztatott megismerkedni New York város egyik népes utcáján, még anno 1914 nyarán. Még most is fülemben hallok édesapám szokatlanul vidám hangját, amit a különös összetalálkozás derűs történetét sokadára felidézi, hisz ezek a visszaemlékezések oly ritka s kivételes alkalmaknak számítottak a többnyire állandónak mondható komor és szűkszavú modorához képest.

Elbeszélését mindig fejcsóválva és azzal a megkérdőjelezhető kijelentéssel kezdte, hogy – már megbocsásson konok s kibékíthetetlen hajlamának – annál hitványabb helyet, mint az elképesztően hatalmas New York világvárosa, ő még életében nem látott, és hogy ott tartózkodása alatt menyire rühellte azt a szedett-vedett, mindenhonnét összecsiszított amerikai népet, akik úton-útfélen azon mesterkednek, hogy miként is tudnák minél inkább átverni s pénzéből kiforgatni a becsületes embert. Ha pedig ez nem sikerül nekik – szokta volt folytatni apám, s közben ugyanazzal a begyakorolt mozdulattal jobb öklét felemelte –, megvárják valamelyik sötét sikátor végében a kiszemelt ipsét, és úgy helybenhagyják, hogy még a tulajdon édesanyja sem ismeri aztán rá. Ilyenkor ökle általában többször erőteljesen belecsapódott bal tenyerébe. És közvetlenül ezután hozta fel mindig példának azt a bizonyos esetet, amely Önt is érinti, miszerint egyik nap az utcán bandukolva apám arra lett figyelmes, hogy egy jól öltözött, alacsony, izmos, göndör hajú férfihez odalép egy magas, széles vállú, bokszoló képű másik férfi, és rövid angol nyelvű csevegés után – melyet ő persze nem értett – egyszer csak hübelebalázs módjára tiszta erejéből gyomorszájon teremti a kisebbiket. Ennél a pontnál apám, általában felhúzott szemöldökkel, azt igyekezett kiemelten hangsúlyozni, hogy a hirtelen lezajló jelenetben még nem is az volt a legmeglepőbb, hogy a kisebbik még meg sem tántorodott a hatalmas, svungos ütés hatására, hanem mindenekelőtt az, hogy csöppet meggörnyedve egy jóízű magyar káromkodást eresztett meg. Erre apámnak természetesen leesett az álla – ezt azonban csak mondani szokta, nem utánozni, helyette inkább széttárta a karjait –, majd gyorsított lépésekkel odasietett a két férfihez, és egy „kurva édesanyád” kiáltás kíséretében pofán ütötte a nagyobbikat, de úgy, hogy az bizony azonnal nyekkenve az ülepére zuhant a járda közepén. Ezt szokás szerint hivalkodás nélkül mesélte, mintegy csak közölte hallgatóságával a letaglózás tényét, és aztán folytatta is azzal, hogy a következő pillanatban már a göndör kisebbik acélkemény karjai fogták le, aki közben valami olyasmit harsogott félig komolyan, félig nevetve, hogy „sztóp, máj dír man, sztop”! Az összesereglett bémészkodók derülésére hamarosan kiderült, amint arra már talán Ön is méltóztatik emlékezni, hogy édesapám nem is akárkinek, hanem magának Harry Houdininek sietett a segítségére, s noha a világhírű bűvész fölöttébb értékelte a forróvérű idegen bajtársias szándékát – a földön csücsülő bokszoló már kevésbé –, de ezen alkalommal buzgósa fölöslegesen bizonyult, hiszen a magasabb úrral csak egy jól ismert műsorszámot próbáltak el, hogy a bűvész, vagyis az Ön egyik fontos bűvészi eszköze, tudniillik a hasfala, edzett maradjon.

Mintegy zárójelet nyitva, apám itt huncutul meg szokta jegyezni: azért azt, hogy a buzgósága mégsem bizonyult teljesen fölöslegesnek, maga a híres-neves Jack Dempsey bizonyíthatja, mert a bokszoló azóta is keserűen emlegeti Werner Sándor jobbegyenesét. Hogy így vagyon, vagy sem, ezt talán Ön jobban tudhatja.

Vagyishát mindez akkor derült volna ki ily egyértelműen, ha ugyebár apám értett volna angolul, s ha Ön, kinek becsületes polgári neve tudtommal Ehrich Weiss, többet tudott volna akár egy szóval is magyarul, mint a gyermekkorában Pest utcáin eltanult néhány káromkodás, amikre bevalása szerint azért szokott rá, hogy a nehezebb mutatóványok közben a közönség ne kínlódása kifejezésének, hanem rejtelmes varázsigéknek gondolja őket. Hanem aztán valahogy, kézzel-lábbal s német, francia meg latin szavak segítségével sikerült zöldágra vergődni, egymás vállának veregetésével úgy-ahogy elsimult a dolog, apám felindultsága is lelohadt, a bokszoló is békülékenynek mutatkozott, s erre Weiss úr, még mindig nevetve, meginvitálta mindkettőjüket egy kis Tennessee államból származó jóféle whisky-re, ami végképp megoldotta a kedélyeket...

No de egek!, most látom, hogy megbocsájthatatlanul hosszúra kanyarítottam a bevezető részt, ideje lenne rátérni immár a tárgyra. Ami tulajdonképpen nem más, mint édesapám, Werner Sándor nyugalmazott honvédtiszt utolsó földi kívánságának tolmácsolása Ön felé, kit találkozásuk óta oly melegen őrzött meg emlékezetében. Elbeszélése végén soha nem mulasztotta el felemlgetni, hogy amikor a sokadik pohár után, hajnal felé elvált egymástól a három cimbora, Weiss úr keményen átfogta apámnak a vállát, és jiddisbe átcsúszó német szavakkal megígértette vele, ha bármilyen szüksége vagy kérése lenne, minden hezitálás nélkül forduljon hozzá, mármint Önhöz, mert minden erejével és bűvészi leleményével azon lesz, hogy segítsen, hiszen, és ezt jól jegyezze meg, brúderkám, „nichts ist unmöglich!”.

Félek tőle, kedves Weiss úr, hogy az Ön által azon a hajnalon tett nagyvonalú és már-már hihetetlenül hangzó ígéret meglehetősen makacsul befészkelődött szegény édesapám konok székely fejébe, s az elmúlt több mint egy évtized során, háborús és válságos idők közepette, mintegy titkos csodafegyverként tartogatta tarsolyában, hogy majd a kellő pillanatban, ha minden kötél szakad, s kezd beomlani az ég, ő csak egyszerűen befordul egy távíróhivatalba, és a világhíres Houdini egy csapásra megoldja a lehetetlent.

Jutott is szegénynek elég keserűség és méreg élete utolsó éveiben, az már igaz, mert erősen szívére vette a nagy háborúnak s főleg a békekötésnek reánk, magyarokra nézvést roppantul kedvezőtlen kimenetelét. Szinte gyer-

meki eszelősséggel képtelen volt belenyugodni a dolgok alakulásába, Erdély s a többi részek irgalmatlan lecsatolásába, hőn szeretett hazájának becsutelen megcsontulásába. Ekkoriban ugyan ritkábban találkoztam vele – jómagam az újdonsült Román Királyságban maradva, ő pedig innét halálos ítélet fenyegetése alatt ki lévén tiltva –, de beszéltek, hogy vérmes és megszállott irredenta válék belőle, aki Trianon átkozásával kelt és feküdt, s a revízió szent gondolatának áldozta minden erejét... Meg is ütötte a guta szegény apámuramat, amikor megkapta a hírt, hogy a németből lett oláh Ferdinánd királyt – kit, ezt most már nyugodtan elmondhatom, annak idején titkos paranccsal ő kellett volna eltegyen láb alól – Gyulaféhérváron nagy pompa és ceremónia közepette megkoronáztak. Ágyhoz kötött, lebénult rokkant lett belőle, aki pedig hajdanán a havasokat járta naphosszat, s azon túl párnák között lapulva, komor némasággal tiltakozott a világ igazságtalansága ellen. Csupán halála előtt szólalt meg még egyszer utoljára, akkor is csak rejtve, amikor végre magunkra maradtunk: megragadta zekémet, közelebb húzott, és azt motyogta fülembe, hogy bezzeg azok a hitvány, szemfényvesztő nagyurak ott Párizsban, abban a rizsporos palotában úgy hiszik, átkozott bűbájos mutatóványukat lenyelte a balga világ, de ő bizony nem dőlt be ennek a vigéckedő furfangnak, tud ő erre az egészre megoldást és gyógyírt, oh! de még milyet – és ekkor a kezembe gyűrt egy cédulát, amin az Ön címe volt olvasható. Maradék erejével megszorította a zekémet, és fiúi becsületszavamra bízta, hogy mindenáron nyerjem meg Önt a magyar revízió szent missziójának támogatására, mert ha valaki, akkor a nagy Houdini tudna mindent, de mindent visszacsinálni, és a lehetetlent megoldani.

Íme, hát csupán ennyi lenne megboldogult szegény édesapám szerénynek éppen nem nevezhető kérése... Tudja, kedves Weiss úr, a magam módján szerettem és tiszteltem apámuramat, és azt bizony el kell ismernie, hogy becsületszegő fiúgyermekké válnék, ha minden fenntartásom ellenére egy haldokló ember utolsó kívánságát még meg sem próbálnám kielégíteni – ezért született hát ez a terjedelmes levél, amit kezében tart.

(Itten most, ezeken az oldalakon talán fölösleges és késő rebellis kirohanást intézni apám s a hozzá hasonlók vérlázító, alpári vaksága ellen, melynek köszönhetően nem áttal ilyen hipokrita, együgyű és tapintatlan kéréssel egy rabbi fiához fordulni, s a történelmi Magyar Királyság visszaállítására ösztönözni, miközben a jelenlegi magyar állam az elveszített, lecsatolt és kisebbségbe taszított fiai fölötti keservében saját izraelita hitű állampolgárait barbár módon zárja ki közintézményeiből... De elnézést, nem kenyerem a politizálás, pedig hát sokkal többet érdemelne ez, mint egy zárójel.)

Szóval, hogy megértsük egymást, kedves Weiss úr: biztosíthatom, jól tudom én azt ám, hogy ez legalább annyira ésszerű kérés apámuram részéről, mint amikor az anekdota szerint a híres Sarah Bernhardt színésznő felkereste Önt, és a fekélyes üszkösödés miatt levágott jobb lábát kérte vissza Harry Houdini bűvészi hatalmától. Mert feltéve – de, már bocsánat, meg nem engedve –, hogy az Ön ereje valóban bűvös, és számára tényleg semmi sem unmöglich, mégis az a helyzet, hogy erre felénk a történelem okozta hagymázból és frusztrációból születő neuraszténiás fantomfájdalmak nem fognak soha elmúlni, ezekre bizony nincsen gyógyír. Hiszen az efféle, amputáló sebészi kés által ihletett, szeparációra és purifikációra törekvő vágyak mind elhibázottak, a skót felföldtől egészen a Kamcsatka félszigetig, s Wilson dekrétumától egészen Lenin ígéretééig – gondolom, ebben egyetértünk, kedves Weiss úr. Ugyanis ha, teszem azt, elefánt helyett a románokat eltüntetné Erdélyből pálcájának egy mozdulatával, pár napos mulatásból józanodva az istenadta erdélyi magyarok oly vehemenciával sírnák vissza szomszédjaikat, mint ahogy a pokolba kívánták őket annak előtte. (Meg is írta ezt a csalóka scénáriót Magyar Tivadar cimborám a minap, s kapott is a fejére érte.) Ha pedig pontosan fordítva járna el, vagyis „önkéntes területfeladás” gyanánt a magyarokat tüntetné el egy cylinderben a nagy Houdini, s mondjuk a régvolt utazó, Benyovszky Móric nyomán egyenesen Madagaszkárra repítené őket (ahogyan ezt Johann von Kronstadt, helybéli poéta pedzegette egy közkedvelt pamfletjében), úgyhát én meg vagyok győződve, hogy az ily módon „megmentett” magyarok bánatukban előbb-utóbb mind beleölnék magukat az óceánba, mint a lemmingek...

Ám ha már tollat ragadtam a felszólalásra, és ekkora szószaporítással az idejét egészen idáig elraboltam, istenuccse, mélyen tisztelt Bűvész úr, az apáink s nagyapáink elhibázott, köldöknéző és türelmetlen követelőzései helyett mégiscsak volna egy unmöglich kérésem Önhöz, ha megengedi: az emberek ostobaságát és a lelkük mélyén lakozó gyűlöletet, na azt! kellene valahogy bűvésziileg eltüntetni, s igyekszem hozzátenni, hogy minél hamarabb sikerül ezt a mutatóványt megvalósítani, annál jobb...

Maradok őszinte híve az Óperencián innen,
Werner Sándor,
Kolozsvár, 1925. június 4-dike.

———— Váradi Nagy Pál

BALÁZS IMRE JÓZSEF

VIDROLÓGIAI GYAKORLATOK

Elmés Nemes Paulus Magnus de la Oradea
(homázs)
„írta az Eggy Vidra”

még áznak a versben a sok kicsi vidra
még pletyka a felszín a mély noha kuss
de látod amottan na megyek halászni
mert éhes vagyok

*

öreg folyóvíz
egy vidra ugrik bele
hal riadása

*

vidra ha győz itt van újra
(s hártás ujjú vég-helyen
magát a hal még kifújja)
az erdő-folyó életem
– messze réved s szól a vidra –
pompás táj, az é – de nem

*

látok én egy másik állat
melynek neve vidra
blogja ohne önsajnálat
nem költünk papírra

*

mért legyek én, mér' pont vidra
kiterítenek úgyis
mért ne legyek én pont vidra
kiterítenek úgyis

*

lenni én egy metafora
vízbelakó vidra
szutykos úrnek csillagpora
s a felmosó vödre

*

a vidra téli nagykabát
a vers faragta vállfán
és benne éli ki magát
hisz pőre volna gyáván

*

írása kis halastavában
áll a vidra

*

(morgensterni idill)

rég nem félek a vidrától
hadd ropogjak ha elkap
féltem tőle hosszú távon
nincs mit félnem ily

megette

*

———— Nagy Miklós Kund

SZERKESZTŐK LIMERICKBEN

(KOVÁCS ANDRÁS FERENC)

Búsképű, versláb a legója,
százfelé bolyong az egója.
Jambusok guruja,
cselló és furulya.
Csodálja Timbuktu s Nagoja.

(LÁNG ZSOLT)

Volt egy úr, egykettő híre kelt,
boldog volt, ha a borz énekelt.
Tottja-e a Tója?
Vagül a faszója.
S megújult, ahányszor éve telt.

(DEMÉNY PÉTER)

Széplélek, líráján sok a húr,
hódító, érzelmes trubadúr.
Hányszor és hol ment el,
ha folyton kommentel?
Szól a hölgy, ha néha odanyúl.

(VIDA GÁBOR)

Ír az úr, terepe széppróza.
Sosem volt királyok matróza.
Erdélyben a telke,
ahol az ő lelke.
Sztoriit gyalog is aprózza.

(SZABÓ RÓBERT CSABA)

Slammerek közkedvelt bácsija,
magasra dobta a Dácsia.
Heve, mint a napé,
vörös a kanapé.
Honi a rémmese? Bécsi-e?

FRENEZIA

A barátaim azt mondják, kilométerekről látszik, hogy villanyszerelő vagyok. Pedig nem is vagyok villanyszerelő. Talán annak nézhettek, amikor elindultam (lesz, ami lesz) felkeresni a *Látó* szerkesztőségét, amely több mindenről híres, de főként arról, hogy vagy egyáltalán nem válaszolnak a szerencsétlen kezdő író leveleire, vagy olyan titokzatos válaszokat küldenek neki, mintha a delphoi jósdában fogalmazták volna azokat. Ez utóbbi passzol is; irodalmi berkekben papnókként emlegetik a *Látó* szerkesztőit, mivel a korrektorukon kívül (aki néha titkárrá vedli át magát) mindannyian nők. Férfi (méghez a fiatal) mivoltom miatt félve indultam el, hogy akkor most vajon mit kezdenek velem ezek az író nőstényhiénák. Holott régóta tanulmányozom a nagyságukat (több tucatnyi fényképalbumot végiglapoztam, hogy ne adj isten, összetéveszem őket), szemtől szembe még egyikükkel sem találkoztam (úgy tudom, a nők az ilyesmire különösen érzékenyek).

– Vigyázzon magára, mert a skorpió harapós! – mondta még a vesébe látó csinos-bögyös kislány, és kuncogott hozzá. Tőle kérdeztem meg, merre van a Tusnád utca, mire a lány végigmért, és kaján vigyorgását egyáltalán nem próbálva rejtegetni, arra a közeli utcára bökött, ahonnan ő kiszaladt. Úristen, gondoltam, hát ez ennyire látszik rajtam? A barátaim egytől egyig áruló kutyák, hogy azzal etettek engem mindeddig, villanyszerelőnek tűnök, itt meg az első jöttment leolvassa rólam, hogy miféle vagyok. Csak éjszaka tudtam meg, hogy a sors éppen Szabó Rozina Csalindával ütköztetett össze, a nagyságák közül a legfiatalabbal. Állandóan valami szerelmes pasas üldözte, állítólag aznap is azért rohant el, mert valahonnan felszagolta, hogy Veress Szakáll (aki már kislány korától üldözi őt, idő által kikezdehetetlen, Csalinda szerint, idézem: *undok és nyúlós szerelmével*), Európa legjobb hangszerhangolója csakis az ő kedvéért utazott a városba.

Hát ez jól kezdődik, gondoltam magamban.

Amikor bejutottam a szűk lépcsőházba, és becsengettem az első ajtón, ideges kaparászást (több kulcsot is belepróbáltak a zárba) hallottam odabentről. Kinyílt. A riadt tekintetű, kissé borzos ott álldogált az ajtóban, és egyelőre rám se nézve, a zsebeiben matatott. Ez volna a titkár, gondoltam. Végre megtalálta, amit keresett és azonnal a kezembe is nyomta. Egy bor-

nyitó volt. Tanácstalanul néztem a bornyitóra, majd órá, majd megint a bornyitóra, majd megint órá, aztán gyorsan belekezdtem a mondókámba, miszerint ez és ez volnék, már számtalan írást és levelet küldtem, de csak egy furcsa választ kaptam, miszerint:

Mister Marley azért ment át az úttesten, mert a farka beszorult a tyúkba!
– aláírás: a Látó.

A válaszon elgondolkodtam, mondtam, és arra jutottam, hogy látni szeretnének, mert tyúkról ugyan szó sincsen egyetlen írásomban sem, Mister Marley viszont valóban az egyik főhősöm, daráltam tovább, de a borzas titkár megállított, és diadalmasan a magasba emelt két üveg Soproni Kékfrankost (lóbálta őket, mint levágni való jércéket). Aztán lökdösni kezdett felfelé a lépcsőn.

– Menjen fel, menjen fel! Vigye gyorsan a nyitót és a két üveg bort, mert ha nem, ezek megint kopogtatni kezdik a fűtőcsöveket. És én azt már nem bírom, nem bírom!

Felmentem.

– Ez ki? – kérdezte egy omlatag szőkeség, amint benyitottam.

Garbója alatt súlyos keblek pihegtek, szája vastagon kirúzsozva, mint egy filmcsillagnak. Ez csak Demény Pasztorella lehet, a színházak és a román irodalom réme, mert ahol ő megjelenik, ott még a muslicák is megválogatják a szavaikat, és adekvát hangnemben zümmögik körül a borosüveget. A román kollégák állítólag imádják, mert puha idomú testével már sokakat meggyógyított mindenféle lelki kórságból, hiába, a magyar nő, az magyar nő, súgta nekem egy öreg román újságíró, akivel néha sörözök, de aki rám is förmedt azonnal, hogy nehogy kétségbe vonjam Pasztorella ereit, mert azok ki-kezd-he-tet-le-nek!

Azt hiszem, talpig elvörösödtem, mint egy úriember, de egy szót sem tudtam kinyögni, azért gyorsan a magasba emeltem a két üveg Soproni Kékfrankost. Ettől enyhülni látszott az ellenségességük, hát körül mertem nézni.

A pingpongasztal egyik végén, lazán az asztalra dőlve, amolyan női hegyivadász és motoroszerkő keverékében, a karcsú Vida Gertrúdisz állt, az új idők magyar nagyregényének szülőanyja, ősz tincseit hosszú copfba fonta, és ő egyedül őszinte érdeklődéssel szemlélt, talán mosolygott is egy kicsit. Az asztal másik végén, még Demény Pasztorellánál is erősebben kisminkelve, aprócska hölgy állt, úgy nézett ki, mint a mézeskalácsos-boszorkány és a jótündér keveréke, ruhája talán kicsit túl kurta volt a korához képest, de egyáltalán nem szégyellte, hogy elővillannak erőteljes combjai. Ez csak Láng Zsüliett lehet, az irodalmi zűrzavarkeltés két lábon járó démona, dön-

töttem el magamban, de erre ő már előttem is termett, kirántotta a kezemből a borokat, s már a zsebemben matatott, amikor megtalálta azt is, amit a leginkább keresett, vagyis a bornyitót, majd faképnél hagyva ellibeggett.

Ezt követően ügyet sem vetettek rám. Egyszerűen levegőnek néztek. Zavarban is voltam, meg pocskul is éreztem magam, aztán meg szívemből gyűlölni kezdtem ezeket a fehércselédeket, mert én elhiszem, hogy a magyar irodalomban most ők a menő nők, de azért az mégiscsak pofátlanság, amit a kezdőkkel művelnek, sunyi módon idecsalogatják, egy ilyen tyúkba szorult farkú Mister Marleyra utalva, és aztán levegőnek nézik az embert.

– Azért jöttem ide, mert hívtak – reccsentem bele kedélyes játszadozásukba.

Előrántottam a táskámból a levelüket, felolvastam, hogy miért is ment át Mister Marley az úttesten, a keltezést, az aláírást, aztán megvetően az pingpongasztalra dobtam a levelet. Ugrottak is rá, mint tyúkok a szemre, s míg vizsgálgatták és szagolgatták, azt is elharsogtam a legkatonásabb hangfekvésemben, hogy azért jöttem, mert úgy gondoltam, valami mondanivalójuk van számomra.

A legártatlanabb tekintettel néztek rám, mint egy háromfejű, fidres-fodros sárkánykisasszony, aztán kibökték:

– Ezt a levelet nem mi írtuk.

– Csak aláírtuk – tette hozzá Gertrúdisz, aki még most is a legkomolyabbnak bizonyult, mert Zsüliett és Pasztorella egymás füléhez hajolva pofátlanul sutyorgott, nyilván rólam, és vihogtak is.

– Hát akkor ki írta, és mit akar tőlem?

– Ki írta, ki írta?! – háborodott fel Pasztorella, mintha legalábbis egy, már a csecsemők által is tudott dologra kérdeznék rá.

– Hát Frenézia! – bökte ki, és úgy nézett rám, mint egy gyengeelméjűre.

– Pardon? – hebegtem.

– Kovács Antoanetta Frenézia, a főszerkesztő asszony! – csiripelte Láng Zsüliett, aki újra körülöttem legyeskedett még mindig igen kurta ruhájában, annyira közel jött, hogy hozzám súrlódott forró teste.

– És ő, hol van most? Frenézia, mármint – kérdeztem elhaló hangon, bár már a legkevésbé sem érdekelt, hogy hol lehet Kovács Antoanetta Frenézia főszerkesztő asszony. Szédültem, forgott velem a világ, az ajtón kívül szerettem volna lenni minél hamarabb.

– Jaj szegény Frenézia – mondta Zsüliett, olaszosan ejtve a szegényt is, meg a Frenéziát is. Hát a Tutun Művekben van, mert *naggyon* depressziós, csak két hónapja vált el, de már újra megkérték a kezét, és ő, az

ő hatalmas szívével, ah! Hát ő nem tud nemet mondani. Hogyan is mondana nemet annak az édes kis fiúcskának, aki majd újfent tönkreteszi az ő hatalmas szívét – magyarázta még Láng Zsüliett.

Nekem kezdett gyanús lenni a dolog, hogy azt a kétértelmű levelet Mister Marley meg a tyúk kapcsán mégiscsak Zsüliett nagysága írhatta, mert tessék, most is milyen körmönfontan csúri-csavarja itt a szavakat, hogy az ember már nem érti, mi van ezzel a Frenéziával végül, és hogy akkor most sajnálja-e, vagy sem, mert a nőknél ugye ezt sohasem lehet eltalálni. Mindig valami más van, mint ami.

Bevallom, nem sikerült elszöknöm. Ezek a némberek felültettek a ping-pongasztalra, és megittak velem legalább két üveg bort. De volt az három is. Valakinek a melltartójából nyalogattam egy adott pillanatban a menyeyei nedűt. A vége felé már egyházi dalokat énekeltem, és ha nem tévedek, meg is gyóntattak, még hozzá ortodox módra, Pasztorella a fejemre bocsátotta sötét szoknyáját, és onnan a füledt, forró sötétségből kellett elrebegjem a bűneimet. Nemcsak a verseimet szavaltam el a szoknya alól, hanem a legféltettebb titkaimat is mind egy szálíg kifecsegttem. Még azt is bevallottam, hogy még mindig szerelemes vagyok az óvó nénibe, mert hiába telt el az idő, ő még mindig egy jó nő, és én amúgy is anyás típus vagyok, mondtam, mire ők vihogtak, hullámzó keblekre emlékszem még, és arra, hogy a borzas hajú titkár ládászámra cipelte fel a Soproni Kékfrankost.

Zsüliett, Pasztorella és Gertrúdisz is ivott velem, de a fránya fehérnépek edzésben lehettek, mert rajtuk nem látszott semmi, engem viszont néhány óra múlva rávettek arra, hogy egy taxissal virágot szedessek a Főtérről, majd előkerítettek valahonnan egy zenész cigányt, aki sűrű nótaszóval felkísért minket a Tutun Művekbe, ahol Kovács Antoanetta Frenézia kísért szemekkel szívott egy iszonyúan hosszú cigarettát, és meggondolatlanul döntött magába valami rózsaszínű folyadékot egy karcsú üvegből. Látványunkra sem lett sokkal vidámabb, de ez a három fúria előadta neki, hogy én vagyok az a fiú, aki hajlandó négykézlábra állni, mint egy kutyuska, hogy Frenézia cérnakesztyűivel megpaskolhatja a pofikámat, és aztán inni fogok a cipőjéből, majd megcsókolom a kicsi lábujját, hát ettől fergeteges jókedve kerekedett, de meg is fenyegetett, hogy ha nem kezdek hozzá azonnal a mutatványhoz, az orrom előtt nyisziteli el az ereit, mert ő már nem bírja tovább ezt a sok bánatot, hát mit volt mit tenni, nekifogtam, négykézláb, pofika, lábujjka, satöbbi. És nem az a baj, hogy én mindezeket most el is mondom, hanem az, hogy én mindezt végig is csináltam, de nem egyszer, hanem legalább tízszer azon az éjszakán, és az utcáról is begyűltek a

nézők, mert éppen akkor jöttek ki a színházból, sőt, még néhányszor azért is el kellett ismételjük a jelenetet, mert aztán a színészek is látni akarták, aztán meg reggel önszántamból még egyszer előadtam az egészet, mert rájöttem, hogy a kitartóan ripacskodó embert előbb-utóbb nagy művésznek kezdik nézni.

Zsigmond Andrea

TALÁLT SZÖVEG

HORVÁTH ANDOR PORTRÉJA

subsejnatul Horváth Andor Imre, nincs kötjel
5309 Berekfürdő, Nagy László u. 2.
Nem tudnak az emberek elszakadni a világtól.
Ha egy közönséges számla érkezik, két-három napig nem nyitom ki, ne
vonjon be a körébe.
nem történik semmi
Azért jöttem el Kolozsvárról, mert meguntam a temetésekre járást.

valaki mindig már halott
Nem halt meg olyan hamar, mert, azt hiszem, 72-ben halt meg.
Milyen hírek hiányoznak? A halálhírek.
egyrészt csúnya, másrészt szép halál

Fugit irreparabile tempus. (Horatius)
Nem ellenünk múlik, hanem velünk.
rajta van az öregség
támad a természet
én már ezeken túl vagyok

Ahogy egyre idősebb vagyok, úgy egyre válogatosabb is. A nők tekintében.
Ez nem az a nőiség, ami fölemel, hanem ami a földön tart.
Jamais couchée avec.

Akkor akarok enni, amikor megéhezem, és amikor megéhezem, enni akarok.
érdekes, nincsenek jó magyar mustárok
Különbséget kell tenni közöttük, hogy fokhagymás ételt készítünk, vagy
hogy az ételbe fokhagymát teszünk.

Hová menjek, mondtam magamban? Hát atyám házába, vagyis a könyvtárba.

Újra akarom olvasni a Pál utcai fiúkat.

drága Molière

Nincs válaszom arra, amire kéne legyen válaszom: hogy hol van a kötet.

Van Szilágyi Domokos összes, minek abból egy válogatás?

Az úton a Háború és békéről beszélgettünk. Ha megérkezünk, előveszem Goethe Napóleon halálakor írt versét.

Te jó isten, ha most megmutatja nekem a verseit, akkor én mi a francot csinállok?

Hermann Broch: Vergilius halála – a 20. sz. egyik legnagyobb regénye.

Arany János nyelve, Molière nyelve

Nagyon szerettem fordítani Plešut. Világos nyelv, világos gondolkodás. egyszer megírtam, majd még megírom valahol

Jeremy Irons játssza Swannt.

Ilyen a történelem: a költők mondják, a többiek csinálják.

Ez az ő tudtával történt, vagy őt is manipulálták? Ez soha a későbbiekben nem derült ki.

Három elnök volt, akivel kezet fogtam, volt Mádl, volt Göncz és volt Sólyom. Már ezzel nem fogtam kezet.

Romániában nem lehet korrupcióról beszélni. A korrupció ugyanis az egyszerű emberek betegsége.

Kik most a magyarjaink Brüsszelben?

Őt feleségül vette egy férfi, aki végig jelentett a családról.

Olyanokat mond, amiktől főleg a románok feltépődnek.

A hősiesség az mindig örület?

leesett a tantusz: állj meg, vándor, hát fordulj Ecksteinhoz

Megtalálták őket önfelakasztva a cellájukban.

egy világmegváltó egó

Mikor tűnik el egy kisebbség?

vágytam én Görögországba is, és soha nem voltam

most a franciáknál (mert én ott látok a legmesszibb)

Pahlavinak már az apja is Pahlavi volt, mert az náluk szokásban volt 44-től 70-ig, az valamivel több, mint száz év (Kr. e., u.)

az a cserép, az egy török ajándék, a perzsa harcossal Görögországban el egészen a távoli Amerikáig

Mikor volt az első kőolajrobbanás? '73. Úgy kell tudni, mint Luthert és a reformációt.

A kommunizmus nem azért bukott meg, mert nem jobb, hanem mert nem bírta a versenyt.

Ha a késő modernitás nem tud létezni a nagy város, nagy dinamika, nagy koncentráció nélkül, akkor a kapitalizmusnak kellett győznie.

Miért kell ez a gyorsaság? Mert a gyorsaság pénzt állít elő, és a pénz gyorsaságot állít elő.

Honnét jön az a pofátlan nyugalmatok, amivel beszálltok a Mercédesbe?

Itthon vannak szavaim, ott nincsenek.
mi az, hogy „frász”? senki se tudja
jamais de la vie – soha az életben
Vagy ő mondta, vagy én hallottam.
lapnak címet adni borzalmasan nehéz
őrületes, őrületes
kicsit magyarosan beszélt románul
bolondikus
Nu mă zăpăci...

A minden és a semmi közötti sávban nem lehet beszélgetni.
volt egy ilyen kérdés, erre pontosan emlékszem, és a válaszomra is
Sok nagy beszélgetnivalóm van vele.
nem hülye, de nem mindig tartalmas

Mi történt velem? Hát az, amit maga mond, hogy én interpretálok.
Alkatilag nem vagyok alkalmas arra, hogy pénzt kérjek.
vékony a bőröm, sok rajta a horzsolás – (a lelkemre értem, igen)
Nem reszkettem, csak féltem, nehogy rosszul legyek.

Feltupírozzák a saját szerepüket, és beletuszkolnak másokat is.
Hogy az valamire a köznek jó lenne, vagy hogy a személyemre élvezetes lenne – nem látom.

Beállt a saját kultuszába.
Csak azért, hogy szerepeljek, nem megyek oda.
nemcsak önzetlen, de érdekmentes is
Látszik benne az akarás.
a színész lényegében hisztérikus alkat

Elég nagy vagyok ahhoz, hogy ne törődjem azzal, mekkorának látszom.

Sok kivetnivalót találok az emberekben, ilyen értelemben mizantróp vagyok.

Nem volt rosszindulatú, csak buta volt.

Ha volna bennem rosszmáj – néha van –, civilizatorikus rosszmáj...

Nem pesszimista vagyok, hanem annál rosszabb.

A gödör négy méter, majd egy méter, máskor pedig hét.

Bármikor adok magamnak két pofont.

a kereszténységben van valami csodaszerű
szakrális, de részben funkcionális is

A világ látványa és benne a gondolkodó ember.

minden fordítva lesz ezután

Józan ész, humor – ezek a mutatói annak, hogy nincs torzulás.

Igaza van, de ezzel nincs mit kezdeni.

Felnevelt egy filozófusnemzedéket, amely szerencsére elég messze esett
a fájától, mint alma.

Mit nevez az ember célnak? Tartalomnak?

Olyat még láttak, hogy valaki betett oda valamit, de hogy kivett volna,
olyant soha.

Az embernek nincs egy antropológiai lényege.

Szükség van-e arra, hogy állandóan szükség legyen vmire?

Minden szabad, ami nem tiltott.

Ahhoz, hogy minden ugyanúgy maradjon, ahhoz mindennek meg kell
változnia.

Több nem lesz. Bár lesz még.

Mihály Emőke

LÁTÓ-ÉSTEK A SAJTÓ TÜKRÉBEN

NYÁRÁDTŐI LOLA TUDÓSÍTÁSAI

Születésnap rendezvényt sorozat a Látó 25. esztendei születésnapjára

Három napig javában zajlott az a rendezvényt sorozat, amelyre a Látó irodalmi folyóirat immár negyedszázados fennállásának évfordulójára került sor Marosvásárhelyen. A harmadik nap, az ünneplés megkoronázásaképpen, egy többretegű alkalmon vehettek részt mindazok, akik szeretik a jófajta, nemes kultúrát és a magas minőségű irodalmat.

December 14-én, vasárnap, a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház adott helyet az idei ünnepi rendezvényt sorozat utolsó napja utolsó, de nem utolsó sorban színvonalas rendezvényének. A kínálat dömpingje a következőkben felsoroltakból állt: a Látó Nívó-díjak kiosztása, Láng Zsolt: Szövegek szimfóniája (úttörő kezdeményezésű, irodalmi-előadói csemege), a gyertyák elfújása az egykori és mai szerkesztők közreműködésével, tortaevés, kötetlen magán-beszélgetések, akiknek pedig külön szóltak, azok még átvonulhattak a Tusnád utcai szerkesztőségbe, ahol hideg- és melegtalakat lehetett továbbá fogyasztani.

Idén Varga László Edgár, Kincses Réka, Benedek Szabolcs és Fekete Vince vehették át a patinás Látó Nívó-díjakat a Látó szerkesztői meleg, méltató szavainak kíséretével. Demény Péter valamennyi díjazottra vonatkozóan kiemelte, hogy ezt a díjat nem egyetlen irodalmi alkotás kapja, hanem az alkotók áldozatos személye és sok évtizede értékes irodalmi munkásságuk, ami különösen a debüt-díj esetében nehezítette meg igencsak a zsűri döntését.

Ezután a város igen jól ismert arcai vonultak fel a színpadra, hogy részt vegyenek a Láng Zsolt által régóta megálmodott, de csak mostanra beteljesült produkcióban. Szövegek szimfóniája, vagy úgy is fogalmazhatnánk, hogy „sokszólamos felolvasó-egyveleg”: én legalábbis ezt a találó kifejezést adtam rá magamban. A siker elsőprő volt, akadtak olyanok, akik a közönség soraiból is együtt dúdolták, jobban mondvá skandálták, mondikálták,

zúgták, szótagolták az alkotókkal és/illetve felolvasókkal a jól ismert irodalmi alkotásokat. Senkit sem fenyegetett a tévedés ódiuma, a szabad sajtó születésnapját is ünnepeltük ugyanakkor: bárki bármit mondhatott, a cenzúra fennhatósága nélkül. Persze sokan megtapasztalhattuk, hogy az öncenzúra még ilyenkor is működik. A végkicsengés ennek ellenére mégis kétségtelenül pozitív volt, és szívből reméljük, hogy a következő huszonöt évben is ilyen sok lelkes irodalomkedvelő vásárhelyi lakos fog összegyűlni a kultúra fórumain.

Ezután a Látó hajdani és jelenlegi szerkesztői álltak a közönség elé, hogy nyilvánosan is elfújhassák a gyertyákat a kizárólag erre az alkalomra készített torták és sütemények társaságában. Szabó Róbert Csaba, a Látó-rendezvények fáradhatatlan hajtómotorja, kisfiával együtt vett részt ezen a megmérettetésen. A gyertyák ellobbantak, de az esemény tovább folytatódott, vidám hangulatú tortaevés kíséretében.

A továbbiakról nem áll módomban tudósítani, mert a sajtómunkások nem kaptak meghívót a minden bizonnyal bensőségebb szerkesztőségi ünnepségre, ahol értesüléseink szerint jófajta, minőségi borok és ízletes harapnivalók társaságában, immár kötetlenebbül folyt tovább a beszélgetés a Látó múltjáról és jelenéről.

További eredményekben gazdag huszonöt évet, Látó irodalmi folyóirat! A következő negyedszázados születésnapj ünnepség időpontját pedig már most minden kultúraszerező és -pártoló marosvásárhelyi lakosnak illendő bejegyeznie a határidőnaplójába!

Az anyanyelv és a kultúra bűvkörében

2015. január 21-én este, a Magyar Kultúra Napján a marosvásárhelyi G Caféban még egy tűt sem lehetett leejteni, akkora volt a tömeg lelkesedése. Az is igaz, hogy a Látó Irodalmi Játékokon immár megszokottnál eltérő volt a terembeli székek elrendezése, így a késve érkezők látványosabb figyelemben részesültek, ezért se akart senki feltűnősködni tű vagy hasonló leejtésével.

Az est vendégei messziről érkeztek: Szilágyi Júlia esszéíró, egyetemi oktató bevallása szerint Kolozsváron született, és ott is élte le mondhatni egész eddigi életét. Balázs Imre József, az est alkalmából bemutatott Szilágyi Júlia-könyv szerkesztője pedig ugyancsak Kolozsvárról utazott ide köreinkbe.

Balázs Imre József kérdéseinek közreműködésével indult a beszélgetés, az „Álmatlan kötet” című, a nyomdafesték alól csak nemrég kikerült alkotásról. Szilágyi Júlia író nő készségesen válaszolt minden kérdésére, különösen amikor a múlt felelevenítésére tett kísérletet. A szerző nő gyerekkorának saját személyes példájával is szemléltette Erdély közelmúltjának sokszor viharoktól sem mentes történelmét, miközben a kérdező azt is megtudakolta tőle, hogy tulajdonképpen kinek is írta a könyvet. A szókimondó és meglepő válasz az volt, hogy tulajdonképpen mindenkinek, aki olvassa. Az anyanyelvet és irodalmat illetően is elhangzottak további kérdések. Az előadónő saját személyes példáján keresztül vette górcső alá, hogy milyen fontos szerepe van az anyanyelvnek és az irodalomnak, különösen a sorsfordító helyzetekben. Saját bevallása szerint családjában szerettek vitatkozni, ők egy ilyen vitatkozásos család voltak, és nem separték szőnyeg alá a vitára is okot adó kérdéseket, hanem nyíltan felszólaltak, és bátran vitatkoztak róluk, ahányszor csak a szükség úgy hozta. Ezért már egészen kisgyerek korában megtapasztalta a kimondott szó erőterét. Meglátása szerint különösen a kisebbségi létben van sorsdöntő ereje az anyanyelvnek, a kultúrának és az irodalomnak.

Az alkalom vége természetesen vásárlással is egybekötött volt. Az ez alkalomból kedvezményesen felajánlott köteteket hamar szétkapkodta a kiadó képviselőjében jelen levő Balázs Imre József kezéből a lelkes, irodalom-szerető marosvásárhelyi közönség. A dedikálás is az estébe nyúlott a hosszú, kényesítő sor miatt.

NÉZŐTÉR

Varga Gábor

KÁLYHABÚCSÚZTATÓ

SZÍNPADI MEGELEVENÍTÉS HAT KÉPBEN

*Mottó: „Felláznak egyszer a kályhák,
Eljön Celsius herceg, egyszer el...”
(Farkas Árpád: A kályhák lázadása)*

SZEREPLŐK:

SÁNDOR, dr. Novák Sándor, nyugalmazott kutatómérnök
PIROSKA, Sándor felesége, nyugdíjazás előtt álló főlevéltáros
ANIKÓ, Sándorék leánya, tanársegéd a fővárosban
ARNOLD, Arnold Feldmann (egykor Mezei Attila), régiségkereskedő
DUMITRU, Sándorék szomszédja
RENDŐR
Kályhások

*Történik:
a Nagyomlás alatti városban, valamikor napjainkban*

1. kép *(Novákék nappali szobája. Temérdek könyv, néhány festmény és fénykép a falakon. Az egyik sarokban egy közepes képernyőjű televízió, a másikban pedig egy hatalmas, csaknem három méter magas, díszes mintázatú fehér csempékályha. Középen Sándor és Piroska.)*

SÁNDOR *(indulatosan)*: Szó sem lehet róla! Nem eladó!

PIROSKA *(csípőre tett kézzel)*: És miért nem, ha szabad érdeklődnöm?

SÁNDOR: Mert ez ennek a háznak az ékessége. El sem tudom képzelni nélküle ezt a szobát!

PIROSKA: De hát nem is használjuk! Amióta én itt vagyok ebben a házban, egyszer sem gyújtottunk be benne... Csak porfogónak van itt...

SÁNDOR: Azért, mert vagy negyven éve bevezettük ebbe a házba a központi fűtést, az még nem jelenti azt, hogy ez a kályha elromlott volna... Tudd meg, nagyon is jó meleget adott a téli délutánokon annak idején... Még most is látom, hogy melengette a hátát szegény apám, valahányszor, három-négy hetenként, egy-egy hétvégére agyonfagyottan hazajött Diósvölgyről... Már csak ezért az emlékért sem vagyok hajlandó róla lemondani...

PIROSKA: Én nem tudom, miért ragaszkodsz annyira annak az apádnak az emlékéhez, akit alig 53 évesen vitt el a májcirózis...

SÁNDOR: A gyomorrák! A diósvölgyi uránbányák okozta gyomorrák!

PIROSKA: Persze, gyomorrák! Így szebben hangzik...

SÁNDOR: Igenis, gyomorrák volt, vedd tudomásul! A rádióaktivitás miatt ott a fél völgy rákban pusztult el...

PIROSKA: Jó, legyen... De attól még igazán eladhatnánk, ha már úgysem használjuk soha ezt az elavult státusszimbólumot. Ilyen alkalmunk még egyszer nem lesz. Gondolj egy kicsit bele, ez az ügynök hat eurót ígért minden ép kályhacsempéért meg hatvan-hatvan eurót valamennyi fej- és oldaldíszért, ha épségben leszedjük őket... Meg külön pénzt a tűztérért, az ételmelegítőért, a hamuládaért, a vasajtókért, a samott-téglákért. Csak úgy kapkodtam a számoktól a fejem. Nyolcvannyolc csempével számolva ez testvérek között is úgy nyolcszázhatvan-kilencszázhusz euró körül van... Másfélszerese az én főlevéltárosi fizetésemnek! A te kolosszális nyugdíjadról nem is beszélve...

SÁNDOR: Akkor sem érdekel! Nem eladó! Punktum!

PIROSKA: Jó, és akkor miből fogjuk kifizetni Bihariék felé a tartozásunkat? Meg a Pistáéktól felvett kölcsönt? Mitru szomszédunkat nem is említve. Már szégyellek az utcára is kimenni, nehogy véletlenül összetalálkozzam vele.

SÁNDOR: Nagyon jól tudod, nekem is tartozik Völgyesiné egy halom pénzzel...

PIROSKA: De azt mikor fogod tőle megkapni, te szerencsétlen? Addig nekem lesül a pofámról a bőr ezek előtt a jó szándékú kisemberek előtt! Azért kellene nekünk is valamit elkezdeni törleszteni feléjük. Hogy legalább lássák ők is a jóindulatot mibennünk.

SÁNDOR: De hát ezzel a pénzzel még igazán nem másztunk ki a szarból. Ez még egy tizedét sem fedezi a nyakunkba szakadt adósságnak...

PIROSKA: Az ügynök a képeket is megnézte. Meg a régi könyveidet is. Azt mondta, a kályha után azokról is tárgyalhatunk... A képekért például első látásra megadna darabonként száz-száz eurót...

SÁNDOR: Milyen kedves! És ki ez a kiváló régiségszakértő? És főként, hogyan került éppen ide?

PIROSKA: Valami Feldmann-nak hívják. Itt hagyta a névjegykártyáját...

SÁNDOR: Nem ismerem...

PIROSKA: Olyan ötven év körüli, jóvágású férfi... Hamburgi illetőségű különben, de elég jól beszél magyarul. Sőt, nagyon is jól beszél. Azt mondta, estére visszajön a válaszáért.

SÁNDOR: Mindjárt hanyatt vetem a boldogságtól magamat! De még mindig nem mondtad el, hogyan is került ez az ipse hozzánk?

PIROSKA: Azt mondta, hallotta a városban valakitől, hogy nagyon meg vagyunk szorulva...

SÁNDOR: Hallotta a városban!? Tehát már a városban is beszélnek...

ANIKÓ *(téliesen felöltözve beviharzik az ajtón)*: Halihó, megjöttem!

SÁNDOR: Hát te mit keresel itt?

ANIKÓ *(leveszi a nagykabátját)*: Kivételesen kedves férjem-uramnak váratlanul elmaradt a stockholmi konferenciája. Úgyhogy úgy döntöttem, hogy ott hagyom erre a hétvégére őt a gyermekekkel, és én hazaugrom hozzátok, meglátogatlak benneteket...

PIROSKA: Igazán elhozhattad volna magaddal őket is. Karácsony óta nem láttuk az unokáinkat.

ANIKÓ: Ó, elvannak ők nagyon jól a maguk barátaival. Itt csak unatkoztak volna. Meg aztán minek is bumliztattam volna őket öt órán át egy szinte teljesen fűtetlen vasúti szerelvényen?

SÁNDOR: Hogyhogy? Már nem fűtik a vonatokat?

ANIKÓ: Március vége van, apukám! Ki számított arra, hogy ilyen sokáig eltart a tél? Hogy ennyire fagyos idő lesz még ilyenkor?

SÁNDOR: Itt legalább még fűtenek...

PIROSKA: Csak bírjuk kifizetni!

ANIKÓ: Na nem féltelek én annyira benneteket! *(Kicsomagolja a laptopját)* Remélem, van wirelessetek? *(Bedugja a hálózathoz a gép akkumulátortöltőjét)* Most sietek, mert a múlt héten megegyeztem Erikával Sydney-ből, hogy miután lemegy náluk is az „Earth Hour”, skypeolunk egy kicsit...

PIROSKA: A micsoda megy le?

ANIKÓ: Jaj, nehogy már ne tudjátok! Ennyire nem néznétek a tévét? Hát „A Föld órája”! Tudjátok, az a pár esztendeje épp Ausztráliából elin-

dult kezdeményezés, amelynek során minden év márciusának legutolsó szombatján, pontban este fél kilenckor egy órára sorra lekapcsolják a díszkivilágítást a világ szinte valamennyi nagyvárosában. S amely alkalommal az ott élőket is arra buzdítják, hogy a Föld véges tartalékaira való tekintettel, arra az időre maguk is kapcsolják le az otthoni villanyvilágítást... Nagyon cool show! Rendkívül látványos!

SÁNDOR: Látványosnak biztos látványos, nem mondom. Ülni egy órán át a sötétben és nézni közben kényelmesen a televíziót! Büszkélkedni, hogy mi aztán igen, mi lekapcsoltuk a villany-világítást! De csak azt! Mert az autóforgalom nem állt meg egy pillanatra sem. Sem a villamos, sem a troli, sem a metro. Sőt, még a légkondicionálókhoz és a hűtőszekrényekhez sem nyúl senki sem. Nincs itt valahol egy kis szélhámosság elrejtve ebben az egészben? Ebben az agyonmediatizált világszínjátékban?

ANIKÓ: Jaj, nehogy már katolikusabbak legyetek a pápánál! Muszáj mindig csak a csomót keresni a kákában? Ez igenis egy tisztességes kezdeményezés!

PIROSKA: Lehet, de a mi boldogulásunkon ez most igazán nem oszt és nem is szoroz. Mi most ugyanis épp azon vitatkozunk az apáddal, hogy adjuk-e el vagy sem ezt a dög nagy kályhát ebből a szobából... Csaknem ezer eurót ígértek érte...

ANIKÓ: Az szép pénz. De azért ez a kályha is egy szép darab. Muszáj mindenáron eladni?

PIROSKA: Muszáj! Tele vagyunk adóssággal, tudod te is nagyon jól. Még a szomszédnak is tartozunk vagy háromezer euróval. S ezt egyszer már illene elkezdni törleszteni. Ha pedig amúgy se használjuk semmire ezt az elavult, múlt századi porfogót, miért is ne szabadulnánk meg tőle?

SÁNDOR: Mondtam már, nem eladó!

PIROSKA: Beszélj vele! Mintha az Úristen elvette volna az eszét, úgy viselkedik.

ANIKÓ: Jaj, ne veszekedjete!

PIROSKA: Nem veszekszünk. Csak beszélgetünk.

ANIKÓ: Jó, de akkor beszélgessetek egy kicsit halkabban! S hagyjatok, hogy skypeolás előtt nézzem meg gyorsan én is a postafiókomat!

2. kép *(Néhány óra múlva ugyanott. Időközben odakinn beesteledett. A szobában csak egy nagy állólámpa világít. Anikó, Piroska és Sándor a televízió előtt ülnek.)*

ANIKÓ: Hát igazán nem mondhatjátok, hogy ez a közvetítés Dubai-ból nem volt elég látványos!

PIROSKA: Tényleg szép volt... Bár nekem Sydney jobban tetszett.

SÁNDOR: Na látjátok, pont ez a célja az egésznek! Hogy minnél több embert ideültessen a képernyő elé, minél nagyobb legyen a tévéadások nézettsége, minél több pénzt tudjanak a tévétársaságok az időközben sugárzott reklámaikért zsebre vágni...

ANIKÓ: Mióta lettél ennyire anyagias, apukám? S főként ennyire szűk látókörű?

SÁNDOR: Miért? Mintha nem minden a pénz körül forogna ezen a rohadt világon?

PIROSKA: De csak globálisan, kedvesem, csak globálisan. Mert lokálisan bezzeg...

SÁNDOR: Látom, a barátod nem nagyon igyekszik visszatérni...

PIROSKA: Azt mondta, hat és hét közt jön. Még nincs hét óra. Még megérkezhet...

SÁNDOR: Na, arra én is kíváncsi vagyok.

(Hirtelen egy fülsüketítő sívítás, egy vakító villámlás és egy iszonyatos csattanás után minden sötétbe borul.)

PIROSKA: Mi volt ez, az Isten szerelmére?

SÁNDOR: Biztos villám csapott be valahol a környéken, és kiverte a biztosítékot...

ANIKÓ: De nemcsak nálunk. Mindenütt sötétség van. Még az utcán is.

SÁNDOR: Akkor lehet, hogy megment valamelyik környékbeli transzformátor. Vagy épp a fővezeték mondta be az unalmast... Szóljál csak be a diszpécsernek!

PIROSKA *(felveszi a telefonkagylót)*: Néma a készülék! Nincs vonal!

SÁNDOR *(Anikóhoz)*: Hívd fel akkor te a mobilodon a 112-t, lássuk, mi történt!

ANIKÓ *(tapogatva előveszi a táskájából a mobil-telefonját)*: Sötét a képernyője! Úgy látszik, megszakadt a csatlakozás... *(Idegesen nyomogatja a gombokat)* Nem akar az Istennek sem újra bekapcsolódni! Nincs térérő!

SÁNDOR: Gyönyörű! *(Piroskához)* Valami világosságot nem tudsz csinálni? Ki tudja, meddig kell itt ücsörögjünk a sötétben, amíg a hibaelhárítók ideérkeznek...

PIROSKA: Úgy emlékszem, maradt a karácsonyfáról néhány szál gyertya... Itt kell lenniük valahol valamelyik fiókban... *(A szekrényhez megy, és kezdi kihúzogatni a fiókokat)* Megvannak! Van vagy tizenkét szál... Sőt, még a halottak napjáról is itt maradt három poharas gyertya... Meg néhány szál a születésnap tortáról... *(Sorra meggyújtva az asztalra teszi valamennyit.)*

SÁNDOR: Na mindjárt más!

(Kopogtatnak. Piroska ajtónyitása után Dumitru lép be a szobába.)

DUMITRU: Seara bună, vecine!

ANIKÓ: Mitru bácsi!

DUMITRU: Anikó! Hazajöttél? Doamne, mennyire szeretted nálunk lenni...

ANIKÓ *(átöleli)*: Mitru bácsi, Mitru bácsi! Még tetszik emlékezni arra, hogy annak idején mennyit bújócskáztunk Mitru bácsiéknál?

DUMITRU: Már hogyan emlékeznék! Még a nagy szekrénybe is elbújtatok az ócska ruhák közé... De én ott is megtaláltalak benneteket.

PIROSKA: Rég volt. Talán igaz sem volt.

DUMITRU: Vecine, azért jöttem, hogy megkérdezzem: maguknál sincs víz?

PIROSKA *(kisiet a konyhába, majd elképedve visszajön)*: Nincs!

DUMITRU *(szabadkozva)*: Akartuk volna az anyósomat megfürdetni. Várjuk az orvost, s szeretnénk volna, hogy ne legyen annyira büdös... Gondoltuk, ha maguknál van víz, néhány vederrel átvittem volna hozzánk. Az utolsókat járja szegény. Jajgat éjjel-nappal. De ha nincs víz, hát nincs. Várunk, amíg megjön... Megyek, megmondom az asszonynak, hogy ne mind készülődjön, nincs minek. A fürdetés elmarad. Ha megtudnak mégis valamit, hogy mi történt, szóljanak nekünk is! Bocsánat a zavarásért! Scuze pentru deranj! Noapte bună! Jó éjszakát! *(Kimegy.)*

PIROSKA: S mi ennek az öregembernek már több mint egy éve tartozunk.

SÁNDOR: Ne kezd már megint! Ha tartozunk, hát tartozunk... Egyszer biztos csak megadjuk majd neki is. Tehetek én arról, hogy alig nyolc hónappal a házfelújítás miatt felvett svájci frankkölcsön folyósítása után kényszernyugdíjba küldtek, mert egyik napról a másikra lakat került a kutatóintézetünkre? A laborfőnöki fizetésemből flottul ki tudtuk volna fizetni a havi részleteket.

PIROSKA: Így viszont nyakig úszunk az adósságban.

SÁNDOR: Miért? Jobb lett volna, ha hagyjuk, hogy a bank elárvereztesse bagóért a házunkat? Ha negyedáron dobra kerül a családi örökségem? Így legalább a barátaink révén ettől a rémálomtól megszabadultunk...

PIROSKA: Attól igen! De az adósságtól nem!

SÁNDOR: Te inkább melegíts valami ételt, mert ez a hangulatvilágítás egyből a luxusvendéglők látványát juttatja az eszembe. Azt, amit olyan irigykedve szoktunk nézni mindig kintről, a járdáról.

PIROSKA: Te is csak a hasaddal törődsz mindig! *(Kimegy a konyhába.)*

ANIKÓ: Ne mind veszekedjete!

PIROSKA *(megdöbbenve jön vissza)*: Nem tudok semmit megmelegíteni! Nincs semmi nyomása a gáznak! Éppen csak pislákol... Úgyhogy csak felvágottal tudok szolgálni! Amíg el nem romlik az is a hűtőszekrényben.

SÁNDOR: Egyre cifrább!

(Újabb erőteljes kopogtatás. Piroska siet ajtót nyitni.)

ARNOLD *(kintről)*: Guten Abend!

PIROSKA: Jó estét, Feldmann úr! Már azt hittem, megfeledkezett az ígéretéről!

ARNOLD *(belép a szobába: jól öltözött, festett hajú, magabiztos megjelenésű, középkorú férfi)*: Dehogy feledkeztem! Csak ebben a koromsötétben alig tudtam idetalálni. S ráadásul még a GPS-em is felmondta a szolgálatot. Ami eddig soha nem történt meg velem... *(Sándorhoz fordul)* Szervusz, Sándor!

SÁNDOR *(az egyik poharas gyertya fényével megvilágítja Arnold arcát)*: Attila! Mezei Attila!

ARNOLD: Szíves engedelmeddel: Arnold Feldmann! Harminchárom éve immár... Amióta átszöktem a zöldhatáron! Amióta ismét szabad ember lett belőlem!

SÁNDOR: Feeeldmann?

ARNOLD: Igen, Feldmann! Újra felvettem a dédapám eredeti nevét. Azt, amit a századforduló idején olyan szépen Mezei-re magyarosított... Hogy kaptam volna különben, mit gondolsz, befogadót és német állampolgárságot annak idején az NSzK-tól?

PIROSKA *(elképedve)*: Ti ismeritek egymást? Maga ismeri az én uramat?

SÁNDOR: Miazhogy ismerjük! Még a középiskola padjaiból! Negyven-ötven évvel ezelőtt ő volt az egyik legjobb barátom! Ő volt az, akivel egy időben sülvé-főve együtt voltunk. Akivel minden titkomat és minden vágyakozásomat megosztottam. Akivel minden hétvégemet átszavargattam. Nem így volt? Vagy már nem emlékszel rá?

ARNOLD: Már hogyan emlékeznék! Persze hogy emlékszem! Csak hát annyi sok minden történt azóta...

SÁNDOR (*jelentősegteljesen Arnoldra néz*): Valóban sok minden történt! Nagyon sok minden! (*Piroskához fordul*) Ha tudnád, hányszor jöttünk haza hullavizesen a Hoványi-kerti meg a Macska-dombi szánkózásainkból, és szárítkoztunk együtt itt, épp ennél a kályhánál...

PIROSKA: Ennél a kályhánál?!

SÁNDOR: Igen, ennél a kályhánál! Amit most a méltóságos Feldmann úrnak volna pofája csak úgy, minden további nélkül lebontatni és elszállítani innen...

ANIKÓ: De apa!

ARNOLD: Tudod, Sanyikám, milyen szép pénzt kapnék a németéknél ezért a díszes kályháért? Legalább háromezer-ötszáz eurót... Ha nem négyet...

SÁNDOR: Azért akarod az én szememet kisütni kilencszáz euróval?

ARNOLD: Van fogalmad, mennyibe kerül ennek a szétszedése, becsomagolása, elszállítása, összerakása? Egy vagyont elkérnek ma ezek a kályhás mesterek! És akkor még az internetes kiajánlás költségeiről nem is beszéltem...

SÁNDOR: S az engem mit érdekel?

ARNOLD: Na jó, rendben: adok érte ezerkétszáz... Ezerötszáz eurót! De csak azért, mert rólad van szó.

SÁNDOR: Milyen kedves vagy! Mindjárt eldobom magam az érzékenyüléstől!

PIROSKA: Zoltán, ne légy már olyan undok!

SÁNDOR: S az, hogy engem ehhez a kályhához megannyi emlék köt, hogy ez még most is a gyerekkoromat juttatja az eszembe, az számodra semmit nem jelent?

ARNOLD: Arra emlékszem, hogy valaha nagyon szentimentális voltál, de hogy még a mostani korunkra is ilyen maradtál, az számomra őszinte meglepetés...

SÁNDOR: Ilyen maradtam, barátom, ilyen! Én nem tudom elvágni csak úgy, egyik napról a másikra a saját gyökereimet! Engem kötnék az emlékeim!

PIROSKA: Sokat is érünk velük!

SÁNDOR (*Piroskához*): Már megint sziszegsz? (*Arnold felé*) Igenis, én nem tudok a múltamtól csak úgy, eldobott kapcarongyként megszabadulni! Az velem marad mindvégig, egészen a halálom pillanatáig! Mint ahogy téged is elkísérnek, barátom, a saját magad emlékei. Bármennyire is ki szeretnéd őket törölni a tulajdon emlékezetedből, akkor is.

ARNOLD (*Piroskához*): Látom, nem okoztam túl nagy örömet a Novák családnak. Kérem, döntsék el holnapig, el akarják adni vagy sem? Holnap kora délután visszajövök. Ezernyolcszáz euró. Ez a legutolsó ajánlatom. Jó éjszakát! Gute Nacht! (*Kimegy az ajtón.*)

PIROSKA: Neked elment az eszed! Teljesen elment! Elszalasztani ezt a lehetőséget!

ANIKÓ: Nem akarlak benneteket túlságosan elkéséríteni, drága szüleim, de ezek a fűtőtestek is kezdenek szép lassan kihűlni...

SÁNDOR: Na és? Megéltünk mi ennél külön helyzeteket is! Legfeljebb az éjjel vastag dunyhával és dupla pizsamával alszunk majd...

3. kép (*Ugyanott, másnap reggel. Zoltán összegyűrt újságokat gyömöszöl be a kályhába.*)

ANIKÓ: Jó reggelt, apukám! Te mit csinálsz ott?

SÁNDOR: Mint láthatod, tüzet rakok! Megpróbálok, negyvenöt év kihagyás után újra üzembe helyezni ezt a kályhát... Baj?

ANIKÓ: Dehogyan baj! Majd megfagytam az éjjel. De van mivel fűtsél? Én nem emlékszem, hogy mi valaha is vettünk volna fát vagy szenet.

SÁNDOR: Akad egy csomó tűzre való limlom ebben a házban: ócska újság, üres csokoládés doboz, kartonpapír-hulladék, cukorkás zacskó, csomagológöngyöleg... Meg aztán itt találtam rá a kamarában a régi kis sámlitokra... Két ütéssel azt is szét lehetett verni... (*Gyufával meggyújtja a tüzet.*)

ANIKÓ: Anyu?

SÁNDOR: Elment a kocsival bevásárolni... Meg valahonnan vizet hozni...

ANIKÓ: Valami pontosabban megtudtatok, hogy mi is történt a tegnap este? Hogy mi hibásodott meg végül is?

SÁNDOR: Semmit! Néma a rádió is, meg a televízió is... Ha nincs áram.

ANIKÓ: És a hordozható rádiótok?

SÁNDOR: Azt nem használjuk már évek óta. Rég lemerültek benne az elemek...

ANIKÓ: Még jó, hogy az én laptopomnak jó az akkumulátora! Több mint tíz órán át kitart... Lássuk, mit tudunk meg a Facebookról... (*Felnyitja és bekapcsolja a számítógépét.*)

SÁNDOR: Na, erre én is kíváncsi vagyok! Valami hivatalos tájékoztatásnak csak meg kellett volna jelennie már valahol...

ANIKÓ: Wunderfull! „Wireless Network Connection is not connected. Wireless network unavailable.” Tehát nincs WI-FI-tek! Még jó, hogy elhoztam magammal az internet-stickemet! *(Előkotorja a táskájából a fehér internet-sticket, és bedugja a készülék oldalába)* What!? „Unable to connect to the Internet. Google Chrome can’t display the webpage because your computer isn’t connected to the Internet”... Why not? It’s horrible! My Good! Why not? What can I do? Fack you! *(Az apjához)* Sorry, apukám! Sörny!

SÁNDOR: Nem hallottam semmit!

PIROSKA *(bejön két 5 literes ásványvízes palackkal a kezében)*: Képzeljétek, az összes nagyáruház be van zárva! Nincs áram sehhol.

ANIKÓ: S akkor nem lehet semmit sem vásárolni?

PIROSKA: Dehogynem, a piac működik rendesen. Ott vettem például ezt a hat palack vizet is. Természetesen feketén és duplaáron, egy odahúzott TIR-kocsiból... Majd segíts, hogy hozzuk be a többi is az autóból! Meg a kis boltok is nyitva vannak: már ahol a kirakatüvegen át elégséges fény szűrődik be a polcokra... De ott is csak kézi nyugtát adnak, a pénztárgépek ott sem fungálnak! De legalább így mégiscsak bevásárolhattam egy egész hétre való készétel-konzervet... Csak meg kell majd őket valahogy melegíteni...

SÁNDOR: Ez mostantól fogva ebben a lakásban többé nem probléma...

ANIKÓ: Képzeld, apu begyújtott a kályhába!

PIROSKA: Igen? És ha szabad tudnom, mivel?

SÁNDOR: Ami lom éppen itthon a kezembe akadt...

PIROSKA: Hát abban igazán nem szenvedünk hiányt! Ott vannak azok a rohadt megmolyosodott újsággyűjteményeid, a rég idejétmúlt propaganda-kiadványaid, az elavult sajtófigyelők és még elavultabb reklámbrosúrák... Csak tudnám, mi a nyavalyának tartogattad eddig őket? Miért nem dobtad ki őket már annak idején a szemétkbe?

SÁNDOR: Mert azt reméltem, hogy egyszer talán még felhasználhatom őket az emlékirataim megírásához...

PIROSKA: Na ne röhögtesd magadat! Te és az emlékirat-írás! Kinek van szüksége a te emlékirataidra szerinted? Érts már meg végre: téged már rég leírt és elfelejtett ez a világ!

ANIKÓ: Jaj, ne veszekedjétek már megint!

PIROSKA: Nem veszekszünk. Csak beszélgetünk.

SÁNDOR: Ne izgasd magad, kedvesem, akad azért itt ebben a házban egyéb is, ha jól körülnézünk. Most teszem a tűzbe például éppen a gyerekek kis sámliját. *(Kezdi berakni a kályhába a kis szék darabjait.)*

PIROSKA: S ez szerinted elég lesz ahhoz, hogy ennek az ócskaságnak a csempéi tisztességesen átmelegedjenek?

SÁNDOR: Jó, majd körülnézek, parancsodra, a kamrában, a pincében, a padláson... De akár az íróasztalom fiókjaiban is, ha kell...

RENDŐR *(kopogtatás után belép a szobába)*: Bună ziua! Jó napot kívánok! A körzetért felelős törzsőrmester vagyok. A primár úr személyes szóbeli üzenetét hozom...

SÁNDOR: Személyes szóbeli üzenet a polgármestertől? Hogyhogy?

RENDŐR: Igen, a primár úr személyes szóbeli üzenetét... Mivel momentán sem a telekommunikáció, sem az internet nem használható, s az áramhiány miatt nem lehetett multiplikálni semmiféle informáló lapot sem a primárián, sem a városi tipográfián, a primár úr úgy döntött, hogy nekünk kell, körzeti felelősöknek, házról házra járva ismertetnünk az ő felhívását a város lakosságával...

SÁNDOR: Éspedig mi az a felhívás?

RENDŐR *(egy gépelt szöveges papírlapot vesz elő a zsebéből, és kezdi felolvasni)*: Nos, „tekintettel arra, hogy a múlt este bekövetkezett nagyméretű műszaki meghibásodás”, adică avaria tehnică de ieri seară, „teljes mértékben megbénította nemcsak a város, de az egész régió energetikai rendszerét, a polgármester úr azzal a felhívással fordul városunk minden lakójához, hogy a folyamatban lévő hibaazonosításig és az azt követő hibaelhárítás befejezéséig, ami sajnos, megtörténhet, hogy eltart még akár két-három napot is, próbáljon meg mindenki a maga számára elegendő mennyiségű élelmiszert tartalékolni”. Deci să facă în cantitate suficientă provizii de alimente... „Az ivóvízellátás” va fi asigurată cu cisternele pompierilor, „a városi tűzoltóság ciszternái fogják biztosítani”, zilnic de două ori, „minden nap két alkalommal, utcáról utcára, egyszer délelőtt és egyszer délután, családokként 20–20 liternyi kvóta kiosztásával”. Pe deasupra „ráadásul, holnap reggelre talán sikerül néhány fával fűtött pékség újraindításával a város kenyérellátását is biztosítani, természetesen csak az itt lakó, itteni személyi kártyával rendelkező polgárok számára”... Deci numai pentru cei cu carte de identitate locală...

SÁNDOR: S ezt is ki fogják osztani?

RENDŐR: Természetesen. Pe baza tabelului nominal întocmit de noi. „Az általunk összeállított táblázat alapján, aláírás ellenében...”

SÁNDOR: Szuper! Visszatértünk az Aranykorba! Hurrá! Ki mondta azt, hogy nem lehetséges a visszautazás az időlagútban? De például ennek a meghibásodásnak a mibenlétéről, despre natura acestor avarii, nem akar véletlenül bennünket is tájékoztatni az igen tisztelt polgármester úr?

RENDŐR: Erről nem kaptunk, cu deosebit respect, semmi információt...

PIROSKA: És mi történik, ha történetesen két napon belül nem találják meg és nem javítják ki azt a bizonyos hibát? Akkor mi lesz? Megfagy az egész város? Ez egy távfűtésre berendezkedett település... Harminc éve, amióta én itt lakom, ilyesmi még soha nem fordult elő...

RENDŐR: Csak annyit tudok mondani, stimată doamnă, hogy a szakembereink teljes intenzitással dolgoznak. Hogy mindent megtesznek annak érdekében, hogy ez az avarie mihamarabb elháríttassék... Addig azonban türelmet kérünk! És azt, hogy ki-kí használja ki a saját egyéni lehetőségeit! (*A kályha felé int*) Mint ahogy látom, maguk is ezt teszik...

PIROSKA: És ahol nincs ilyen lehetőség? Mi is most akarunk ezen az ócskaságon minél hamarabb túladni...

RENDŐR: Egy dobkályhát mindenhol be lehet állítani...

SÁNDOR: Csodás! Visszatérünk tehát a kőkorszakba, és körülüljük a barlangjaink közepén meggyújtott tüzet...

RENDŐR: Más információval pillanatnyilag nem szolgálhatok. Ha megtudunk valamit, natural vom reveni imediat... Természetesen azonnal visszajövök. Addig is sok sikert és a legjobbakat kívánom maguknak! Vă urez toate cele bune! A vizionálásra! La revedere! (*Kimegy.*)

SÁNDOR: Örület! S mindez a civilizált Európa kellős közepén! A huszonegyedik század második évtizedében!

PIROSKA (*Anikóhoz*): Na gyere, leányom, hozzuk fel a többi palackot is! Óbégatni ráérünk majd azután is... (*Kimennek.*)

SÁNDOR (*rítusos mozdulatokkal megtömi a kályhát a maradék fadarabokkal*): „Valami nagy nagy tüzet kéne rakni, / hogy melegednének az emberek. / Ráhányini mindent, ami antik, ócska, / csorbát, töröttet, s ami új meg ép, / gyermekjátékot – oh boldog fogócska – / s rászórni szórva mindent, ami szép. / Dalolna forró láng az égig róla / s kezén fogná mindenki földijét...”

PIROSKA (*Anikóval együtt behoznak még két-két vizespalackot*): Na ezt is jól kifogtuk! Hogy éppen akkor nyissuk ki a csomagtartót, amikor a szomszéd elcsúszott a hátunk mögött! Mindjárt itt lesz a nyakunkon.

ANIKÓ: Hátha mégse! Ne legyél már olyan rosszindulatú!

PIROSKA: Ugyan már! Ismerem én a fajtáját mindegyiknek. Főként hogy ennek ráadásul még tartozunk is...

DUMITRU (*kopogtatás után belép*): Bună, vecine! Láttam, vettek valahonnan vizet maguknak... Egy palackkal nem tudnának kisegíteni? Szegény anyósom megint összehányta magát! Legalább az arcát meg kéne mosuk valamivel!

PIROSKA (*Anikóhoz*): Na, mit mondtam? (*A szomszédhoz*) Már hogyste adnánk, kedves Mitru bácsi! Ha baj van, kutya kötelességünk egymáson segíteni! Végtére is emberek vagyunk. Meg aztán maguk is segítettek nekünk, amikor mi voltunk bajban. Nehogy azt higgye, hogy mi arról egy pillanatig is megfélekedtünk volna... (*A szomszéd kezébe nyom egy palack vizet.*)

DUMITRU: Hát igen: amikor baj van, akkor bizony kell segíteni. Bajban ismeri meg az ember az embert. Akárhogy is, én mindenesetre nagyon szépen köszönöm. Isten fizesse meg a jószágukat! Doamne ajută! (*Kezében a palack vízzel kibiceg az ajtón.*)

PIROSKA: Doamne ajută, Mitru bácsi, Doamne ajută!... (*Sándorhoz*) S mi ennek az embernek tartozunk!

4. kép (*Ugyanott, kora délután. Piroška a bejárati ajtónál fogadja Arnoldot.*)

PIROSKA: Nagyon köszönöm, hogy mégiscsak visszajött hozzánk. A tegnap este nálunk tapasztalt „szíves vendéglátás” után igazán joggal meglehetett volna, hogy többet felénk se néz...

ARNOLD: Ugyan már, szóra sem érdemes! A kedves férjének biztos rossz napja volt. Megtörténik ez még a legjobb családoknál is...

PIROSKA: Sándor éppen felment a padlásra, valami nagyon fontosat megkeresni... Addig is, ameddig lejön, kérem, helyezze kényelembe magát!

ARNOLD (*leteszi a kabátját, és leül az egyik karosszékre*): Nagyon kedves... Milyen kellemes itt maguknál a levegő! A szállodában bizony majd megfagytam az éjszaka...

PIROSKA: Hát igen, Sándor lepett meg azzal, hogy begyűjtött a kályhába, mialatt én délelőtt kimentem a piacra bevásárolni...

ARNOLD: Legalább ezt is leteszteltük. Igazolom, asszonyom, az önök kályhája tökéletesen működőképes...

PIROSKA (*egy kisasztalt gördít a karosszék elé*): Szolgálhatok valamivel? Kávé sajnos nem tudok főzni, mert ugye nincs se gázunk, se áramunk, de

annyi meleg vizünk már lett (*Int a kályha felé*), hogy, ha gondolja, egy neszkvét ki tudok keverni magának... Gondolom, kocsival jött...

ARNOLD: Sajnos, nem! Pedig az este csaknem éjfélig álltam sorba benzinnért. De csak tíz litert adtak személyenként. Azt is csak annál az egyetlen benzinkútnál, ahol kivételesen működött a saját áramfejlesztőjük! El is fogyott ma reggelig a teljes benzinkészletük... Úgyhogy inkább gyalog jöttem. Legalább felelevenítettem magamban a negyven évvel ezelőtti emlékeimet...

PIROSKA: Akkor talán egy kis pálinkát?

ARNOLD: Köszönöm, nem élek vele...

PIROSKA: Egy kis konyakot?

ARNOLD: Azt már inkább, hogy ne utasítsam el. De azt is csak mértékkel. (*Piroska tölt Arnold poharába.*)

SÁNDOR (*bejön a konyha felől, az egyik kezében egy régi újságokkal megtömött szatyorral, a másikban pedig egy fekete színű irattartódobozzal*): Szervusz, Attila! Csak megjöttél? Látom, ugyancsak otthonosan fogyasztjátok a feleségemmel a saját konyakomat...

ARNOLD: Megjöttem, Sándor! Csak megjöttem! Nem szabadulsz meg tőlem olyan könnyen.

SÁNDOR: Pedig már azt hittem... (*A fekete dobozt az asztalra, az újságos szatyort a kályha elé teszi.*)

ARNOLD: Látom, begyújtottál!

SÁNDOR: Mi mást tehettem volna? Betegedtünk volna meg ebben a reánk zúdult hidegben? (*Kezdi megtömni az újságkötegekkel a kályha tűzterét*) Így legalább a Szabadság, az Igazság, a Szabad Szó és a Falvak dolgozó népe elporladása csak megmelegíti talán egy kicsit mindannyiunk csontjait. Nem is beszélve a Szikra, a Fáklya és a Világosság eljövendő lobogásáról... De azok még fenn maradtak a padláson. Most megyek fel máris érettük... (*Újra kimegy a szobából.*)

PIROSKA: A férjem notórius újsággyűjtő volt valaha. Mindent félretett, ami véletlenül nyomtatásban a kezébe került. Nem is tudja elképzelni, hogy mi van odafenn a padlásunkon.

ARNOLD: Mindig is ragaszkodott a nyomtatott betűkhöz...

PIROSKA: De nem ennyire! Ez már szinte betegségszámba megy. Gondoljon bele, ez folyik ebben a házban immár harminc esztendeje. Valósággal belefutunk a sok szétmálló újságkötegbe! A temérdek ócska nyomtatványba...

SÁNDOR *(belép két másik, szintén újságokkal megtömött szatyorral a kezében):*

Na, lehoztam fentről ezeket is... Hogy ne mind halljam a kárpálásodat...

ARNOLD: Ezek szerint, ahogy én látom, csak nem fogtok megfagyni itt a közeljövőben!

SÁNDOR: Egy ilyen tökéletesen működő kályha mellett? Isten ellen való vétek volna.

PIROSKA: Jaj, ne kezd el már megint a kályha-szimfóniát!

(Közben útra készen felöltözve, kis táskával a kezében bejön Anikó a konyha felől.)

SÁNDOR: Nem kezdem, csak folytatom! Igenis folytatom, amíg csak a tüdőm engedi, vedd tudomásul!

ANIKÓ: Az Isten szerelmére, ne mind veszekedjete! Hogy hagyjalak beneteket itt, ha állandóan csak bakalódtok egymással?

SÁNDOR: Mondtuk már: nem veszekedünk. Csak beszélgetünk.

ANIKÓ *(Arnoldhoz lép, s búcsúzásra nyújtja a kezét):* Sietnem kell, nehogy lekéssem a vonatomat. Várnak a gyerekeim... Örültem a találkozásnak.

ARNOLD: Én is örültem. Nem is tudtam, hogy az én egykori barátomnak ilyen szépasszony leánya van! *(Elegánsan kezét csókol.)*

SÁNDOR: Na még csak az hiányzik, vén kujon, hogy épp az én lányomra vesd rá a szemed! *(Piroskához)* Negyven évvel ezelőtt minden nőt megparittyázott, aki csak az útjába került...

ARNOLD: Az negyven évvel ezelőtt volt, Sanyikám! Negyven kerek esztendővel ezelőtt... Azóta bizony számomra is „fugit irreversibilae tempus”... De a szépet azt azért még mindig megnézem... És nézni, remélem, még szabad...

ANIKÓ: A viszontlátásra! Remélem, még találkozunk! *(A szüleikhez)* Ti pedig ne mind civakodjatok! Inkább üljete fel a vonatra, és nézzéte meg az unokáitokat! *(Megsimogatva meghatóva felsorakozó szüleit, mosolyogva kimegy a szobából.)*

ARNOLD: Tényleg egy nagyon szép leány.

SÁNDOR: Valóban az! Kár, hogy olyan ritkán látjuk... Negyedévenként ha egyszer idedugja az orrát...

ARNOLD: S miért nem utaztok fel ti gyakrabban hozzájuk? Nem hiszem, hogy olyan rettenetes nagy anyagi megterhelés volna ez a számotokra...

PIROSKA: Szoktunk, Feldmann úr, szoktunk... De tudja, hogy van: ők is nagyon elfoglalt emberek, most vannak a karrierük legfelívelőbb szakaszában, nem ülhetünk a nyakukon hosszabb időn át... Legtöbbször megüünk és jövünk...

DUMITRU (*kopogtatás után bejön két hatalmas PVC-bödönnel a kezében*):

Scuze, vecine! Nem tudtam, hogy más vendégük is van! Láttam Anikót az előbb elmenni, s gondoltam, most már nem zavarok annyira...

PIROSKA Nem zavar, Mitru bácsi! Nagyon jól tudja, maga sohasem zavar...

Mi a probléma? Miben segíthetünk?

DUMITRU: Szerettem volna megkérni magukat, hogy fussunk le ide a folyópartra, és töltsük meg ezeket a bidonokat folyóvízzel. Az egyiket maguknak szántam. Nincs mivel leöblintsük a WC-t odahaza. Fulladunk meg a bűdösségtől.

PIROSKA (*kabátot vesz magára*): Látja, ez bizony nálunk is kezdett probléma lenni! Mármost hogy kifogyott a víz az öblítőtartályból! Úgyhogy a legjobbkor jött, Mitru bácsi! A legjobbkor! Máris indulhatunk. (*Kimennek a szobából.*)

SÁNDOR (*poharat vesz elő magának, és leül a másik karosszékre*): Így legalább magunk közt maradtunk! (*Tölt mindkét pohárba a konyakosüvegből.*)

ANORLD: Igen, magunk közt...

SÁNDOR: Lehetőségünk lesz zavartalanul kibeszélni magunkat. Végigtárgyalni közös dolgainkat... Proszit! (*Koccintanak.*)

ARNOLD: Hát igen... Annyi év után... (*Rövid habozás után felhajtják a konyakot.*)

SÁNDOR: Látom, jól megy a sorod. Márkás szemüveget viselsz, márkás zakóban és pulóverben jöttél ide, gondolom, a kocsid sem valami tucataru...

ARNOLD: Csak egy Volkswagen-Passat...

SÁNDOR (*gúnyosan*): Csak egy Volkswagen-Passat! S ráadásul még a hajadat is festeted. Nem akarod megadni magad olyan könnyen az időnek...

ARNOLD: Próbálom megállítani én is az idő szekerét. Ahogy lehet...

SÁNDOR: S mondd, kérlek, miből is élsz te tulajdonképpen?

ARNOLD: Nem mondta el a feleséged? Régiségkereskedő vagyok.

SÁNDOR: Aha!

ARNOLD: Veszek és eladok... S a különbségből megpróbálok magamnak valami tisztes haszont előteremteni...

SÁNDOR: Azaz kihasználod az itteni emberek rászorultságát és kiszolgáltatott állapotát, és bagóért felvásárolod tőlük az eddig kínkeservesen megőrzött családi értékeiket, hogy aztán másfél-két ezer kilométerrel odébb jó pénzért töltsd a portékáikon... Magyarán kimondva, a legszemérmetlenebb módon átvered és becsapod ezeket a szerencsétleneket!

ARNOLD: Az „átverés” és a „becsapás” kifejezés azért egy kicsit túl erős. Üzletember vagyok, de nem gazember...

SÁNDOR: Persze, persze... Te csak az elérhető tisztes hasznot követed... A saját magad érdekét...

ARNOLD: S ebben mi a rossz?

SÁNDOR: Hát csak az, Attila, hogy néha-néha azért illene a másokra is gondolni. Arra, hogy a másik is ember. S hogyha már nem tudsz segíteni rajta pillanatnyilag, legalább ne árts neki, ne áldozd fel őt.

ARNOLD: Miért? Azzal, hogy a réges-rég a kamrában porosodó ócskaságokat megmentem a biztos szemetes kukáktól, mit ártok én ezzel ezeknek a derék embereknek?

SÁNDOR: Csak azt, Attila, hogy visszaélsz ezeknek az embereknek a bizalmával. Ezek a szerencsétlenek felnéznek rád, megbíznak benned. Meg vannak győződve, hogy te tisztességesen viszonyulsz majd hozzájuk. Pont azért, mert te is itt nőttél fel, te is innen való vagy. Hogy a saját pitiáner érdekeid miatt nem fogod őket kijátszani. S ami legalább olyan fontos: hogy nem árulod el majd őket semmilyen körülmények között.

ARNOLD: Én nem árultam el soha senkit az ügyfeleim közül.

SÁNDOR: Igazán, Attila? Igazán?

ARNOLD: Igazán! Egyetlen ügyfeleimet sem árultam el.

SÁNDOR: És a *Kleopátra* fedőnevű informátor az ugyanbiza ki volt?

ARNOLD (*döbbenően rámered Sándorra*): Tehát megtudtad!

SÁNDOR: Miazhogy megtudtam! Volt alkalmam végigolvasni mind a huszonkét jelentésedet, amit öt és fél év alatt rólam írtál. Rólam, a *Kálybásról*! Mert ugye az volt az én fedőnevem... Tudod, hogy mi ez itt? (*Rámutat az asztalkán lévő fekete kartondobozra*) Az egykori megfigyelési dossziéjaim legérdekesebb ügyiratainak a másolatai. Annak a hat vaskos irattartónak a kvintesszenciája, amit a volt titkosszolgálat rólam annak idején másfél évtized alatt összegyűjtött. Köztük a *Werner*, a *Marcella*, a *Valentine* fedőnevű ismerőseim rólam írt jelentései. A *Kleopátra* huszonkét darab irományáról nem is beszélve... Hogyhogy nem árultál el te soha senkit sem?

ARNOLD: Te nem voltál sohasem az ügyfelem...

SÁNDOR: Csak a barátod. Az egyik legjobb barátod...

ARNOLD: És lett valami bajod miattam, mondd? Börtönbe kerültél? Te itthon maradhattál, de nekem el kellett mennem innen...

SÁNDOR: Akkor is az egyik legjobb barátodat árultad el.

ARNOLD (*feláll*): Na jó, hát akkor ezt a beszélgetést most befejezzük! (*Indulna a fogas felé.*)

SÁNDOR (*az asztalfiókból egy pisztolyt vesz elő*): Nem mész te sehová! Nem úszod ezt meg ilyen könnyen!

ARNOLD: Ne bolondulj meg, Sándor!

SÁNDOR: Tudod, mióta vártam erre a pillanatra? Tudod, hányszor elképzelttem magamban, hogy mit fogunk csinálni, ha majd egyszer megint összetalálkozunk? Na, állj csak szépen oda az ablak elé! Ott még van annyi világosság ahhoz, hogy kisilabizáld a tulajdon kézírásodat. Na, mozogj már!

ARNOLD (*háttal odaáll az ablak elé*): Neked elment az eszed!

SÁNDOR (*odanyújt Arnoldnak egy iratköteget*): Na, kezd el csak szépen felolvasni az egészet! Mondd a szemembe, mit írtál annak idején rólam! Jó hangosan! Na, kezdjél már hozzá!

SÁNDOR: „Kleopátra informátor jelentése Kályhás fedőnevű megfigyeltről 1976. március 5-én...

PIROSKA (*belép, egy vízzel megtöltött bödönt ráncigálva maga után*): Megjöttem! Mit csináltok itt? Megörültetek?

SÁNDOR: Csak szórakozunk egy kicsit. Megfordítottuk a homokórát, és eljártsszuk magunk közt a *Bűn és bűnhődés* egyik nagyjelenetét. Végighallgathatod egyébként te magad is! Igen tanulságos előadás lesz, garantálhatom neked. Különben éppen idejében érkeztl. Mindjárt eltelt amúgy is az egy óra! Már biztos újra lehet tenni a tűzre. Lássuk hát, mennyit ér még nekünk annyi év után a *Világosság*, a *Fáklya* és a *Szikra* lángja!

5. kép (*Ugyanott, két óra múlva. Piroska és Sándor az ablak felé fordított karosszékekben ülve hallgatják az izzadva felolvasó Arnoldot.*)

SÁNDOR: Na, folytasd csak, barátom, folytasd serényen! Még hátravan három jelentésed!

PIROSKA: Hagyjátok már abba! Hányingerem van az egésztől!

SÁNDOR: Neked? Akkor mit mondjak én? Képzeld magad az én helyembe, mit éreztem én, amikor vagy hat évvel ezelőtt annak a bizonyos átvilágító-hivatalnak az olvasótermében elém tették a megfigyelési dokumentumaimat, hat vaskos irattartót, s a júliusi kánikulában lapozgatva, a temérdek követési jegyzőkönyv, itthon lehallgatott beszélgetéseim gépbe átírt változata, vagy a titokban akár itt, akár a Fő utcán készített „operatív” fényképek garmadában, nagy hirtelen a szemembe ötlük egy általam nagyon is jól ismert kézírás: a betűknek és az írásjeleknek az a

sajátos hajlítása, amit harmincöt esztendő távlatából sem lehetett elfelejtetni. Egyszer csak szembesülnöm kellett a *Kleopátra* fedőnevű informátor rendszeresen, úgy félévente rólam írt jelentéseivel. Amely *Kleopátra* nem volt más, mint az én gyermekkori jó barátom, Mezei Árpi... Huszonkét olyan írás, amely a legőszintébb, legbizalmasabb beszélgetéseinket tartalmazta... Szinte lefordultam a székről! Mindenkiről igen, de róla ezt soha nem képzeltem volna el!

PIROSKA: Jó, és akkor most mit akarsz azzal elérni, hogy újraolvasatod magadnak ezt az egész zagyvaságot? Miért kell a már behegedt sebeket újra feltépni? Ez most számodra a legfontosabb? Most, amikor mindjárt egy napja, hogy itt ücsörgünk a sötétben, se vizünk, se fűtésünk, se áramunk, se valamiféle összeköttetésünk a külvilággal... Amikor sem a telefon, sem az internet, sem a televízió nem működik! Ami megtörtént, megtörtént! Tényleg nem szép dolog, amit Feldmann úr művelt veled. De nyugodj meg, nem ő volt az egyetlen, aki a hátad mögött rólad jelentéseket írdogált.

SÁNDOR: De ő volt az egyik legbizalmasabb jó barátom. A többiekéről jobbra sejtettük, hogy hány pénzt érnek. Számomra igazán nem jelentett semmiféle meglepetést se *Marcella*, se *Werner*, se *Valentine* beazonosítása. Messzire ordított róluk, hogy informátorok. De erről az emberről soha nem gondoltam volna, hogy valaha is elárul majd engem... Még hozzá rendszeresen!

ARNOLD: S én nem hozhatok fel semmit a magam mentségére?

SÁNDOR: Dehogynem, barátom, dehogynem! De csak azután, hogy a vádiratot a maga teljes terjedelmében felolvastuk! Akkor majd megtarthatod te is a saját védőbeszédedet! Úgyhogy folytasd csak szépen tovább!

ARNOLD: „*Kleopátra* informátor jelentése *Kályhás* fedőnevű megfigyeltről, 1980. október 26-án. Október 12-én, egy otthoni alkalmi látogatás alkalmával, *Kályhás* „Szigorúan bizalmas!” utasítással egy újságpapirosba csomagolt, csaknem hatszáz oldalas vaskos kiadványt, Alexander Szolzsenyicin *A Gulag-szigetecsoport* című kötetét, a müncheni Aurora-Verlag kiadó könyvét adta kölcsön tizenkét napra *Kleopátrának*, elolvasás céljából. A harmincas-negyvenes évek Szovjetuniójának politikai retorzióit bemutató, igen alaposan dokumentált kiadvány rendkívül éles bírálatot fogalmaz meg a Sztálin nevéhez fűződő korszak igazságszolgáltatásának a visszaéléseiről, nagyon sokszor az elkövetett túlkapásokat a szocialista rendszer lényegi alaptulajdonságaként tüntetve fel. Bár a megbeszélte időpontra *Kleopátra* visszaszolgáltatta a kötetet, *Kályhás*

mereven elzárkózott attól, hogy elmondja, kitől is kapta ezt a könyvet, és hogy kinek kívánja még továbbadni, mint ahogy a kötet tartalmáról is csak annyit volt hajlandó nyilatkozni, hogy azt minden gondolkozó embernek legalább egyszer el kellene olvasnia...”

SÁNDOR: Ez tényleg így volt! De mondd már meg nekem, miért is kötöttem volna az orrodra, hogy kinek a hátizsákjában csempészték be hozzám azt a kék borítójú kiadványt? Meg hogy kinek szeretném még odaadni?

ARNOLD: S te azt hiszed, hogy ez az egész hír valamennyire is érdekelte az elvtársakat? Azt sem tudták, ki az a Szolzszenyicin!

SÁNDOR: Tovább!

ARNOLD: „*Kleopatra* informátor jelentése *Kályhás* fedőnevű megfigyeltről, 1981. március 16-án. Tegnap este a megfigyelt lakásán tartózkodván, *Kleopatra* *Kályhás* társaságában nézte végig a március 15-i pesti ünnepek televíziós közvetítését. Az adás ideje alatt *Kályhás* többször is nyílt elégedetlenségének adott hangot ennek az ünnepnek az itthoni elmaradása miatt, éles rendszerellenes kifejezésekkel bírálván a párt és az ország jelenlegi vezetését...”

SÁNDOR: Te szemét! Még ezt is elárultad! Talán bizony hallelujáznak kellett volna? Tovább!

ARNOLD: „*Kleopatra* informátor jelentése *Kályhás* fedőnevű megfigyeltről, 1981. június 28-án. Két nappal ezelőtt *Kályhás*, alulírott *Kleopatra* társaságában, a tízéves érettségi találkozójuk alkalmával Nyugat-Németországból hazalátogató két egykori iskolatársát, Szép Andrást és Kerek Bélát látta vendégül. Az amúgy meglehetősen szerény vacsora ideje alatt, a diákkori emlékek nosztalgikus felidézése mellett igen sok szó esett országunk jelenlegi gazdasági és politikai helyzetéről. *Kályhás* több alkalommal is hangot adván rendszerellenes meggyőződésének, igen egyértelmű és sértő szavakat használva bírálta az ország legfőbb vezetőit. Ezt a tevékenységét még akkor sem hagyta abba, amikor a többiek felhívták a figyelmét szavainak a veszélyességére, megszállottan ismételve azt, hogy ebben az országban egy ázsiai eredetű személyi kultusz van, és egy besúgáson alapuló pártidiktatúra működik.”

SÁNDOR: Te állat! Már csak ez is elég lehetett volna, hogy csak úgy vagy öt évre sittle vágjanak... És még azt mered állítani, hogy te nem árulnál el engem?

ARNOLD: Még van három mondat...

SÁNDOR: Azokat akár már el is hagyhatod! Hogy lásd, kivel van dolgod!

Lásd a nagylelkűségemet!

ARNOLD: Milyen kedves vagy... *(Összehajtja az iratokat, és visszateszi az asztalra)* Most végre beszélhetek én is?

SÁNDOR: Beszélhetsz...

ARNOLD: Te még emlékszel az édesapámra?

SÁNDOR: Bandi bácsira? Már hogyan emlékeznék! Egy kiváló ember volt...

Biztos nem lelkesedne, ha megtudná, hogy hova züllött a fia.

ARNOLD: Tudod, hogy miben halt meg?

SÁNDOR: Nem ott voltam a temetésén? Hát rákban. Akárcsak az én apám...

ARNOLD: Csak a te édesapád sokkal hamarabb elment, ha jól emlékszem.

Első- vagy másodévesek ha voltunk...

SÁNDOR: Jól emlékszel! Pont akkor halt meg, amikor a nyári szesszióban kinn álltam a táblánál az elsőéves matek szóbelin... Egyszer csak megszédültem, és hirtelen minden elsötétült előttem... Utólag beazonosítottam: éppen akkor hunyta le a szemét az itteni kórházban...

ARNOLD: Na látod, az én apámat hat évvel később diagnosztizálták leukémiával. Mi akkor ugye már rég kikerültünk az egyetemről, már másodéves gyakornokok voltunk. Majd megbolondultam!

SÁNDOR: Emlékszem, rohangáltál mindenhova gyógyszerért...

ARNOLD: Így van! Az egészségügyi igazgatóságnál, a megyei pártbizottságnál, sőt, még az egészségügyi minisztériumban is voltam kihallgatáson. Mindenhol kértem, könyörögtem, hogy segítsenek valahogy a citosztatikumok beszerzésében, mert ha nem kezdjük el idejében a chemoterápiát, az apám is elmegy, akárcsak a te édesapád, két-három hónap alatt. Mindenütt biztattak, bólogattak, bátorítottak, de egyértelmű választ nem kaptam sehol... Mígnem... Nos, igen, mígnem egy szép nap be nem hívtak a „kékszemű fiúk”, és közölték velem, hogy amennyiben aláírok egy bedolgozói szerződést velük, akkor közbe tudnak lépni az illetékeseknél az apám gyógyszerellátása érdekében... Így lett belőlem az állambiztonsági szervek informátora... S így kapott az apám még öt és fél évet az élettől...

SÁNDOR: És ezt miért nem mondtad el nekem soha?

ARNOLD: Mert az általam aláírt kötelezvénynek volt egy nagyon szigorú titkosító záradéka is... Ha azt egyszer is megszegem, ők dekonspiráltak volna engem ország-világ előtt... S abban a pillanatban beszüntették volna apám gyógyszerellátását is...

PIROSKA: Micsoda sátáni zsarolás!

SÁNDOR: Akkor is ki kellett volna találj valamit, valami virágnyelvet, hogy ezt a helyzetedet valamiképpen a tudomásomra hozd! Mégiscsak a legjobb barátom voltál!

ARNOLD: S igyekeztem nem is ártani neked. Hallhattad, miket írtam az első négy évben rólad: abban egy rossz szót, egy elmarasztaló kifejezést nem találhattál... Semmi olyat, amit felhasználhattak volna ellened!

SÁNDOR: Azokban nem, de a legutolsókban már annál inkább... Azokban, amiket a nyolcvanas évek elején írtál...

ARNOLD: Eredetileg ott sem volt semmi terhelő, de aztán rendre valamennyit újraíratatták velem... Ordítottak reám, hogy hülyének nézem őket. Hogy vissza akarok élni a türelmükkel...

SÁNDOR: S te pedig szép engedelmesen, ahogy a jó bedolgozóhoz illik, diktálás szerint, újra is írtál mindent...

ARNOLD: Igen, mert akkor már apámnak nagyon nagy fájdalmai voltak, és kellett a morfium.

PIROSKA: Szörnyű!

ARNOLD: Apám halála után már csak ezt a két legutolsó jelentést írtam. Ezeket is csak azért, hogy az elvtársak figyelmét elaltassam... Én ugyan is akkor már javában gyűjtöttem a német származásomat igazoló családi dokumentumokat... Készültem a zöldhatárra.

SÁNDOR: S ezért nem adtál magadról semmi életjelt több mint harminchárom éven át?

ARNOLD: Ezért...

SÁNDOR: S ezért nem is jöttél haza soha ennyi időn keresztül?

ARNOLD: Voltam azért néhány alkalommal itthon, általában két-három napra jöttem, de többre nem... Olyankor aztán mindig elsétáltam eszténként a házatok előtt... Az ablakon át láttam, hogy idehaza vagytok, hogy ég a villany idebenn a nagyszobában... De becsengetni már nem volt erőm..

SÁNDOR: Kár! Talán jobb lett volna, ha hamarabb kibeszéljük mindezeket... *(Fejét csóválva leereszti a pisztolyt, és feláll a karosszékből.)*

ARNOLD: Na, mi van, most már nem akarsz szitává löni?

SÁNDOR *(odanyújtja Arnoldnak a pisztolyt)*: Ha egy kicsit jobban megnézted volna, ez csak egy játékpisztoly... Hasonlít az igazira, kétségtelen, de ez amúgy a néhanapján hazaruccanó fiúnokám ártatlan játékszere...

ARNOLD: Én pedig valódi fegyvernek hittem...

SÁNDOR: Tévedtél, barátom, megint meggyőződhetél róla, hogy félreismertél. *(Felveszi a kisasztalról az Arnold által felolvasott jelentéseket,*

majd lassú lépésekkel a kályhához megy, kinyitja az ajtaját, és egy hirtelen mozdulattal bedobja valamennyit a tűzbe) Lássuk, mekkora kalóriaértéke maradt még mára az egykori besúgásnak...

ANIKÓ *(feldúltan beviharzik)*: Sziasztok! Képzeljétek, nem járnak még a vonatok sem! Se telefon, se rádió, se áram, se internet! És senki nem tud semmit! Hogy üzenjek így haza? Hogy tudjam meg, hogy mi van az enyéimmal? Ez az információs társadalom? Ez a híres huszonegyedik század? Ez a legsötétebb középkor! Elzárva mindentől és mindenkitől! Hát hogy lehet így élni!?

6. kép *(Ugyanott, másnap délben. Piroska és Sándor az ajtóban álló Rendőrt hallgatják.)*

PIROSKA: Az Isten szerelmére, mondja már el, jóember, nekünk, meddig tart még ez a felfordulás? Már harmadik napja itt ülünk a sötétben! Se vízünk, se gázunk, se villanyáramunk! Leállt az egész város. Még a munkahelyemről is hazaküldtek...

RENDŐR: Stimată doamnă! Igen tisztelt asszonyom! *(Ismét felolvass egy gépelt szövegű papírlapról)* „A polgármester úr a város lakóinak további megértését kéri, és ezúton biztosítja városunk valamennyi polgárát arról, hogy a hiba elhárítása folyamatban van.” Deci stați liniștit, totul este în curs de depistare și de remediere... „Hogy a szakembereink lázasan dolgoznak azon, hogy minden városnegyedbe az élet mihamarabb visszatérjen a maga megszokott menetébe.” Adică la normalitate... „Ez megtörténhet akár néhány órán belül is!” Deci poate chiar în câteva ore!

PIROSKA: Adná a Fennvaló! Să dea Cel de Sus!

RENDŐR: „Ugyanakkor a polgármester úr üzeni azt is, hogy amiképpen a város vízellátását sikerült a tegnap a tűzoltóság segítségével megoldani”, cu cisternele pompierilor, „úgy mára sikerült megjavítani még három benzinkút áramgenerátorát. Így tehát” cu toate vehiculele de alimentare puse în funcțiune, azaz „az összes tartályos kocsit üzembe állítva folyamatosan biztosítjuk a benzinellátást a városnak mind a négy bejáratánál...”

SÁNDOR: Hurrá! Éljen a polgármester úr! Ne aggódalmaskodjatok, emberek, a Hivatal éberen őrködik az életetek biztonságos menete felett!

RENDŐR: „Persze, óvatossági szempontból”, din motive de precauție, „csak 10–10 liter benzint szolgálnak ki minden kútnál, de mivel a kutak közt

nincs semmi összeköttetés”, adică, nu există nici o legătură telefonică, „ha valaki sorban áll mind a négy benzinkútnál”, poate adună intro zi, „egy nap alatt össze tud gyűjteni akár 40 liter benzint is...”

SÁNDOR: Szuper! Mindig is csak erre vágytunk! Mehetünk sorba állni! Visszatért a Kánaán!

ANIKÓ (*ismét útra készen bejön a konyha felől*): Ne undokoskodj már, apukám! Ez az ember csak a szolgálati kötelességét teljesíti...

RENDŐR: Exact cum spuneți, stimată doamnă! Így van, asszonyom! (*Sándorék felé*) Ennyit kellett mára közölnöm önökkel a polgármester úr részéről. Kérem, legyenek további türelemmel! Maguknál legalább jó meleg van... A viszontlátásra! La revedere! (*Tiszteleg és kimegy az ajtón.*)

ANIKÓ: Én is búcsúzkodom! Sikerült nagy nehezen felkönyörögnöm magamat az állomás előtt egy mikrobuszra. Háromszoros áron, természetesen... De legalább hat óra múlva otthon leszek. Remélem, ott nem történt semmi baj! Alig várom már, hogy láthassam őket! Ti mindenesetre vigyázzatok magatokra, s ha megoldódik a helyzet, azonnal telefonáljatok! (*Megpusztilva apját-anyját kimegy ő is az ajtón.*)

SÁNDOR (*újra megtömi újságokkal a kályhát*): Na lássuk, hogyan elegyedik össze az *Utunk* és a *Korunk* szocialista hamvadó pora az *Alföld* és a *Tiszatáj* népnemzeti fekete pernyéjével. Hozzáadva persze olykor-olykor *Az Idő*, *A Természet*, *A Világ* és *A Tükör* vaskosan szürke kapitalista hamuját.
(*Kopogtatnak. Belép Dumitru, kezében egy nagy tál még gőzölgő puliszkával.*)

DUMITRU: Bună, vecine! Hoztam maguknak egy kis friss túrós puliszkát. Most főztük az udvaron. Abban a vízben, amit tegnap reggel éppen maguktól kaptunk... Remélem, ízleni fog...

PIROSKA: Jaj, nagyon kedves, Mitru bácsi! Igazán nagyon szépen köszönjük!

DUMITRU: Nu face nimic. Doar suntem oameni. Emberek vagyunk...

PIROSKA: De akkor én is adok maguknak még egy flakon ivóvizet... Nekünk még így is maradt még kettő...

DUMITRU: Hát ezt el is fogadom. Valóban megint víz nélkül maradtunk. Úgyhogy ez épp a legjobbkor jött! De la suflet la suflet! Lélektől lélekeig... Doamne ajută! (*Kezében az ivóvizet palackkal kibiceg az ajtón.*)

PIROSKA: Isten áldja, Mitru bácsi! (*Tüntetően Sándorra néz.*)

SÁNDOR: Tudom, tudom. Nem kell mindig felemlgetned! „És mi ennek az embernek tartozunk.”

(Ismét kopogtatnak, majd belép az útiruhás Arnold két munkása társaságában.)

ARNOLD: Grüss Gott! Azaz adjon Isten minden jót! Jöttem elbúcsúzni...

SÁNDOR: Hogyhogy? Tegnap este nem úgy váltunk el, hogy még maradsz néhány napig?

ARNOLD: De igen... Csakhogy mára sikerült valahogy összeszednem még vagy 60 liter benzint... Ez bőven elég a német határig... Ott, remélem, nincs ilyen ostromállapot... Vagy ha van is, a hatóságok ott biztos sokkal jobban fel vannak készítve az ilyesmire... Úgyhogy kifizettem mind a hat éjszakát a szállodában, még jó, hogy volt készpénzem, mert a kártyaleolvasójuk most sem működik, s aztán becsomagoltam, s felvettem ezt a két munkásomat is...

PIROSKA: És már indulnak is...

ARNOLD: Igen, s épp ezért itt sem akarok túl sokat időzni. *(Sándorhoz fordul)* Csak annyit szeretnék kérni tőled, Sándor, hogy bocsáss meg! Neked van igazad. Egész éjjel ezen töprengtem a mennyezetet bámulva, de be kell ismernem: valóban szólanom kellett volna neked valamiképpen. Vétkeztem, barátom, vétkeztem ellened...

SÁNDOR: Hát jobb későn, mint soha... Vigyázz mindenesetre magadra! Jó utat! És gyere gyakrabban haza ezután...

PIROSKA: És a kályha? A kályhával mi lesz?

ARNOLD: Hát a kályha... A kályhavásárlás, asszonyom, ezúttal elmarad... Amíg helyre nem áll itt a rend az élet minden területén. Ameddig újra vissza nem tér a normális világ... Pedig már vevőm is akadt volna reá... Méghozzá nem is akárki...

(Hirtelen egy óriási csattanás hallatszik, és egyből fényárba borul az egész szoba. Beindul a rádió, kivilágosodik a televízió és a számítógép képernyője is.)

SÁNDOR: Nem igaz! Nem jön, hogy elhiggyem!

ARNOLD: Hát ennél hatásosabb búcsúszót nem is lehetett volna kitalálni! Ez valóban egy igazi happy end...

PIROSKA: És a kályha? A kályha? Most már igazán nincs szükségünk reá...

ARNOLD: Tehát mégiscsak eladják?

PIROSKA: Mit csináljunk? Kell a pénz! A szomszédnak miből adom meg a tartozást?

ARNOLD: Rendben... Kétezer-egyszáz... Egye fene, kétezer-ötszáz euró...

(Leszámolja a pénzt az asztalra.)

SÁNDOR: De...

PIROSKA: Semmi de! Ezt a lehetőséget nem hagyhatjuk ki. A becsület az becsület! Az adósságot vissza kell fizetni.

ARNOLD (*Sándorhoz*): Jó! Kétezer-nyolcszáz... Háromezer... Háromezer-ötszáz... Négyezer... Négyezer-ötszáz... Ötezer euró! Csak ne nézz így reám!

SÁNDOR (*felveszi a pénzt az asztalról, beleszámol, majd visszateszi*): Tudod mit? (*Farkasszemet néz Arnolddal*) Vidd el ingyen!

PIROSKA: Ez megőrült!

ARNOLD (*hosszasan nézi a házigazdákat, majd legyint egyet, visszavesz két bankjegyet az asztalról, a többivel pedig Piroskához lép, és diszkréten a szvettére zsebébe dugja. Piroska először tiltakozni akar, de aztán beleegyezően bólint.*)

(*A szobára félhomály borul. A munkások vízzel megtöltött vedreket locsolnak be a kályha tűzterébe, majd az egyikük egy hordozható létrát állít fel a kályha elé, hogy aztán azbesztkesztyűt húzva a létra legutolsó lépcsőfokáról elkezdje feszegetni a kályha homlokdíszítését.*)

ARNOLD: Csak óvatosan, emberek! Óvatosan, nehogy megsérüljön véletlenül valami is! Minden cserépre külön vigyáznunk kell! A megrendelőnk ugyanis egy nagyon igényes úri dáma! Nem fizet csak úgy akármiért... Csak a tökéletes portékát hajlandó átvenni ebből a régióból. Csak minőségi árut szállíthatunk innen Európába. Csak hiba nélkül. Csak tökéletest!

(*A munkások lassan szétszedik és kiviszik a szobából a kályha összes csempéjét. Ezalatt az egyik sarokban, egymás mellett állva, Sándor könnyes szemekkel, Piroska pedig karba tett kézzel vesz búcsút a lebontott kályhájuktól...*)

(*Nagyvárad, 2015. július–szeptember*)

Lőcsei Péter

MAGYAR CSILLAG

HORVÁTH ISTVÁN: *SZERKESZTŐ A VÉSZKORSZAKBAN.*
MÚLT ÉS JÖVŐ KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 2014.

ILLYÉS GYULA ÉS A MAGYAR CSILLAG

A művészek érzékeny emberek. A kritika által megbecsültek éppúgy, mint a félreismertek és az elfeledettek. Nemzedéki viták, bírálatok, szekértáborok, sikerlisták, megélhetési, publikálási gondok, díjak, kirekesztések... Kell-e tovább sorolni? Az életművek az esztétikai értékeléseken kívül gyakran minősülnek ideológiai, politikai, magánéleti nézőpontok alapján. Különösen, ha az alkotó olyan helyzetbe került, hogy pályatársainak megjelenését, megítélését, anyagi helyzetét befolyásolhatta. Gondoljunk a szerkesztői vagy a kurátori hatalomra, felelősségre!

„A világ leglassúbb folyamata: az érzés megváltoztatása a gondolat által” – vallotta Osvát (*Osvát Ernő összes írásai.* Bp., 1945, 226.). A bizakodók ezt úgy olvashatják, hogy előbb-utóbb feloldhatók az előítéletek. Ezért van nagy szükségünk a tisztánlátást segítő dokumentumközlésekre, elemzésekre. Horváth István könyve ezeknek a sorát gyarapítja. Feltáró munkájának középpontjában a *Magyar Csillagot* létrehozó Illyés Gyula áll, aki annyi ellentétes értékelésben részesült, mint kortársai közül talán senki más. Dicsérték, bírálták műveinek világképét; nem hagyták szó nélkül magánéletét, közéleti helytállását. Voltak, akik gyanakodva nézték Babitscsal kialakult kapcsolatát; a *Nyugatban* betöltött szerepe után kapott elismerő és rosszálló megjegyzéseket a *Magyar Csillag*, később a *Válasz* miatt is. Olykor számon kérték, miért hallgat; máskor fellépését tekintették kényelmetlennek. Valamennyi megérdemelne egy-egy olyan tisztázó áttekintést, mint amilyenre korábban Domokos Mátyás vállalkozott (*Adósságlevél.* Bp., 1998; *Illyés Gyula József Attiláról.* Bp., 2006). Horváth István már azzal is ködöt oszlatott volna, ha nem tesz mást, mint közreadja a dokumentumo-

kat. A *Magyar Csillag* indulásával, évfolyamaival, megszűnésével kapcsolatos jegyzetei, a háttérrel árnyaló adatai, gondolatai többet, figyelemre méltóbbat nyújtanak ennél.

Illyés éveken keresztül volt Babits segítője a *Nyugat* utolsó korszakában. Sokan tőle várták a folytatást. A főszerkesztő halála a politikai viszonyok miatt a lap megszűnését jelentette; Török Sophie 1941. augusztus 9-én hiába kérte a kiadói jog átruházását. Rá maradt a feladat, hogy új címen, de a formátumot és az eszmeiséget megtartva biztosítsa a folyamatosságot. Mindezt gyanakvás, támadások közepette. Már az általa szerkesztett *Babits-émlékkönyv* kemény bírálatokat kapott. A fajvédők sokallták a zsidó származású szerzők arányát. (E sorok írójának Somlyó György elmondta, hogy Babits előtt tisztelgő írása emiatt maradt ki a kötetből.) A negyvenes évek elejének szellemi-politikai helyzetére és a *Magyar Csillag* indulására Örley kapcsán így emlékezett Illyés: „A szennyár a sírhalmok közt is kanyargott, a temetőn is átcsapott. Mindnyájan éreztük, rendezni kell a védelem hadsorait. Az ellenség belőtt, a rohamoknak kitett állásokba sürgősen kellett friss erők is. Nemcsak ütni bátrak. Ütni képesek. A jó látásukkal célzók is.” (Örley István: *A Flocsek bukása*. Bp., 1988, 7.)

A *Magyar Csillag* 1941 szeptemberében kapta meg a lapengedélyt. Szoros korlátozással, nehezen kijátszható feltételekkel. A hatályos törvények szerint a zsidónak minősülő munkatársak és szerzők aránya nem emelkedhetett 6% fölé. A költő és folyóirata acsarkodó megjegyzések sorát kapta a *Virradat*, a *Magyarság*, a *Magyar Élet* és a *Nemzetőr* tollnokaitól. Feljelentés értékű vádak. Tanulságos elolvasni az idézett részleteket. Igazi hatásuk akkor lenne, ha hasonló tartalmú, stílusú mondatokat nem írnának, nem mondanának, nem is gondolnának a nyilvánosan megszólalók. Vannak helyzetek, amelyekben kilátástalannak tűnik föl a küzdelem. Maradna a kivonulás. Illyés a lemondás gesztusával a folyóírra is kimondta volna az áment. Kitarzott, ameddig kitarthatott.

A *Magyar Csillag* 48 számának csaknem 3100 oldala azt bizonyítja, hogy a szerkesztők és a munkatársak becsületesen látták el feladatukat: a legnehezebb hónapokban is értékeket teremtetek, közvetítettek. Illyés egy (forrásjelölés nélküli) interjúban évtizedekkel később azt említette, hogy a folyóirat „egyetlen érdeme az volt, hogy oda zsidók is írhattak...”. Ez a sommás minősítés azonban túlságosan szerény és korlátozó. Ne feledjük: itt jelent meg Weöres *Háromrészes éneke*, Jékely, Kassák, Pilinszky, Szabó Lőrinc, Kálnoky több fontos verse! Ottliktól a *Hajnali háztetők* első fele. Illyés megannyi írása, köztük a *Hunok Párisban* jó néhány részlete. És a to-

vábbi gazdag névsor: Cs. Szabó László, Illés Endre, Keresztury Dezső, Rónay György, Schöpflin Aladár...

Ha a művészek érzékeny emberek, miért ne lennének azok hozzátartozói is? Természetes, hogy a magukat vagy férjüket mellőzöttnek érzők leveleiben, naplóiban méltatlankodó hangok is feltűnnek.

*

Horváth István könyve színes, izgalmas kordokumentum. Mivel az élet jó dramaturg, a szerző pedig a hitelességre és az arányosságra törekedett, szükségképpen egymás mellé rendeződtek a panasz, a kétségbeesés, a segítség, a kockázatot vállaló önzetlenség és bajtársiasság példái. Az indulat és a köszönet gesztusai. Nem díszek, hanem lényeges információhordozók a jó minőségű kézirat- és gépiratmásolatok. A dedikálások a tiszteletet, a hálát, a hivatalos és baráti levelek a kor szóhasználatát, stílusát hitelesítik. A korlátozott – gyakran életveszélyben lévő – írók, költők és a hozzátartozók vegyes érzelmeit is.

Az 1. fejezetben a betegeskedő, támogatásra szoruló, deportált Sándor Kálmánnal (1903–1962) összefüggő írások kaptak helyet. Megható az az előszó, amelyben Illyés halottnak hitt pályatársát méltatta. Utána olvasható a *Zord idők* című haláltábori beszámoló, a feketénél is feketébb groteszk torokszorító példája. A fiktív levélnek (és fájdalmasan hiteles dokumentumnak) ez az első pontos szöveggözlése. Az „Illyés Gyulának szeretettel” ajánlott keserű életjel bevezető sorait idézem: „Mint rituális mosószappan írom ezt a levelet. Mélyen tisztelt Uram, fogóddzon meg jól, egy szegény izraelita tisztítószer szól Önhöz e sorokból magyar nyelven; egy egyszerű szappan, melyet néhai Himmler Henrik parancsára főztek szorgos német kezek boldogult Sándor Kálmán magyar íróból.”

A Gyergyószentmiklósról származó, szegénységben nevelkedő Salamon Ernő (1912–1943) a baloldali irodalom képviselőjeként tűnt föl Erdélyben. Előbb a *Brassói Lapok*, a *Korunk*, a *Reggeli Újság* közölte írásait; később a *Kelet Népe*-ben és a *Magyar Nemzet*-ben is bemutatkozott. *Gyönyörű sors* című kötetről Forgács Antal írt a *Nyugat*-ban. Nyíltan hangoztatott világnézete és zsidó származása is nehezítette nyilvános szerepléseit. 1941 őszén egész paksaméta verset küldött Illyésnek. Harmincévesen fogalmazta meg végrendeletét, Ukrajnába vezényelt munkaszolgálatosként naplót vezetett. Aligha tudjuk elképzelni, hogy mit jelentett egy költemény, egy novella megjelenése a frontra hajtottak, a mindennapi halálveszélyben élők

számára. Aggódó feleségek kétségbeesett üzeneteiből, ismétlődő kéréseiből, hálálkodásaiból alkothatunk közelebbi fogalmat. Illyés ezeket a leveleket is megőrizte. Fontos, beszédes értékei lettek a kötetnek. Salamon Ernő nem érthette meg azt, hogy a *Magyar Csillag*ban olvassa írásait: 1943 februárjában életét vesztette. Hagyatékát felesége, Huszár Ilona gondozta. Ő tartotta a kapcsolatot Illyéssel, aki 1944-ben négy Salamon Ernő-verset közölt folyóiratában. Az özvegy a férje posztumusz kötetéhez előszót kért tőle. Ez akkor nem készült el. Illyés úgy vélte, akadnak nála avatottabbak erre a feladatra. 1967 tavaszán *A megölhetetlen* című jegyzetében megindító szavakkal idézte fel alakját és líráját: „Egy boldog elégedetlen! Egy forradalmár, aki nem győzi dicsérni a világot. Egy kérlelhetetlen szegény, aki örömmel szívja tele magát a világ és a maga gyötrelmes állapotában. [...] Egy fél percig kell csak csöndben maradnom, fülelnem valamiféle távol-ságba, és teljesen benne vagyok Salamon Ernő költői világában.

Ez nem kis szó, nem csekély próba.

A költők nem a versekért írják a verseket. Hanem azért, ami a verseken át majd belénk árad, bennünk marad. Gazdagítsa – egyre kamatozóbban – embervoltunkat.” Mint annyi hasonló alkalommal, ezekben a sorokban is kettős arcképet fedezhet fel az olvasó.

*

Komor András (1898–1944) és felesége, Lengyel Gizella bő másfél évtizedig tartott bensőséges levélkapcsolatot Illyéssel. Különleges barátságukat a megszólítások mellett az üzenetek számos humoros szófordulata, gratulációja és két alkalmi verse is bizonyítja. „K. Bandi” a *Tükör* számára kért írásokat barátjától, és feleségével együtt aggódott egészségéért. A helyzet akkor vett drámai fordulatot, amikor Révay József lapjától munkaszolgálatra hívták be, és útépitésre rendelték. A szorongató időkben Illyés közölte néhány írását. Tudta, hogy egy-egy ilyen megjelenés nem csupán a szerző öntudatát erősíti, hanem szerencsés esetben némi védelmet is jelenthet. Lengyel Gizella ezekkel a szavakkal adott hálát érte 1943 őszén: „Jánoskám, az Isten áldjon meg! Nagyon szépen köszönöm. Remek ember vagy! Csókollak Gizi” (A megszólítás nem sajtóhiba, nem elírás. Komorék így szólították barátjukat: Illyés Gyula János.)

Nemcsak azok a vészkorszak áldozatai, akik munkaszolgálatban, a Duna-parti esztelen öldöklésben, a házkutatások során vagy a koncentrációs táborban veszítették életüket. Ide tartoznak azok a megnyomorítottak is,

akik önközükkel hívták a halált. Komor András és felesége a nyilas hatalomátvétel után szánta rá magát a végzetes tetre. Az író meghalt, Lengyel Gizella túlélte a mérgezést. Átvészelte a háború további hónapjait is, de férje halálát és saját nyomorúságos helyzetét nem tudta elviselni. Testi-lelki megpróbáltatások között legépelte, biztonságba helyezte Komor András szellemi hagyatékát. 1947 őszén elbúcsúzott az élettől. Most már véglegesen.

*

A következő fejezet a Halász Gáborral (1901–1945), Szerb Antallal (1901–1945) és Sárközi Györggyel (1899–1945) kapcsolatos dokumentumokból közöl válogatást. A későbbi oldalakról rokonként említhetők azok a sorstársak, akik tragikusan szűkre mért alkotó évtizedeik alatt jelentős életműveket hoztak létre: Radnóti, Pap Károly, Gelléri Andor Endre...

Horváth István könyvének minden oldala a pazarlásra is emlékeztet. Derékba tört életek, befejezetlen esszék, műfordítások, regények... Meg nem született alkotások, amelyeket csak ők írhattak volna meg. *A leltárhiány* folytatható azokkal a sorsokkal és életművekkel, amelyek másként alakultak volna a nyilas eszmék és a nyilas gyakorlat nélkül.

A kötet a segítség, a bajtársiasság, az élni akarás, a becsület, az irracionális remény, a hála változatos példáit mutatja be. Egytől egyig rászorgálnának a megnevezésre, az idézésre. Darvas Szilárd „átigazított” verse, ugyanúgy, mint Hegedűs Géza, Zelk Zoltánné, Hollós Korvin Lajos, Pap Károlyné levele. Szerb Antalné visszaemlékezése, Gelléri Andor Endre két novellája. Nem utolsósorban Sárközi Márta segítő szándékú, fanyar üzenete, amelyben Illyést tájékoztatta Halász Gábor állapotáról, mentesítési tervük tortúráiról: „Közben Gábor a Dreher sörgyárban harcol a hazáért. Hol asztalosműhelyben szögel ládákat, hol leltárt csinál, hol sötétítőpapírt ragaszt. [...] Testileg elég jól bírja a dolgot, idegileg, bár igyekszik jókedvet szimulálni, láthatóan már nagyon meg van viselve. Ebből az alkalomból fölfedeztem, hogy milyen egyszerű, szép, tiszta dolog zsidónak lenni, de milyen keserves minden olyan variáns, hogy félvér, negyedvér, kétharmadvér, nyolcadvér és minden mostanában divatos képletek.” (A fekete humor megértéséhez tartozik, hogy a református apától származó, házasságon kívül született Halász Gábort azért minősítették zsidónak, mert szülei csak 1908-ban esküdtek meg. Az ő áttérése a törvény értelmében nyolc hónapot csúszott.)

A negyvenes évek vallomástevőinek egyik hitelesítője az a Vas István, aki évtizedekkel később ekképp adott hálát: „Márpedig Illyés csodát művelt a *Magyar Csillag*-ban: többek között megnyitotta kikötőit a kirekesztetteknek, olykor még saját ízlésbeli meggyőződését is háttérbe szorítva...” (Vas István: *Azután II.* Bp., 1990, 82.)

A kötetben a személyes élményekkel, vallomásokkal párhuzamba kerülnek a kor hivatalos dokumentumai. Rendeletek, korlátozások, határozatok. Van, ami hiányával válik beszédessé. Illyés 1945. május 8-án a miniszterelnöktől kért engedélyt a *Magyar Csillag* folytatásához. Tudjuk, hogy hiába. Sem a *Nyugat*, sem örököse nem jelenhetett meg a háború után. Jelekpes, hogy a főszerkesztő még évekig kapott kéziratokat, mint ahogy az is, hogy Ottlik a hetvenes években megsemmisítette a nála lévő (tervezett, de soha ki nem adott) *Nyugat*-szám anyagát.

Horváth István bőséges (több mint 400 tételes) jegyzettel hitelesítette munkáját. Kötetének végén a *Magyar Csillag* összesített tartalommutatóját közölte. Az adatokban bővelkedő munka néhány pontosítást igényel: Illyés Gyula nem volt a *Tanú* munkatársa (76.); Radnóti versének címe helyesen: *Nyugtalan őszül* (223.), Bárdosi Németh János neve tévesen Lászlóként szerepel (230.).

Az olvasók alighanem azzal a reménnyel teszik le a hiánypótló könyvet, hogy belátható időn belül folytatódik a dokumentumok megjelenése. A már közzétett naplók után Illyés levelezésének minél teljesebb kiadása számos életrajzi, irodalomtörténeti kérdést tisztázhat, árnyalhat még.

Csomor Kata

METROPOLISZ

TAMÁS DÉNES: *HONFOGLALÓ ESSZÉK*. KOLOZSVÁR,
KORUNK – KOMP-PRESS, 2013.

Írnunk kell róla, fontos, bár nem hibátlan mű. Hogyan tudnak a szavak ott-hont teremteni?, erre a kérdésre adott válasz bizonyítéka ez a könyv. A válasz pedig körülbelül így szól: igen, a szavak alkalmasak arra, hogy az otthonosság, illetve az otthon-vágy megfogalmazódjon. A hibátlanság is ennek a bizonyítékaiban élő válasznak a függvénye, vagyis a könyv nem hibátlan volta annak az episztemológiai jellegű problémának tulajdonítható, hogy a lapokon nem lakhatunk (fizikai valóságunkban). A könyv csupán az otthonosabbá tételben segíthet, nem pótolja azt, ami vagy megvan, vagy nincs meg.

„A fénnel kezdődött. A fénnel és a felhőkkel. Felhők telepedtek egy tavasz végi délutánon a város fölé. Eső készülődött, legalábbis ezt tudatta a lecsüngő plakátvégeket, nyikorgó padokon, megtépázott bokrokon átszaladó remegés, a felülről leszűrődő nyugalanság.” A mondatok vágyakozása a szépségre: érzékelhetővé teszi a kötet írásainak tárgyát, az otthonkeresést. Az otthonkeresés „erdélyikum”. Sok hasonló témájú kötet született és születik errefelé, ahol nem mindig egyértelmű az otthon és az otthonosság összeilleszthetősége. Mintha a tradicionális önazonosság-tudat és a helyszín adottságai között túl nagy volna az eltérés. Az „eltérés” lényegében a honfoglalás óta fennáll: szláv népesség megléte... tatárok betörése... németek betelepítése... a székely határvédők átköltöztetése... a sokféleség megjelenése, románok, zsidók, cigányok, örmények populációi... a politikai hatalmat átvevő románok agilis ortodoxiája stb., stb. – és eközben a magyar tradíció mindezzel nem vet számot, vagy ha igen, igyekszik elfordítani tekintetét, és minduntalan magyar Erdélyről beszél... De ebbe nem érdemes itt belemenni. Legfeljebb annyiban érdekes most, hogy Tamás Dénes Erdély-szemlélete nem követi az elzárkózás tradícióját. Szemlélete, értékelése, emberfelfogása semmivel sem tér el az európainak mondott általá-

nos emberi feltételektől. Jól látja, hogy „székelykedéssel”, avíttas eszmékkel nem lehet hazát teremteni. Átértékelődött az otthonosság kérdése, „lózung-jellege” már a múlté. Az otthon nem ideológia, hanem élhető szeglete a világnak, ahol kocogni lehet reggelente, ahol gyerekocsit lehet zötyögésmentesen végigtolni a járdán, ahol az állomásokon kedves arcú lányok tűnnek fel, ahol a felhők regényhősökre emlékeztetnek, ahol az utas kitekint a vonatablakon, és kellemesen elábrándozik.

Nem ideológia, hanem érzékiség. Nem lozinka, hanem festmény. Nem program, hanem vágyakozás. Nem publicisztika, hanem szépirodalom.

Krasznahorkai mondatainak lassú hullámmása, Nádas mondatainak figyelmes aprólékossága jellemzi Tamás Dénes mondatait. Sebald kitartása, Ransmayr visszafogott érzelmessége. A mondatai teszik a Tamás Dénes-írásokat (esszéket) otthonkeresőkké. És a mondatai segítik esszéit otthonukat megtalálni. Sugallják a feleletet. Hova tartozunk? Talán megszűnőben vannak az etnikai közösségek, eltűnőben a társadalmi osztályok, a kasztok, a kultuszok. Mindezek helyett inkább gondolkozás-közösségek jelennek meg. Aminek kialakulását segíti egy-egy régió is, a mindennapi találkozások révén. Innen, e földrajzi közelségből kaphat egy kollektíva tájjelleget. De ez nem transzvilvanizmus. Néhol a „tájjelleg” csupán két emberre jellemző... Két „együttélő” emberre. (*Helyre tett dolgainkról*, ez a címe a konkrét, román–magyar együttélésről szóló írásnak. De Tamás Dénesnél a helyretevés soha nem parancs, nem „rendmávia”. Nála a helyretevés azt jelenti: megtalálni a dolgok helyét. S ha már ez szóba került: a kötet illusztrátorának, Jakab Szilárd Andrásnak ironikus rajzai sem „helyretevő” karikatúrák.)

Ha modern urbanisztikai kritériumok szerint vizsgáljuk az erdélyi otthonosság jellegét, egyértelműek a távlatos lehetőségek. Erdély nem főváros–vidék szerkezetű konglomeráció. A periféria nem kizáródást jelent az itteni leosztásban, bár leosztásról is felesleges beszélni, mivel nem létezik. Erdély sajátos adottságai folytán inkább egy megapolisz geokulturális szerkezetét mintázza. Egymásmellettiség jellemzi településeit, nem hierarchia.

„Nem lehet már a hagyomány erejével takarózni. A hagyományok felnyíltak, szétpattantak, tartalmaik pedig egy egymásmellettiségekben tobzódó keringési pályára állítottak.” Aztán néhány mondattal később ez olvasható: „Csak a valahol eltöltött idő kezeskedik azért, hogy egy arc ráncaiban felderenghessen a valahová [való] tartozás kimeríthetetlen dimenzionaltsága. A tartozni szó mindent elárul. A kötést és a köszönetet is.” A kifejezés („mindent elárul”), a maga kétértelműségével fontos sze-

repet kap ebben a mondatban. Felfed, leleplez, de úgy is lehet érteni, hogy: kiárúsít, elad, megszüntet. Vagyis egyrészt azt mondja a mondat, hogy az otthonosság pozitív állapot, másrészt azt mondja: a kötődés elvesz valamit az emberből. És ettől a többértelműségtől lel benne otthonosságra az olvasója.

– Nem véletlen, hogy Tamás Dénes szépprózai munkáiban még az eszszéinél is közelebb jut az itt emlegetett otthonossághoz.

Király Kinga Júlia

ÉNLEVÁLÁS – SZÖRNYTEREMTÉS

PÉNTEK ORSOLYA: AZ ANDALÚZ LÁNYAI

*„A monstrum mindig a metaforikus útelágazásoknál születik egy bizonyos kulturális – úm. időbeli, térbeli vagy egy érzet által kijelölt – momentum megtestesítőjeként.” (Jeffrey Jerome Cohen: *Monster Theory*)*

Kultregény, mondhatnám csuklóból, merthogy valóban az, csak épp az ilyen kategorizálások ellen lázad ez a szöveg. Nem, nem is csupán regényről van itt szó: sokkal inkább egy gomolygó ködfolyamról, amely a Dunán lezúdulva ellepi a budai és pesti oldalt, beveszi magát az Adria innenső partjára, be a Canareggióra, aranyban úszó terrakottáról és fekete-fehér sfumatókról, festői időtérképről, receptgyűjteményről és ízkalauzról, a hús-vér test felszaggatásáról, meg- és kilyuggatásáról, családtörténetről, bestiáriumról, rommá lett városok makettjéről, valami olyanról, amit időről időre letesz az ember, hogy meggyőződjön, él-e még, éli-e a saját életét, vagy már teljesen eggyé vált ezzel a monstruózus szöveggel, amely egy ikerpár fejlődéstörténetén keresztül mutatja be a 20. század utolsó évtizedeit, és átvezet a még kilátástalanabb 21.-be. Igen, monstruózus narratíva Péntek Orsolya

Az Andalus lányai című prózája – s gondolok itt az angolszász nyelvterületen nem véletlenül oly divatossá vált monster-elméletre, amely a mindenkori másságot, a bináris kategóriákon kívülit szörnyként kezeli –, mert végigköveti a jól bevált normák és normatív értékek széthullását, belülről bontja le azokat, s hogy milyen vonatkozásban, arra majd később térek ki, akár egy élő organizmust az elmúlás, s mintegy szembesítésként már nem is a Másikban mint ijesztő monstrumban, hanem a körülírhatatlan, ezáltal még kísértetiesebb Harmadikban jelöli ki szereplőinek helyét,¹ hiszen a Másik, bármennyire is ódzkodunk tőle, nagyon is kézzelfogható. Ezzel szemben a Harmadik, mely ott bolyong két kategória határán vagy azon is túl, csupán az artikuláció egy módja, a lehetőség tereinek leírása, amely három kérdést felvetve – úm. az identitását, az önellátását, illetve az önismeretét² – transzállapot és -létforma, amelyben az ember közegtelenül lebeg valahol. Azáltal viszont, hogy a szereplők a határmezsgyére sodródnak, ezzel analóg helyzetbe/helyre rántják az olvasót, mégpedig egy olyan térbe, amelyben minimum kínosan érintve érezheti magát, de az is lehet, amint az velem is történt, hogy önnön illuzórikus valóságának lebontására kényszerül, és visszamenőleg is szilánkokra zúzza a világról alkotott, esetleg a mások által létrehozott, fenntartott s a kettő következtében nosztalgikus képét.³

Egy modern és feminin Buddenbrook ház, jobban mondva több ház vakolata mállik szét a szemünk láttára, s válnak kiüresedett, bolyongó lelkekké az oda- és hozzátartozók, ám az említett művel való hasonlatosság ellenére mégiscsak a különbségek relevánsak, s én inkább ezekkel foglalkoznék.

Kezdem is mindjárt az egyik legnagyobbal, jelesül, hogy itt a közeg és annak minden velejárója eleve túllépett az elvirágzott polgárságon, de még annak illúzióján is – hiszen világháborúk, holokauszt, forradalom, a kommunista éra mind lezajlott időközben –, és bezáródott egy légüres tér-idő fluidumba, amit a történelem alakított ilyenné, s amin csak látszólag üthet rést az emberi igyekezet. A gyermekkor kezdetben békebelinek tűnő, a horvát nagymama által megteremtett pécsi helyszínei azon nyomban lelepleződnek, amint kiderül, hogy: „[A] mozgó határok vidékén addig tart az otthontalanság, amíg házat nem épít valaki, és hogy dédanya azért volt otthontalan olyan sokáig, mert nem adta fel Zágrábot két gyerekkel se, azért bérelték a lakásokat egymás után a Petőfi utcában, mert dédanya húsz éven át reménykedett, hogy visszakerülnek Zágrádba, amíg végül a második háború előtt beadta a derekát, és elkezdte építeni a házat a piros és a kék meg

a zöld szobával, a hatalmas konyhával és csupaüveg verandával, amely Dorknak és Szerkének lett végül otthon, mert addigra lett a háznak története és saját szaga.” (33.) Azaz: egy, a dédanyától megöröklött, illetve nagymama által megkonstruált és mesterségesen fenntartott világról van szó, egy ressentiment nélküli világról ugyan, amely inkább valami rusztikus vidámparkként, szünidei menedékként definiálható, jóllehet Szerke számára nagyon is meghatározó és húsbavágó az élmény, s ahogy haladunk egyre beljebb, pontosabban a történetek közt ide-oda cikázva, kivehetővé válik a helyszínnel együtt annak szuvenir-jellege is, egy színes–szagos–ízes fényképalbum, amely kettős funkcióval bír: egyfelől a múltat hitelesíti, másrészt sikeresen diszkreditálja a jelent. Mert, ahogy Susan Stewart fogalmaz, „A jelen vagy túl személytelen vagy pedig túlságosan derengő és elidegenítő ahhoz az intim és közvetlen [múltbéli] kapcsolathoz képest, amely magának a szuvenirnek a referenciája. És ez a referencia a hitelesség maga.”⁴ (Stewart 139)

Ebben az ellentmondásokkal terhelt, mégis bukolikus pécsi milióban telnek nemcsak a nyarak, de a felnőtté válás csikorgó éveiben is bármikor le lehet ruccanni ide, a Pécshez *kötődő* emlékfoszlányokkal próbára lehet tenni a fiúkat és az alakulóban levő *kötődéseket* – az erdélyi Adamot például, aki a kezeivel tudott beszélni, megérezni a testet, a beléje záródott női lelket is, szemben az otthon hagyott férjjel, Timurral, akinek viszont eljárt a keze a tehetetlenségtől és a frusztrációtól meg a túl sok piától, amivel gyógyította magát –, ám a kezdeti keserű ízeket, a naspolyát, a mandulát és a barackot felváltja a fanyarság, a szarkazmus: a horvát nagymama immár meggyes rétest süt Szerkének, és Lili barátnőjéről, Pécs „kurvájáról” mesél, aki mindig mindenben röhögött, még akkor is, amikor az orosz katonák ötször is megerőszakolták, s az édes ízhez Szerkének már (megint) csak szuvenirként, ráadásul áttételesen van hozzáférése, mikor a haldokló apjának nápolyi narancslekvárt visz búcsú gyanánt. „[N]em ismerték az édes ízt, csak a fanyart vagy a sósat, de leginkább a keserűt, édesből csak a naspolyát és a marelicát,⁵ amit Dork is, aki alig beszélt a nagymama nyelvén, marelicának hívott, hogy ne szomorítsa Szerkét és nagymamát, pedig nagymamát aztán nem érdekelte.” (295.)

Az égkek szemű pécsi nagymama, akitől egyszer csak elment a férje – „észrevétlenül eltűnt nagymama mellől egy délután, mintha ott se lett volna, hogy csak a nyár maradt utána” (247.) –, gyámkodik Szerke fölött, úgy sajátítja ki magának, hogy az ikerpár a gyermekkor időtlen kontinuumában éppen csak pillanatokra válik meg egymástól, s hasonlóképpen sajátítja ki

Dorkot a másik, budai nagyanya. Szterke pedig, akinek Pécs a lehető legvadabb, legmerészebb szabadságot jelenti, bele is ragad a vadóc szerepbe, naphosszat lóg a fákon, rendre lekaparja a térdéről a vart, sóskaágyásban fetreng a kertben, beleájul a vakító déli verőfénybe, Dorkot pedig meghagyja az „úri” budai nagyanyának, s ezt az elosztást is úgy rendezik le egymás közt az ikrek, kimondatlanul, mint minden egyebet, ami pedig másokat beszédre invitálna. És ezen a ponton mindenképpen szót kell ejtenem az ikerlét pszichológiájának mesteri megjelenítéséről, a gyermeki jelnyelv ábrázolásáról, amely épp a beszéd híján válik elbeszélhetetlenné, és amit Péntek Orsolya a „mutat” szó gyakori használatával, sőt, már-már elviselhetetlen halmozásával tár elénk (mutatta Pécsét, mutatta a hóesést, mutatta anyát, mutatta a napot stb.), és amely ebben a megmutatásban ismét csak szörnyszerűvé válik, hisz maga a *monstrum* a *monere* (’megmutatni, felfedni, figyelmeztetni’) igéből ered, s mint ilyen, nem más, mint némán sikitó, elementáris kitárulkozás, figyelemfelkeltés, hogy a világot objektívalva feloldódhasson benne, hogy felszámolhassa a kívülvalóságát, hogy szimpla testet öltésével megtalálja közegét. Ám az összetartozás nyelvtelensége, mely rendszerint a szeretet vonatkozásában nyilvánul meg, korántsem merül ki az ikerkapcsolat egyoldalú ábrázolásában. Miután a nagyanyák döntésével egyidejűleg az is eldőlt, hogy melyikük lesz a légies „katedrális” (Dork), illetőleg melyikük a vadóc atléta (Szterke) – aki majd’ minden utat futva és kocogva tesz meg, mintha távolságot akarna teremteni a mostani és egy pillanattal korábbi önmaga között, olyan távolságot, amelyben hitelesen láthatja önmagát meg az őt körülvevő világot –, ugyanolyan erővel ábrázolja a testvéri féltékenységet meg az ebből adódó konfliktusokat is. Ezek a konfliktusok hol Dork Szterke iránti színlelt közönyében, hol pedig Szterke Dorkkal szembeni irritáltságában érhetők tetten – kiváltképp a kamaszkodás éveiben. „Abban az évben Dorkba a franciatanáron kívül beleszeretett a kémiantanár, egy csöndes, szekrényzagú vénkisasszony, a tornatanár, egy kétméteres, szép arcú állat, és végül beleszeretett a portás néni, aki, ha Dork nem jött, egyenként végigkérdezte az osztálytársait, hogy hol van.” (139.) Ez a felsorolás, amelybe legalább annyi büszkeség keveredik, amennyi szarkasztikus neheztelés, valójában az ikerlétről való leszakadást is aposztrofálja, egész pontosan azt a pillanatot, amikor hangsúlyosabbakká válnak a különbségek, és az *én* leszakadni készül nemcsak a gyermekkorról, de jelen esetben arról a tőről is, amibe addig mindketten megkapaszkodtak.

A pécsi nyarak érzéki megjelenítése, amelynek érzékisége a szöveg tárgyi líraiságából fakad, mindjárt az elején előrevetíti a tér- és időbeli diszkontinuitást. A színekkel, ízekkel, a természeti jelenségekkel felcímkézett érzetek és tárgyak olyanokká válnak, mint egy antikvárius legféltebb kincsei – talán véletlen, talán nem, hogy az ifjú Szterke épp egy antikváriusnál vállal munkát, ahol korábban az édesanyja is dolgozott –, és ez bizony ugyanúgy a nosztalgiának, az abból fakadó és odavezető szuvenir-jellegnek az egyik ismérve. A felcímkézett érzetek ugyanis, az elbeszélői pozícióból adódóan, máris antikizálódnak, relikviák lesznek, bennük őrzik Szterke a gyermekkorát, a relikviák pedig – akárcsak a futás – megteremtik a hiteles távolságot ahhoz a világhoz, amit lehetetlen újrakreálni, s épp ezért a nosztalgia roppant súlya nyomja agyon a jelent. Susan Stewartot idézve: „A hitelesség helye az idő- és térbeli távolság, ennél fogva tehát az antikval [...] hozható összefüggésbe. Az antik mint szuvenir minden esetben magán viseli a nosztalgia terhét, hogy megtapasztalja az időbeli lehetetlent: a családot, a faluét, az első kézből való közösségét.” (Stewart 140)

Az *Andalúz lányainak* nosztalgiája ugyanis elsősorban a család és közösség tapasztalatára irányul, az elsődleges élmény valóságáról és annak hiányáról olvasunk zsigerig vajú passzusokat. A felnőtté váló ember gyermekkor utáni hajszeját, az ártatlanság visszakeresését a letelepedni nehezen tudó, mindazonáltal folyton kísértő dédmama, illetve a pécsi nagyanya erősen fauve piros-zöld-kék szobái és az árkádi kertje hitelesítik, a szerző pedig a fentebb említett antik relikviákban és miniatúrákban szinte mániákusan ragadja meg a kellő távolságot, hogy lecsökkentse a fizikai dimenziókat, felnagyítsa a tárgyak jelentését, hogy interiorizálja a külső történeteket. Ez a belső antikváriusi munka azonban távolról sem a nosztalgia dicséretét hivatott jelezni, sokkal inkább hangsúlyozza annak monstrositását: az elvágyódást, a tarthatatlan jelent. Utóbbi például a várakozás hiperbolikus leírásában érhető tetten, hiszen – közhely vagy sem – várakozni sokkal nehezebb, mint élni, és épp attól válik igazán izgalmassá ez a szöveg, hogy sokkal nagyobb (mű)gondot fordít a kibekelt idő ábrázolására, a türelem és türelmetlenség egymásnak feszülésére, mint a külső eseményekre: „Szterke érezte, ahogy zsibbadni kezd a hasa az egyedüllét ígéretétől; szomorúság, öröm, vágy, várakozás, béke és türelem egyszerre volt jelen ebben a zsibbadásban. Olykor semmit nem csinált, csak megnézte, mi van a szekrények mélyén és a polcok hátsó sorában, máskor ellopta apa tollait, és azokkal rajzolt, aztán a képeket eldugta a mappájába [...] Volt, amikor a sötét fürdőszobában áztatta magát a forró vízben, máskor pedig

ült, és nézte a hegyet. Tulajdonképpen várt. Várta, hogy mi lesz a nyújtás és a reszelés, a kalapácsolás, a kis és nagy fájdalom eredménye, és mikor lesz készen a napról napra változó arc, amit viselt.” (92.)

De ugyanúgy említésre szorul a férfiakhoz fűződő viszonyában a család mint intézmény iránti nosztalgiája, az otthonteremtés kényszere, amihez a dédanya, a pécsi nagyanya, úgy általában a női felmenők berendezési tárgyait használja fel, mi több, festői munkásságában is gyakran megfigyelhetők az aprócska rajzok és festmények, számára kedves utcadarabkák, házsarokok stb., el is mondja a legjobb barátnőjének, hogy „Ha csak a házunkat festeném, csak a padlásfeljárót, az is évekig tartana” (172.) – vagyis: elbeszélő és protagonista antikváriussá válik maga is. Ez az antikváriusság, szemben a történelem és személyi kultusz kataklizmikus elméleteivel, amelyek elutasítják a tapasztalás folyamatosságát, egy olyan történelemszemléletet teremt, amely a szuvenír esztétikumából táplálkozik, s ezzel együtt Szterkéhez lassan hozzájárul a szenvedés esztétikuma is. A nyelvben és emlékezetben felhalmozott régi kellékek ugyanis a modern tárgyak absztrakt, értelmezhetetlen rendszerét hivatottak legyőzni, és e kellékek horvát eredete, azaz a baudrillardi értelemben vett „bennszülöttsége”⁶ az időbeli előny jelentései révén kápráztatják el azt, aki birtokba veszi őket, s aki ezáltal azt a radikális másságot is birtokolja, ami a saját gyermekkorában gyökerezik. Mint láthatjuk, a regény nosztalgiájának kettős funkciója van: Szterke egyfelől (be)gyűjti a múlt relikviáit, rendszerezi azokat mint egzotikumokat, végül pedig, mintha turista volna a saját életében, kisajátítja, fogyasztja, megszeli őket, amivel viszont szüntelenül kirekeszti önmagát a jelenben élhető kapcsolataiból. Nem mintha ezek a kapcsolatok élhetőek volnának! A Mester, „aki nem tanulta meg őt, mégis tudta, a nőt tudta” (152.); Timur, aki mindenért a világot (Budapestet, benne a zsidókat) okolta, és kiverte belőle a gyermekét; Hordó, aki feljárt a hegyre, és nem tartotta jó anyamateriának Szterkét; Bart, a heroinista, aki folyton a pulcsija ujját és Szterke testét szaggatta, mind-mind olyan választások voltak, akiknek a lány *megmutatni* akarta – mert úgy tanulta meg a világot: mutatva – az ő antikvár lényegét, az eredetét, és akik révén legitimizálni vélte az életét. Hiába vitte el őket eredetének helyszínére, Zágrábba vagy Firenzébe, ezek a férfiak egytől egyig a saját eredetükkel voltak elfoglalva – akár abba visszazuhanva, akár menekülve előle –, így soha nem láthatták meg Szterke megmutatkozásait. És ebből a kettősségből, vagyis a szuvenír esztétikumából, illetve annak megoszthatatlanságából fakad a főhős szívszaggató passiója,

aminek csak akkor van látszólagos nyugvópontja, amikor a várakozás átveszi a történések helyét.

Ennek a passciónak azonban nemcsak a pécsi helyszín szolgáltat alapot. A budai, polgárságuknak már csak emlékét ápoló nagyszülők háza ideig-óráig szolgál otthonként, míg végül a család kiköltözik a fehér, csillámköves lakótelepre, vélhetően Békásmegyerre, ahol a kulcsos gyerekek magánya, a munkanélkülivé lett apa belső emigrációja, nyomasztó szótlanlansága, „a hosszú fordításpercegéssel töltött órák, néma ebédek és üres szombatok, kiabálós vasárnapok” (138.) telepednek rá a rendkívül érzékeny kiskamaszra, s ahol a korántsem konfliktusoktól mentes gimnazista éveiben Janus Pannoniuson merengve tartja életben a pécsi nyáridillt. A szexualitás ébredésének helye és ideje ez, nem véletlen a pannoniusi utalás sem, a mandula(fa) többszöri visszaidézése például a regény egyik leitmotívja is – „Ki ne nyílj még, el ne hidd – lehelte neki [a mandulafának], bele a hidegbe” (155.), „Gyalogolt feketén a fekete Károly körúton, és matatott a keze a zsebében, mintha megfoghatná a mandulavirágú tavaszt, hogy földobja maga fölé, mint réges-rég.” (270.) Stb. –, a korai érés és egyben bukás előrevetítése, ahol és amikor a türkiz szemű cigány fiú átható tekintetére Szerke vérrel pöttyözi ki a lepedőt maga alatt. Ez az érési periódus egyúttal az édesanya asszonyi mivoltára tereli a kislány figyelmét: nagyjából a szöveg harmadánál járunk, mikor kiderül, hogy a mindaddig sejtelmes „Andalúz” az anyát hivatott jelölni, aki sötétkaramell, mediterrán színeivel, „pókhálófino” ruháival, „mélybordó rúzsával” és zöld Daciájával kiválik a monokróm lakótelep egyhangúságából, hogy épp ez a kiválás vagy kiválóság az, amibe belebetegszik, amibe belesatnyulnak a színei, és csak akkor tér vissza ismét önmagához, s lesz még a fénykoránál is „andalúzabb”, amikor – ha hihetünk Dork bejelentésének, márpedig hinnünk kell neki, mivel épp a bejelentést követő sorok hitelesítik azt – szeretője lesz: „Dork ornyergében halványan világítottak a szeplők, és dobálta a Dunába a kavicsot, aztán nézte, hogy araszol le egy hangya a lábszáran a feltúrt farmer és csikos zokni között. – Anyának szeretője van – mondta Dork, aztán hallgattak, szemben a budai rakparttal, amely állt. És akkor Dork azt mondta, ő tudja majd. Akármilyen lehet, akármit csinálhatnak addig, de azt tudni kell, ki az az egyetlen, akinek *magukban* elmondják a legfontosabb mondatot.” (139., kiemelés tőlem) Mert ez az a mondat, a kimondhatatlan vagy éppen csak mássalhangzókból percegő, ami a gyermekkori jelnyelv betolulása a felnőttéletükbe, ami vissza-visszalejt a szöveg egészén, amire életek épülnek és buknak el rajta, amit a kihunyás, kiábrándultság, az önámítás-

ból való kijózanodás sokkal hamarabb utolér, semhogy az ember rászánná magát a kimondására.

A kimondhatatlanság, mely gyakran a konfrontáció hiányának is az előfutára, akkor eszkalálódik, mikor az amúgy színekben gazdag prózanyelv bezárul a fekete-szürke-fehér seszínűségébe, ettől kezdve Szterke már a jelnyelvre sem emlékezik, és ezen a ponton bezárul a teste is. A saját világ torz visszatükröződése arra ragadtatja a lányt, hogy saját család híján minden keresésért kurvának nevezze magát. Azaz bennreked a bináris gondolkodásban – ha nem ez, akkor az! –, magát mint Másikat definiálja, és ezáltal megteremti a Bestiát. Ám ahogy korábban említettem, a Másik távolról sem annyira ijesztő, mint a körülírhatatlan, megragadhatatlan Harmadik. A fejlődéstörténet – bár nem ér véget – akkor nyit új fejezetet, mikor Szterke maga mögött hagyja végre a régi kategóriákat, és önmagát csak részben monstrozusként, tehát elfogadólag határozza meg. Ez pedig egybevág a modern monster-elmélettel, amelyben már nem a szembejövő idegenség a vizsgálat tárgya, hanem a válasz, amit erre adunk: „A monstrozitás kvázi a queer-kategóriába esik, amely tárgyat csak részben monstrozusként definiálja [...] már nem a szörny azonosításával kell foglalkoznunk, nem is deformitásjegyeinek a meghatározásával, sokkal inkább arra sarkall bennünket, hogy gyanakvók legyünk a szörnyvadászokkal, szörnycsinálókkal szemben, és mindenk felett a tisztaság és ártatlanság diskurzusaival szemben. A monstrum ugyanis a kategóriák felrobbanása, a határok eltörlése, a tisztátalanságok jelenléte, nekünk pedig szükségünk van arra, hogy felismerjük és megünnepeljük a magunk monstrozitását.”⁷ (Halberstam 27)

Ettől kezdve, bár nem sokkal apja halála után, még eszébe jut, hogy az „mindig Dorkot szerette, a lánylányát, nem őt, a sebes térdűt [...], és apának Dork mindig Theo volt, Theodóra vagy Angelika, ő meg csak Szterke, és sohasem Eszterke, és végképp nem Zorahajnalauróra” (282–283.), már helyén kezeli a mások szemében reflektálódó önmagát, képes lefejtetni a múltat, bezárni a saját és munkaadójának antikváriumát, és valahonnan, az ismeretlenből az ismeretlen felé tartva újakezdeni az életét: „[A]ztán mégis becsukta az antikváriumot, és kiírta, hogy csőrepedés van, aztán áthúzta, és odaírta, hogy tűz van. Végül kijavította arra, hogy tűz volt a csőrepedés előtt.” (294.)

Ezt a műveletet pedig az öreg antikvárius nyugtázza, aki csak annyit mond: „– Már nagyon vártam”, és rábólint az újakezdésre. Gyönyörű zárlat a zárlatban.

S ha már az elején, a szemléletesség kedvéért, Buddenbrook házat említettem, illetve annak kapcsán a különbségeket, feltétlenül ki kell térnem az elbeszélői technikára is. *Az Andalúz lányai*, mint már mondtam, nem lineárisan építkezik – olyannyira nem egyébként, hogy szinte lehetetlen kigabalyítani az idősíkokat és cselekményszálakat –, az elbeszélő minden kiágazást, indát felhasznál, olykor belebotlik szöveggumókba, maga a szöveg sosem kezdődik és sosem végződik, cserébe viszont mindig középen van, vagyis rizómákat teremt, amelyben „eltérő szemiotikai láncszemek különbözőféle kódolásmódokhoz kapcsolódnak, biológiai, politikai, ökonómiai stb. láncszemekhez, s ezzel nemcsak különböző jelrendszereket hoznak játékba, hanem a körülmények összejátszásából következő helyzeteket is”.⁸ Péntek Orsolya meg is rajzolja ezeket a rizómákat: festve és rajzolva mesél térképekről, pont helyett vonalakat rajzol, miközben gyorsítja az időt, törésvonalakat húzgál, deterritorizálja a világot.

A kezdő stáció, amelyben a felnőtté válás elől egyszerre menekülő és odavágyó Szterke elsietett, rossz házassága bontakozik ki – az eltussolásokkal, családon belüli erőszakkal, a szeretetlenséggel, a szégyennel és izolációval egyetemben –, végig ott lappang a regény egészén, olykor előbújik, hogy időket és tereket szeljen át, majd újra kirajzolódik a történelemvizsgán, valahol a szöveg kétharmadánál, s egyben ez lesz a regény ún. felezőpontja is, amikor az olvasó már pontosan tudja, hogy meghalt a lánya, hogy kiverte belőle őt Timur, s ennek a tudásnak a birtokában keresi annak a térképnek legalább az egyik bejáratát, amelyet Szterke rajzol a „büdös negyvennégyes évről”, miközben olyan tanárnál vizsgázik, akiről tizenpár oldallal odébb kiderül, hogy végleg elvette a kedvét attól a harctól, amit egy nőnek kell megvívnia, jelesül: hogy ha valamire vinni akarja, kétszer annyit kéne felmutatnia, mint a férfiak. Akikről viszont egészen mostanig mást sem láthattuk, mint hogy mennyit mutattak fel.

„Tudta a lapalji jegyzeteket, és évszámokról jegyezte meg a telefonszámokat, évszámokba kódolta a címeket, most mégis fáradt volt és üres, és virágzó fát rajzolt a papírra, a fából szaladtak a sorok és évszámok, a бүдös negyvennégyes évről, amikor elvitték Pécssett a fél utcát, és nagyanya, dédanyával együtt állt kint a kapuban, és nézte, hogyan vonulnak húzós kocsikkal [...], és Steiner néni, a boltos az utca végéről, aki tudott horvátul, és aki nagyanya pólyájába pénzt dugott, hogy sohase legyen szegény, dédanyára nézett, a fiatal nagyanya torkából meg felmászott a düh, és másnap, amikor a városban egy idegen ember megszólította, hogy nem megy-e a villasorra, mert elvitték őket, az idegen ember arcába mondta, hogy pi-

tiáner tolvaj, alávaló mocsok gazember, és ment tovább a gyógyszerért dédapának, aki a zöld szobában haldoklott.” (206.)

Ez a kimetszés már önmagában is rizomatikus, több bejárata van, mint ahány mondata, állati vacok, egy térkép, maga a sokféle, amely nem a világot rekonstruálja, hanem összeér azzal több ponton is, és ezáltal sokkalta nagyobb rálátása nyílik a valóságra, mintha egy történész kísérelné meg a maga módszerével ugyanezt (a valóságot látni).

A valóság márpedig a benne szendergő élet és az emlékezés narratívájának bizonytalansága, hogy Szterke maga is vacokká válik, szemben a „sápadt, kopasz, bűdös és hideg” professzorral mint a világ metaforájával, aki csak az évszámokban őrzött bizonyosságokat ismeri.

Legvégül pedig a regény zárlatában, ha az olvasó netán kényelemből, a szembenézés előli menekülésből azt hinné, hogy nincsen lejjebb, még az eddigieknél is fájdalmasabb képet rajzol ki a szerző: Szterke mindannyiunkról szól. Mikor a színek visszatűnnek, mikor meghal a pécsi nagymama is, mikor látszólag mindenki túl van mindenén és mindenkin, valami vak-si remény csillan a sorok között, az újrakezdés ígérete, a visszakerődött gyermeki jelnyelv tisztasága, a korábban kapaszkodóként szolgáló, hozott anyagról való leválás lehetősége. Az énleválás és annak a bizonyos Harmadiknak a megteremtése. Mint kiderül, Szterke képes erre, meg tudja csinálni, ám az olvasóban óhatatlanul is felmerül a kérdés: vajon mibennünk ott van-e ez az erő?

JEGYZETEK

¹ A Harmadik tényezőről Marjorie Garber ír a *Vested Interests: Cross-dressing and Cultural Anxiety* című könyvében. Garber szerint a Harmadik nem egy létező fél, sokkal inkább a bináris gondolkodás megkérdőjelezése, amely létrehozza a krízisállapotot. Garber a Harmadik fogalmát a „harmadik világ” mesterseges politikai megkonstruálásával, a „harmadik színész” Szophoklész általi alkalmazásával, illetve a lacani Szimbolikussal magyarázza.

² In: Uő. 10.

³ Itt elengedhetetlen megjegyeznem, hogy nem budapesti lévén, sőt, nem is magyarországi születésüként ez a regény végleg kigyomláta belőlem azt a romantikus, mások nosztalgiáján hizlalt képet a regény korának Budapestjéről, ahová gyerekként, kamaszként, de akár ifjú felnőttként is el lehetett vágyani, s amire

jelen időben is úgy lehetett gondolni, legalábbis retrospektíve, mint egykori fénykorszakra, egy illuzórikus helyre, ami tehát utópia.

⁴ Stewart Susan *On Longing* c. kötetében foglalkozik behatóan a nosztalgiával, s annak minden dologi, érzelmi aspektusával. A monster-elméletben sokan és sokszor hivatkoznak kutatásaira, a nosztalgia ugyanis legalább olyan monstroszus konstrukció, mint az Idegen félelmetes alakja vagy a gótikus narratívák vámpírjai.

⁵ A *marelica* horvátul 'sárgabarack'.

⁶ Jean Baudrillard *A tárgyak rendszere* c. munkájában úgy ír az egzotikumról mint „meleg” tárgyról, szemben a „hideg” modernnel, mivel a kortárs mitológiák előbbi kimenekítik a fogyasztói társadalomból, és a gyermekkor védett távolságába helyezik.

⁷ Judith Halberstam a *Skin Shows: Gothic Horror and the Technology of Monsters* c. könyvében ugyan a posztmodern gótikát és annak reprezentációs lehetőségeit elemzi, de vizsgálatai a modern monster-elméletek.

⁸ Gilles Deleuze–Felix Guattari: Rizóma. In: *Ex Symposion*, 1995, 15–16. sz. Ford: Gyimesi Tímea. <http://www.c3.hu/~exsymposion/HTML/fu/deleuze/foszoveg.htm>

Demény Péter – Láng Zsolt

OTT VAN

GERGELY TAMÁS: *VADMALAC ÉS A KITARTOTT MAGAS CÉ.*
SZÁZHALOMBATTA, ÜVEGHEGY KIADÓ, 2015.

DP Azon töprengök, hogy 1., hogyan illeszkedik az eddigi Gergelyhez, és 2., a magyar és a világirodalomhoz.

LZS Látszólag „folytatás”, de ha jobban megnézzük, velősebben mesél, mint eddig. Nem tudom, ma ki művel hasonlókat, akár a magyar-, akár a világirodalomban. Mintha kevésbé élne ez az egyperces, jelen esetben félperces műfaj.

DP Hallod a Tamás hangját, nem? Én így érzem. Ezek a parabolák vagy allegóriák már a *Latorczá...*-ban ott voltak, és a *Torokcsavar* legnagyobb problémája, hogyan legyen ez a kihegyezettség regénnyé. „Értünk jönnek?”, kérdezik a *Világvége*-ben, és ennek referenciális olvasata is lehet, meg egy sokkal tágasabb is – ezeket szerettem a legjobban

LZS Mindenben van csavar nála. Mert a nyelv van megcsavarva. A szórendek („magában mosolygott, kifelé örömet nem mutatta”), a képek („kiveszi lelkét, mintha az pendrive volna”). Sokszor a csavar helyettesíti a történetet. Lényegében nincsenek történetek. Állóképek vannak. Hova tűnnek a kacsák? Lebuknak a tóba. Akkor a tó egy nagy temető... Igaz is, szerinted ezek a szövegek mik? Mi a műfajuk? Vagy ez mellékes? Ne rejtünk kérdéseinkbe elvárásokat?

DP Szerintem egypercesek, csak mi oldódik meg evvel? A legjobbak erős szövegek, világot teremtenek. Álló- vagy félbeszakadó világot

LZS És ki ez a vadmalac? Bocsnát: Vadmalac.

DP Daniló jutott eszembe, a Hatházi történetekből. Egy bumfordi alak...

LZS „Balog”, ahogy magáról mondja, amikor megvágja magát egy pengével. „Valahol a boka fölött. Nem az eret, mert nem öngyilkos.” S hogy miért is vágja meg magát? Egyrészt élményszerzés végett, másrészt önvizsgálatot gyakorol. Harmadrészt azt szeretné, ha történetei, amiket el-

mesél: „vágának”. Negyedrészt a kiszökő vér „látványnak sem utolsó”. Nos (hogy ebben a stílusban folytassam), „nos”, ez a „szépség” tiszta irodalom. Amivel azt akarom mondani, hogy ezek a szövegek nem tolatodnak előtérbe. Meg akarnak maradni irodalomnak. Van bennük valami a klasszikus értelemben vett reményből, szabadságvágyból, világ iránti bizalomból. És máris kérdés lesz: nem túl irodalmiak? Mit kezdhetünk egy irodalomellenes (legalábbis az irodalom iránt közömbös) világban az irodalommal?

DP A mi dolgunk az irodalom írása, nem a törődés. Vadmalac élni és röfögni fog, amíg emberek élnek. Nem a hitet éreztem annyira, mint a látást: hogy ilyen szilánkosan néz a világra, mindent lekerekítene rögtön.

LZS Tördöfésnek olvastam a törődést. Nem dolgunk a tördöfés, rendben. Amikor olvasok, akkor sem érzem, hogy bármilyen dolgom volna. Megpróbálok lehetőleg minél üresebben kinyitni egy könyvet. Ez is rendben. De utána, miután elolvastam, foglalkoztat, mi lett belőle bennem. Belőlem. Ezt akár törődésnek is nevezhetem... Kérdésem: mit hagyott benned ez a könyv?

DP Bennem hangulatokat termett, nem ítéleteket, bár a hangulat is egy ítélet. De a humor révén mégsem egészen keserű. Keserédes lettem, azt hiszem, ahol a hangsúly a keseren van.

LZS Még egy kérdés. Kevés Gergely Tamásnál pontosabb, tudatosabb, „tudósabb”, mondhatni profibb kortárs magyar író alig ismerek. Igazi „szakember”. Miért tartják őt mégis műkedvelőnek egyesek?

DP Mert mindig a széleken bolyong valahogy. Ha találkozol vele, elmesél valamit, amit nem értesz, csak hüledezel. Így a barátságok sem alakulnak ki, az az irodalomszociális háló, amely megváltoztathatja a véleményeket. Ráadásul Svédországban él, nincs módja hosszabban találkozni valakivel, meggyőznie a jelenlétével. Örkeny, Békés Pál, hogy „műfajrokonokat” említsek: ott volt.

LZS Ott van – ez lesz a címe, oké? És akkor most én szerk.

Szilágyi Domokos

(1938–1976)

LÁSZLÓFFY ALADÁR: GAMMA

A görög elmék még hol se voltak, amikor én.
Azelőtt voltam Mozart Farkas Emőd és Strauss János
és pedagógosz Athénben, rövidnadrágos Fiaschkók kísérője, hogy
el ne vesszenek a történelemben.
Én már kétezerhatszáz éve vagyok érzékeny,
és tudom, addig is gammasugár folyik ereimben, amíg az
emberiség kikészíti bennem magát.

Vivaldiak, Vivaldiak
muzsikálnak egy szív miatt,
mert Velence nem bármi lyuk,
tudják, nincs már mit várniuk,
és Rembrandt lefest egy-két kóbort,
mi Amszterdamban pusztá hóbot,
sokunkkal maradok magamra,
vagyok az X, vagyok a Gamma,
visz a terhem – a bárkiét – a
gőzturbinás fotonrakéta.

Elméket emlékszem és sokszorosítom magam,
amíg maradékony vagyok, mert így állnak a földi szolgáltatások:
fényt kapok a szemembe és agyam vize társtalan,
de beleüvöltöm az úrbe társaim vízhatlan agyát.
X! Gamma! PQRST! Stb.
Kaptam egy konkrét bolygót, hogy benépesítsem öcsök verseivel.

Fríg sírok fölött száll a gólya,
bronzkori holtak légiója

az én utamon menetel,
mint valami Mene Tekel.
De most aztán Menje Tekel.

(1969)

SZÉKELY JÁNOS: ÉVEK

Barátaim, én nem tudom már,
Miért oly terjengős az ajkom.
Csak azt tudom, hogy elmesélem,
S ha nem figyeltek, elsóhajtom.

Az éveimnek száma sok volt,
Sok volt, mit mondtak éveimnek.
Szabtam belőlük árva múltat,
Mint bőrömhöz nőtt Nessus-inget.

Barátaim, hát nézzetek meg,
Így lettem vén oly ifjúképpen.
Hátrafelé töppedt a tarkóm,
Amíg elöl megnyúlt a képem.

És így ment ez előre-hátra,
S az évek egyre-másra jöttek,
A főszerkesztők megpofoztak,
Az ifjú költők meg leköptek.

Barátaim, ez így van olykor,
Jövünk-megyünk, akár az évek.
Barátaim, egy nagy gyanúm van:
Barátaim, én már nem élek.

Néha az utcákon kísérték
És néha a redakcióban.

Meghaltam, mielőtt a sorsom
Arany lett volna, mirrha, ámbra.
Ültessetek kék nefelejcsset
Szerkesztőségi kis szobámba.

(1969)

FARKAS ÁRPÁD: HONN

Honn bolyongok a lőtőn,
éggel a tetején,
hol felnőttem a honni
földnek ősi tején.

Valaki megviharzott itten,
török, német, tatár,
míg elrepült a történelem,
mint egy fáradt madár.

Vihar vert, fagy fűjt, zúzmara
és gamat meg csuma,
mégis eljutott Dardzsilingig
Kőrösi Csoma.

Szolgált a Rika erdejét,
 kozmikus így maradhatott,
komák, hát ezt akarom én is,
hogyan szolgálhassatok.

Én a harisnyát meg nem tagadom,
károg a múlt, akár a holló.

De közös fejünk fölött repült el
a tizenkettedik Apolló.

Hát lődörgök a honni lőtön,
mert itt a hazám, aki szesszen,
hadd hóbörögjön, aki hóbör,
csak meg ne vesszen.

De fújja a szél, fújja, fújja
az én dalomat tág torokkal,
míg leborulok az útfélen
és kezelek a Sándorokkal.

(1969)

NÉVJEGY

Memji lá't' hely, hogy lá'ssát,
nemji találat, hogy találját,
nemji világ, hogy világítsát,
nemji világ kell legyen, hogy világítsát.

Dudás Péter

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982